

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra právních dějin

RIGORÓZNÍ PRÁCE

DEKRETY PREZIDENTA REPUBLIKY VE VZTAHU K ODSUNU
SUDETSKÝCH NĚMCŮ Z PLZEŇSKA A KLATOVSKA

DECREES OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC IN RELATION TO
DEPORTATION OF SUDETEN GERMANS FROM PLZEN AND KLATOVY AREA

Mgr. Norbert Naxera
Konzultant: Prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Praha, červenec 2012

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil všechny prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým a práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.“

Praha červenec, 2012

Poděkování:

Děkuji prof. JUDr. Janu Kuklíkovi DrSc za pomoc při zpracování této rigorózní práce

Obsah

Úvod	4
Kapitola 1. Obecně k vývoji občanství před rokem 1930	6
1.1. Česko německé vztahy před rokem 1918	6
1.2. Česko německé vztahy po vzniku Československa	11
Kapitola 2. Československé státní občanství	12
2.1 obecně k vývoji státního občanství	12
2.2 Vývoj státního občanství v Rakousku	13
2.3 Občanství Československé republiky v letech 1918-1938	15
2.4. práva národnostních menšin podle ústavy ČSR	18
Kapitola 3. Mnichovská dohoda, Druhá republika a Protektorát	19
3.1. Činnost Sudetoněmecké strany v letech 1935-1938	19
3.2. Mnichovská dohoda	20
3.3. Změny státního občanství po mnichovské dohodě	25
3.4. Vývoj v Československu v období tzv. Druhé republiky	29
3.5. Zánik Československé republiky a vznik Protektorátu	29
Kapitola 4. Dekrety prezidenta republiky	32
4. 1. Československý odboj za druhé světové války	32
4.2. Zahraněční odboj a československá exilová vláda v Londýně	33
4.3. Domácí odboj a plány na odsun sudetských Němců	43
4.4. Odvolání mnichovské dohody	46
4.5. Odboj na konci války	46
4. 6. Vznik dekretů prezidenta republiky	48
4.7. Schválení dekretů Národním Shromážděním	51
4.8. Obsah nejdůležitějších dekretů	52
Kapitola 5. Ústavní dekret č. 33/1945 o úpravě čs. státního občanství osob národnosti německé a maďarské č. 33/1945	54
5. 1. Plány Československé exilové vlády na odsun Němců	54
5. 2. Postupimská konference	62
5. 3. Obsah dekretu	64
5.4. Další dekrety týkající se německé menšiny	73
Kapitola 6. Odsun sudetských Němců z ČSR	76
6.1. Divoký odsun	76
6.2. Druhá fáze odsunu	81
6.3. Třetí fáze odsunu	87
6.4. Odsun Maďarů	88
Kapitola 7. Německá menšina v Československu po roce 1948	89
Kapitola 8. Odsun z pohledu dobového tisku v letech 1945-1946	94
Kapitola 9. Odsun Němců z Plzeňska a Klatovska	100
9.1. Plzeňsko a Klatovsko před rokem 1945	100
9.2. Odsun Němců z Plzeňska a Klatovska	106
9.3. Německá menšina na Plzeňsku a Klatovsku po roce 1953	117
10. Závěr	119
11. Statistické údaje	124
12. Seznam poznámek	126
13. Resumé v německém jazyce (Zusammenfassung der Doktorarbeit)	138
14. Resumé v anglickém jazyce (Resumé of the Rigorous Thesis)	139
15. Použitá literatura	140
16. Použité právní předpisy, Abstrakt práce, Klíčová slova	143

Úvod

Ve své rigorózní práci se chci zaměřit na úpravu státního občanství a následný odsun osob německé národnosti podle dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., dále na prezidentské dekrety obecně a na důvody odsunu sudetských Němců. Kromě popisu historických událostí budu popisovat také jejich právní aspekty.

První kapitola pojednává o vztazích mezi Čechy a Němci od příchodu prvních Němců do Čech do začátku třicátých let dvacátého století.

Ve druhé kapitole popíši právní institut československého státního občanství s přihlédnutím k vývoji občanského práva v českých zemích před rokem 1918 a k právům národnostních menšin v Československé republice.

Ve třetí kapitole se budu věnovat událostem vedoucím k mnichovské dohodě a jejím následkům, vzniku protektorátu Čechy a Morava, občanství Protektorátu a právnímu postavení jednotlivých skupin obyvatel Protektorátu.

Ve čtvrté kapitole nastíním, jak vznikla koncepce dekretů prezidenta republiky, nejprve vznik a činnost prozatímního československého státního zřízení v exilu a boj exilové vlády za její mezinárodní uznání a uznání právní kontinuity Československa, poté se zmíním o domácím odboji v souvislosti s tím, jak se mezi odbojovými skupinami vytvářely plány na poválečný odsun Němců, a nakonec přiblížím právní koncepci dekretů prezidenta republiky a jejich realizaci, včetně otázek jejich právní legitimacy.

V páté kapitole se budu věnovat ústavnímu dekretu č. 33/1945 Sb. Popíši předpoklady k vydání dekretu, vývoj postoje spojeneckých mocností k odsunu, provedu rozbor samotného textu dekretu a dále připomenou další dekrety týkající se německé menšiny.

V šesté kapitole vylíčím samotnou realizaci odsunu sudetských Němců, a to jak divoký odsun těsně po skončení války, hlavní fázi odsunu i následující dobrovolné vystěhování zbytku Němců na konci čtyřicátých a začátku padesátých let. Pro srovnání se stručně zmíním o plánech a částečné realizaci odsunu maďarského obyvatelstva ze Slovenska.

Sedmá kapitola je o navrácení státního občanství Němcům, kteří nebyli odsunuti, podle zákona o československém občanství č. 34/1953 Sb. a stručně také o historii německé menšiny od roku 1953 do současnosti.

Osmá kapitola je o popisu odsunu německé menšiny a souvisejících událostí v dobovém tisku, konkrétně v Rudém Právu a v Mladé Frontě z let 1945 a 1946.

V deváté kapitole se zaměřím na odsun Němců z území dnešního Plzeňského kraje, zejména z Plzně a z okresů Klatovy a Plzeň-jih, přičemž při tom budu vycházet především z dobových dokumentů umístěných ve státních okresních archivech. Popíši odsun Němců z těchto okresů a zmíním i některé konkrétní případy rozhodování okresních národních výborů v otázkách odsunu a státního občanství.

Následuje závěr, ve kterém shrnu důvody odsunu a jeho následky, dále statistické údaje o počtu Němců v Československu i v okolních zemích, nakonec shrnutí v německém jazyce a seznam použité literatury.

Při práci jsem čerpal především z odborné literatury vydané v ČR po roce 1990, zejména z knih Prof. JUDr. Jana Kuklíka *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů a Dějiny československého práva 1945-1989*, Prof. JUDr. Václava Pavlíčka *O české státnosti, úvahy a polemiky, Český stát a Němci*, doc. JUDr. Michala Spirita, Ph.D. *Tzv. Benešovy dekrety, předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*, a Tomáše Staňka *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, ale i ze starší odborné literatury a z řady dalších knih a z odborných článků na internetu. Chtěl jsem také nabídnout druhý úhel pohledu, a proto jsem se snažil co nejvíce čerpat z německých zdrojů, zejména z knihy Detlefa Brandese *Cesta k vyhnání*, a z knihy Andree Kosserta *Chladná vlast*, které vyšly v českém překladu, a z řady článků a dokumentů v němčině na internetu. Z německých zdrojů jsem čerpal i v části týkající se německých právních předpisů i ústavního vývoje a státního občanství před rokem 1918. Dále jsem vycházel z různých dokumentů a z knih napsaných přímými účastníky těchto událostí. Celkem jsem při práci použil téměř třicet knih a ještě větší množství článků z internetu. V osmé kapitole jsem vycházel z novin z let 1945-1946, které jsem prostudoval ve vědecké knihovně v Plzni. V deváté kapitole jsem vycházel především z úředních dokumentů z druhé poloviny čtyřicátých let, které jsem našel v Státním okresním archivu Plzeň-jih v Blovicích, ve Státním okresním archivu v Klatovech a ve Státním okresním archivu Plzeň-Město v Plzni i ze vzpomínek pamětníků. Na veškeré zdroje, ze kterých jsem citoval, uvádím citace v poznámkách na konci práce, zpravidla však neuvádím odkazy na československé zákony a další předpisy uveřejněné ve Sbírce zákonů. Celé názvy a čísla všech československých i cizích

právních předpisů, které jsem ve své práci použil, uvádím v seznamu použitých právních předpisů na konci práce.

Kapitola 1. Česko-německé vztahy před rokem 1930

1.1. Česko německé vztahy před rokem 1918

Události, ke kterým došlo ve třicátých a čtyřicátých letech dvacátého století, nelze pochopit bez pochopení vzdálenější historie česko-německých vztahů.

Soužití Čechů a Němců v českých zemích bylo vždy problémové, a to téměř po celou dobu, kdy v Čechách existovalo německé osídlení. Němci přicházeli do Čech od počátku existence českého státu, o Němcích žijících v Praze jsou zmínky již v Kosmově a Dalimilově kronice. Už tehdy provázely soužití obou národů problémy. Podle Dalimilovy kroniky český kníže Spytihněv II (1055-1061) vyhnal, ihned poté, co se ujal vlády, ze země všechny Němce¹. Němci se do Čech brzo vrátili, lze však předpokládat, že Němců v Českých zemích nebylo do 13. století příliš mnoho. Němci přicházeli do Čech ve větším množství od 13. století, kdy byly kolonizovány dosud neosídlené pohraniční hory a Čeští králové zvali do pohraničí německé kolonisty především z Bavorska, Saska a Slezska. Ve 13. století dochází také k rychlému zakládání královských měst a rovněž do měst přichází spousta německých měšťanů a zkušených řemeslníků. Nejen města v pohraničí, ale i některá města ve středu Čech, jako například Kutná Hora, byly před husitskými válkami převážně německé.² Početné německé menšiny byly i v Praze a v dalších velkých městech. Noví němečtí obyvatelé, měšťané i sedláci, netvořili homogenní skupinu. Navzájem se odlišovali i jazykově (dialekty). Tito noví příchozí německého původu přinášeli do českých zemí nové výrobní postupy, právní a správní zvyklosti, novoty urbanistické a architektonické.³ Němci například přinesli do Čech tzv. trojpolní hospodářství a lepší způsoby obdělávání půdy. Kromě toho se do českých zemí rozšířilo i používání německých právních zvyklostí, a to zejména městského práva. Všechna nově založená města kromě Tábora se řídila německým městským právem, a to

Magdeburgským, Norimberským nebo Vídeňským.⁴ Německá kolonizace ve 14. století slábla až nakonec zcela ustala, což souviselo zřejmě s morovou epidemií v letech 1348–1349, která Německo postihla velmi těžce, avšak českým zemím se epidemie z velké části vyhnula.⁵

Ve 14. století v řadě měst získali moc němečtí měšťané a šířilo se používání němčiny jako úředního jazyka. To vyvolávalo odpor Čechů. První skutečně vážnou krizí českoněmeckého soužití byla husitská revoluce v letech 1419–1436. Většina Čechů se tehdy hlásila k husitské víře, zatímco většina Němců byli katolíci. Husitské války je tedy možno chápat jako občanskou válku mezi Čechy a Němci, i když to není zcela přesné, i mezi Čechy byli katolíci, a někteří z nich dokonce bojovali na straně německých křižáků, naproti tomu v Čechách žili i Němci husitské víry. Nelze zapomenout ani na to, že Jan Hus navazoval na učení německého radikálního kazatele Konrada Waldhausera, kterého císař Karel IV. povolal z Vídně do Prahy.⁶ To však byly výjimky. Husitské hnutí sice mělo za cíl reformaci církve v celé Evropě, avšak vzhledem k tomu, že se drtivá většina Němců postavila proti, husitství získalo charakter česko-německého soupeření.⁷ Němečtí měšťané v převážné většině podporovali křižáky a v důsledku toho padli za války nebo museli po jejich porážce uprchnout do Německa. Velká část českých Němců tehdy odešla do Německa nebo byla asimilována⁸. Některá dříve převážně německá města byla osídlena českým obyvatelstvem z venkova. Navíc v důsledku husitství došlo k rozvoji spisovné češtiny, na základě reformy pravopisu mistra Jana Husa, a rozšířila česky psaná literatura. Němčina byla v 15. a 16. století v českých zemích používána jen výjimečně. Až do třicetileté války zřejmě nežilo v Českých zemích mimo úzký pruh při německých hranicích mnoho Němců a neměli zde velký vliv. Jsou to však jenom dohady, protože před třicetiletou válkou se nedělala sčítání lidu a na celém území se nevedly matriky.

Vše se změnilo v důsledku třicetileté války. Za stavovského povstání v letech 1618–1620 a za třicetileté války bojovali Češi a Němci proti sobě, i když nelze zapomínat, že někteří němečtí protestanti bojovali na straně povstalců a české stavy zvolily králem německého protestantského šlechtice Friedricha Falckého. V každém případě porážka povstání a následná rekatolizace znamenala pro český národ obrovskou katastrofu. V českých zemích bylo před Bílou horou 85–90% obyvatel nekatolického vyznání, většina Čechů byla husitské víry, většina Němců byli luteráni. Po vydání Obnoveného

zřízení zemského museli všichni protestanti konvertovat ke katolické víře nebo opustit zemi. Velká část národa za třicetileté války zahynula a statisíce českých protestantů odmítlo přestoupit na katolickou víru a raději odešlo do ciziny, především do německých protestantských států, kde byli rychle asimilováni. Úbytek obyvatelstva v důsledku válečných ztrát a emigrace se odhaduje na zhruba 40%, v Čechách žilo před válkou 1.700.000 obyvatel a po válce jen 950.000. Na Moravě pak z původních 900.000 obyvatel zůstalo jen 600.000.⁹ Zhruba polovina české šlechty byla nahrazena německou šlechtou, do Čech, kde byl nedostatek pracovních sil, začali ve velkém množství přicházet němečtí přistěhovalci. Většina německého obyvatelstva, které do druhé světové války žilo v Československu, nebyli podle tvrzení československé exilové vlády v Londýně potomci středověkých kolonistů, ale přistěhovalců z doby po bitvě na Bílé hoře.¹⁰ České obyvatelstvo, zejména ve městech, bylo po Bílé hoře vystaveno násilné germanizaci. Praha, Brno a mnoho dalších měst byly v 18. století převážně německé. Německé obyvatelstvo začalo převažovat i v některých dříve českých venkovských oblastech, například na Ústecku, Lovosicku, Litoměřicku i jinde.¹¹ Část českých Němců byli tedy potomci Němců, kteří zde žili už před rokem 1620, část byla potomky přistěhovalců ze 17. století a část byli původem germanizovaní Češi. Jak velká část připadala na jednotlivé skupiny již nelze zjistit.

Od třicetileté války do devatenáctého století tvořili Němci vládnoucí třídu a většinu střední třídy v českých zemích. Šlechtu tvořily německé šlechtické rody nebo původní české šlechtické rody, které se postupně poněmčily, vyšší duchovní byli rovněž převážně německého původu. Později, když šlechtu při výkonu státní správy nahradili státní úředníci, většinu vysokých úředních míst zastávali čeští Němci. Ještě výraznější byla německá převaha ve v důstojnickém sboru Rakouské armády. Tehdejší málo početná inteligence byla rovněž tvořená převážně Němci už jen proto, že do poloviny devatenáctého století neexistovalo české střední a vysoké školství.

V českých zemích vždy Češi výrazně početně převažovali nad Němci, avšak Češi žili převážně na venkově, zatímco ve městech, kde tehdy žila jen malá část celkového počtu obyvatel, převažovali Němci. I tehdy existovala převážně česká města, avšak byly to výjimky. Vzhledem k tomu, že ve městech byla soustředěna řemesla a obchod i politický a kulturní život celé země, měli Němci politickou, hospodářskou i kulturní převahu nad

Čechy, přestože tvořili menšinu obyvatel. V 18. století i velká část Čechů ve městech mluvila převážně německy. Němčina nebyla ani tak znakem národní příslušnosti jako spíše příslušnosti k majetné a vzdělané vrstvě, zatímco čeština byla jazykem poddaného rolnictva a části nižších městských vrstev. Avšak ani pro české Němce nebylo období po třicetileté válce dobou rozkvětu, hospodářský úpadek českých zemí postihl i je a němečtí rolníci nežili v době nevolnictví v lepších poměrech než čeští.¹²

Němci od 17. století začali považovat české země za německý prostor a nechtěli se smířit s národním hnutím českého národa. Zrušení nevolnictví císařem Josefem II. v roce 1781 přineslo masové stěhování venkovského obyvatelstva do měst, kde opět začalo převládat české obyvatelstvo. Na tom nic nezměnily ani snahy rakouské vlády o germanizaci Čechů, které na konci 18. století ještě zesílily. Přestože Josef II. se snažil Rakouskou říši co nejvíce centralizovat a na celém území prosadit jako jediný úřední jazyk němčinu, která byla prohlášena úředním jazykem v českých zemích v roce 1784, jeho reformy nakonec měly spíše opačný efekt, a to zejména v Českých zemích a také v Uhrách a německý vliv v těchto zemích začal spíše slábnout.

Stěhování českého obyvatelstva z venkova do Prahy a dalších měst, šíření vzdělanosti, náboženská svoboda a další občanské svobody, i pokles moci převážně německé šlechty vedlo v první polovině 19. století k národnímu obrození. V době národního obrození vznikl spisovný český jazyk a v následujícím období probíhal v českých zemích boj za zrovnoprávnění češtiny s němčinou. Češi v tomto úsilí, na rozdíl od jiných národů Rakouska-Uherska, zejména Maďarů nebo Poláků, nebyli příliš úspěšní, a to zejména kvůli odporu českých Němců, kteří nechtěli přijít o svoje výsadní postavení. I tak se ovšem podařilo dosáhnout na rakouské vládě řadu ústupků ohledně používání češtiny na úřadech a ve školách. Politický boj mezi Čechy a českými Němci měl počátek už za revoluce v roce 1848, příkladem může být český bojkot voleb do říšského sněmu ve Frankfurtu a slovanský sjezd v Praze v červnu 1848.¹³

Během 19. století došlo v Čechách a na Moravě k rychlému hospodářskému rozvoji a před první světovou válkou české země patřily mezi nejrozvinutější země Evropy. Hospodářský rozvoj s sebou přinesl i rychlou urbanizaci a s tím, jak města velice rychle rostla, se měnilo i jejich národnostní složení. Nejvýrazněji tento vývoj probíhal v Praze, kde se Němci během sto padesáti let stali nepatrnou menšinou. Podle sčítání lidu v roce

1930 se k německé národnosti přihlásilo jen 42 tisíc z celkových téměř 850 000 obyvatel hlavního města Prahy.¹⁴ Podobné to bylo i v Brně, a v dalších velkých městech ve vnitrozemí. Německá převaha se udržela pouze v pohraničí. Jediným větším městem v českém vnitrozemí, kde se až do druhé světové války udržela převaha německého obyvatelstva, byla Jihlava (něm. Iglau).

Český národ se zařadil mezi nejvzdělanější a kulturně nejvyspělejší evropské národy. Rostoucí sebevědomí Čechů vedlo ke snahám o politickou autonomii, jaké v roce 1867 dosáhli Maďaři, a uzákonění češtiny jako úředního jazyka. To pochopitelně vedlo k odporu českých Němců. Zhruba od poloviny 19. století se vztahy mezi Čechy a Němci neustále zhoršovaly a tento vývoj trval i ve dvacátém století. Hlavní spory byly v otázkách úředního jazyka, správního rozdělení českých zemí a českého školství. Mezi českými a německými politiky bylo v posledních letech před první světovou válkou tolik rozporů, že činnost zemského sněmu v Praze byla zcela paralyzována a musel být rozpuštěn. I v říšské radě ve Vídni byly neustálé obstrukce způsobené neshodami mezi českými a německými poslanci. Česko-německé rozpory ohrožovaly vnitřní stabilitu Rakouska-Uherska v posledních desetiletích jeho existence. A nepřátelství nebylo jen mezi politiky, ale i mezi řadovými občany. Češi a Němci žili v jedné zemi spíše vedle sebe než spolu. Měli oddělené školy, oddělený společenský a spolkový život, částečně i oddělené obchody a restaurace.¹⁵

Nelze zapomínat ani na to, že soužití přinášelo oběma národům i výhody. Němci měli zásluhu na hospodářském rozvoji českých zemí a Němci obydlené severní Čechy patřily k nejrozvinutější částem českých zemí. Soužití Čechů a Němců znamenalo i vzájemné kulturní obohacování, v českých zemích působila nebo alespoň vystupovala řada světoznámých německých umělců.

Na konci devatenáctého století však česko-německé spory stále narůstaly. Vyvrcholením byly národnostní nepokoje ohledně tzv. Badeniho nařízení z dubna 1897, které v Čechách a na Moravě plně zrovnoprávnilo češtinu s němčinou a nařizovalo všem státním úředníkům, že se mají naučit oba jazyky. To vyvolalo masový odpor českých Němců i Němců v ostatních částech Rakouska, zejména ve Vídni, kteří pořádali demonstrace a bojkotovali české zboží. Češi na to reagovali stejným způsobem. Německé protesty vedly k pádu vlády ministerského předsedy Badeniho a nový předseda vlády

Gautsch Badeniho nařízení zrušil a rozdělil Čechy na okresy české, německé a smíšené a podle tohoto rozdělení bylo upraveno používání úředního jazyka. To naopak vyvolalo masové české protesty a demonstrace. Po zrušení Badeniho nařízení vypukly v Praze nepokoje, na které vláda reagovala vyhlášením stanného práva, vysláním armády do ulic a zatýkáním demonstrantů¹⁶. V té době neshody mezi Čechy a Němci přerostly v otevřené nepřátelství a tento stav se již nikdy nezměnil.

Češi a Němci měli zcela odlišné a protikladné postoje k samotné existenci habsburské monarchie, což se projevilo za první světové války, kdy kolem 40% českých vojáků padlo do nepřátelského zajetí, velká část z nich úmyslně a téměř sto tisíc z nich později vstoupilo do československých legií a bojovala proti Rakousku a Německu. Čeští a rakouští Němci sice také, na rozdíl od říšských Němců, nepřivítali vypovězení války s nadšením, přesto však zůstali Habsburskému rodu věrni až do konce. Události v Praze 28. října 1918 byly bezprostřední příčinou rozpadu monarchie, až později pod vlivem vyhlášení nezávislosti Československa se vzbouřili proti Rakousku Poláci, Chorvati, Rumuni a další národy. Rozpad Rakousko-Uherské monarchie byl většinou českého národa přijat s nadšením, zatímco většina Němců s tím nesouhlasila a do budoucnosti se dívala s obavami.

1.2. Česko německé vztahy po vzniku Československa

Po vzniku Československa se československými občany stalo i více než tři miliony Němců, kteří o to v převážné většině nestáli. Okamžitě po vzniku Československa se sudetští Němci pokusili odtrhnout Sudety od nově vzniklého státu. Došlo ke vzniku čtyř provincií na územích s převážně německým obyvatelstvem, a to: Deutschböhmen se sídlem v Liberci (něm. Reichenberg), zemský hejtman R. Lodgman von Auen; Sudetenland se sídlem v Opavě (něm. Troppau), zemský hejtman dr. Freissler; Deutsche Süd-Mähren se sídlem ve Znojmě (něm. Znaim) a Böhmerwaldgau se sídlem v Českém Krumlově (něm. Böhmisch Krumlau)¹⁷. Tyto provincie se chtěly odtrhnout od Čech a připojit k Rakousku nebo k Německu. To však bylo pro československou vládu nepřijatelné, jednak z historických, ekonomických i strategických důvodů a zejména proto, že území těchto provincií nebylo čistě německé, žilo tam 22 % Čechů. Proto byly

Sudety během druhé poloviny listopadu a prosince 1918 obsazeny československou armádou, na některých místech došlo k ozbrojeným střetům mezi českými vojáky a Němci.¹⁸ Vzhledem k tomu, že sudetští Němci nemohli čekat pomoc od poraženého Německa, ve kterém byl navíc až do roku 1923 naprostý chaos, museli se smířit s tím, že se nedobrovolně stali občany Československa. Celou dobu to však nesli velmi těžce. Hlavním problémem bylo, že v Rakousku-Uhersku byli Němci vládnoucím národem, hlavním úředním jazykem byla němčina a státní úředníci byli převážně Němci. Po roce 1918 se ale vládnoucím národem stali Češi, hlavním úředním jazykem byla čeština a Češi rovněž zaujímali většinu míst v politice, státní správě a armádě. Podle německých zdrojů se počet německých úředníků ve státní správě a v justici, na poštách a na železnicích snížil během deseti let po vzniku Československa na polovinu. Policie byla téměř výhradně tvořena Čechy, na ministerstvech byla jen 2 % úředníků německé národnosti. Národnostní menšiny byly diskriminovány ve volbách, neboť volební obvody byly vytvořeny tak, že český poslanec Národního shromáždění potřeboval ke zvolení 39 957 hlasů, německý 47 716 a maďarský 109 847 hlasů.¹⁹

Jednou z příčin sporů mezi Němci a Čechy byla i pozemková reforma ve 20. letech. Na základě zákona č. 215/1919 Sb. z. a n. byla zabrána půda jednoho vlastníka nad 150 hektarů a podle zákona č. 81/1920 Sb. z. a n. byla půda rozdělena mezi drobné rolníky. Účelem reformy bylo, aby se půda dostala z rukou (převážně německé) šlechty a velkostatkářů do rukou (převážně českých) drobných rolníků.²⁰ V průběhu dvacátých let se však Němci pomalu, i když neochotně, smiřovali s životem v novém státě. Po roce 1926 měly mezi sudetskými Němci převahu politické strany, které uznávaly československý stát, a od roku 1926 až do jara 1938 zasedali v československých vládách také němečtí ministři.²¹

Kapitola 2. Československé státní občanství

2.1. obecně k vývoji státního občanství

Státní občanství je trvalý právní poměr člověka ke státu, zpravidla ke státu, ve kterém žije.

Občanství je velmi starý právní institut. Občanství podobné tomu, jaké je v dnešních státech, měli již obyvatelé starověkých řeckých měst a Římské říše, byť ho neměli zdaleka všichni obyvatelé těchto zemí. Velkou část obyvatel těchto států tvořili cizinci a další osoby bez občanských práv a otroci. Naproti tomu feudální právo pojem občanství neznalo, za středověku se místo toho používal pojem poddanství, což znamenalo právní vztah lidu vůči vrchnosti, spojený s řadou povinností, ale jen s velice omezenými právy. Pouze obyvatelé královských měst měli občanství města, státní občanství však neexistovalo. Šlechta v zemích Koruny české a v rakouských zemích měla před rokem 1848 tzv. inkolát, z latinského incola – obyvatel, což znamenalo příslušnost mezi domácí šlechtické rody. Pouze šlechtic, který měl inkolát a indigenát, tj. příslušnost ke stavu (např. hrabě nebo kníže), mohl v zemi vlastnit panství a vykonávat politická práva. Nejednalo se však o občanství v dnešním slova smyslu, neboť výkon politických práv, zejména účast na zemských sněmech a možnost zastávat zemské úřady, měli pouze majitelé tzv. zemských statků. Inkolát se získával narozením nebo udělením. Od vlády Jana Lucemburského do porážky stavovského povstání v letech 1618–1620 udělovaly inkolát zemské sněmy společně s králem, poté si císař v obnoveném zřízení zemském z roku 1627 vyhradil právo udělovat inkolát sám.²² Ani zrušení nevolnictví v otázkách státního občanství nic nezměnilo.

2.2. Vývoj státního občanství v Rakousku

Teprve revoluce v roce 1848 přinesla zrušení poddanství a vznik státního občanství pro všechny obyvatele bez rozdílu stavu. Nově svolaný říšský sněm zrušil 5. srpna 1848 poddanství a 7. září zrušení poddanství schválil císař Ferdinand V.²³ Vznik státního občanství byl schválen již předtím, a to ústavou z 25. dubna 1848 (zvanou dubnová nebo též Pillersdorfova ústava), která v § 25 stanovila rovnost všech občanů před zákonem.²⁴ Tato ústava však fakticky nikdy nevstoupila v platnost, stejně jako další, tzv. Kroměřížská ústava z 21. 12. 1848. Teprve třetí ústava zvaná březnová nebo též Stadionova ze 7. března 1849, která vstoupila v platnost, zakotvila v § 23 jednotné říšské občanství, v § 24 jednotný právní řád na celém území Říše, v § 26 zrušení poddanství, v § 27 rovnost před zákonem a v § 28 rovný přístup ke státním úřadům. Šlechtické tituly však

existovaly i nadále, jejich udělování bylo podle § 19 vyhrazeno císaři.²⁵ Tato ústava nebyla platná dlouho, 31. 12. 1851 ji císař František Josef I. zrušil tzv. Silvestrovskými patenty a začal opět vládnout absolutisticky, bez parlamentu. Rovnost občanů před zákonem však byla těmito patenty potvrzena.²⁶ V roce 1860 po porážce ve válce v Itálii a ztrátě rozsáhlého území byl vládnoucí režim natolik oslaben, že musel provést reformy, výrazně rozšířit práva občanů a znovu byl svolán parlament nazvaný říšská rada a zemské sněmy jednotlivých zemí. 26. února 1861 vydal císař patent, kterým byla zavedena nová ústava zvaná únorová nebo také Schmerlingova.²⁷ Ani tato ústava neplatila dlouho. V roce 1866 utrpělo Rakousko těžkou porážku ve válce s Pruskem, to způsobilo další oslabení vládnoucího režimu, a proto císař ustoupil Maďarům požadujícím autonomii Uherska a došlo k tzv. Rakousko-uherskému vyrovnání. Následkem toho byla 21. prosince 1867 vydána tzv. prosincová ústava, která přinesla další rozšíření občanských práv. Ústava, která neplatila v Uhrách, zůstala v platnosti až do roku 1918. Tuto ústavu tvořilo několik samostatných zákonů. Občanství bylo upraveno v základním zákoně o všeobecných právech státních občanů zemí zastoupených v říšské radě č. 142/1867 říšského zákoníku (Staatsgrundgesetz über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder). V 1. článku tohoto zákona se psalo: „Všichni obyvatelé náležející ku královstvím a zemím v radě říšské zastoupeným (tj. Rakousko bez Uher) mají obecné rakouské státní právo občanské. Zákon ustanovuje, pod kterými výjimkami kdo rakouského státního práva občanského může nabýt, užívat ho a kdy a jak ho pozbude. V druhém článku byla zakotvena rovnost občanů před zákonem, ve třetím článku právo občanů zastávat státní úřady a v dalších člancích byla jiná občanská práva.²⁸“

Po roce 1848 byla vrchnostenská správa nahrazena obecní samosprávou a tzv. Obecním zákonem ze 17. března 1849 vznikly obce. Z toho důvodu bylo zavedeno též domovské právo, a to zákonem č. 105/1863 ř. z.²⁹ O domovském právu viz níže.

I když ústava zaručovala rovnost občanů před zákonem, šlechtické tituly existovaly dále a byly udělovány nové. Teprve po vzniku Československa byly šlechtické tituly zrušeny zákonem č. 61/1918 Sb. z. a n. z 18. prosince 1918 a bylo zakázáno jejich používání.³⁰

2.3 Občanství Československé republiky v letech 1918-1938

Po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku Československa se z bývalých občanů Rakouska-Uherska, žijících na území republiky, stali státní občané českoslovenští. Československé státní občanství vzniklo vytvořením ČSR dne 28. října 1918. Bylo nerozlučně spjato s domovským právem, což byla právní příslušnost k obci, založené zákonem č. 105/1863 ř. z.³¹ Domovské právo zakládalo právo nerušeného pobytu a nárok na chudinské zabezpečení. Každý občan musel mít domovské právo v některé obci, mohl ho mít jen v jedné jediné obci. Domovského práva se nabývalo narozením (pokud byli rodiče z různých obcí, bylo rozhodující domovské právo otce), provdáním (manželka dostala domovské právo obce, které měl její manžel), dále výslovným přijetím do domovského svazku nebo nastoupením do veřejného úřadu v obci. Domovské právo bylo zrušeno zákonem č. 174/1948 Sb.³²

Občanství Československé republiky bylo upraveno především ústavním zákonem 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé. Tento zákon určil, kdo se stane československým státním občanem a jak se nabývá a pozbývá občanství. Státní občanství ČSR získali bývalí státní občané rakousko-uherští, kteří měli na území ČSR domovské právo, nejpozději ode dne 1. ledna 1910 (§ 1 zákona č. 236/1920 Sb. z. a n.). Osoby, které nabyly domovského práva až po 1. lednu 1910, se staly občany jen tehdy, bylo-li jim československé občanství přiznáno (§ 9 zák. 236/1920 Sb. z. a n.). Čs. občany se staly samostatně všechny osoby, které v den 16. července 1920 dovršily 18 let, osoby mladší jen pokud nesledovaly v nabytí občanství jinou osobu. Občanství získali také bývalí občané Německé říše, kteří měli bydliště na území Hlučínska, které připadlo ČSR. Občanství získali i bývalí němečtí a uherští občané, kteří se narodili na území Československa jako děti rodičů majících bydliště na území ČSR. Touto úpravou mělo být zabráněno trhání rodinných svazků mezi československými občany a jejich potomky staršími 18 let. Občanství získali i bývalí občané Rakouska-Uherska, kteří měli domovské právo mimo území ČSR, ale stali se úředníky československého státu nebo některého státního ústavu nebo podniku nebo sloužili v československé armádě. Občanství získaly také všechny osoby narozené na území Československa, pokud nenabyly narozením občanství jiného státu. Občanství bylo

možno získat též opci. Jednalo se zejména o Čechy a Slováky žijící v jiné části Rakouska-Uherska, případně v Německu, Polsku, Jugoslávii, Rumunsku či Itálii, kteří do 6 měsíců od vydání zákona č. 236/1920 požádali o československé občanství. Ústavní zákon č. 236/1920 upravil v § 4 také možnost volby jiného občanství (opce). Optovat pro jiné než československé občanství mohli ti občané ČSR, kteří měli před tím, než získali domovské právo v některé obci na území ČSR, domovské právo v obci v jiné části bývalého Rakouska-Uherska mimo území ČSR. Tito občané mohli do července 1921 optovat pro občanství Rakouska, Maďarska, Polska, Jugoslávii, Rumunska nebo Itálie, podle toho kde dříve žili. Optovat pro občanství cizího státu mohli také státní občané, kteří nebyli jazykem a rasou Čechoslováci. Výraz „jazykem a rasou“ vznikl překladem z francouzského znění saint-germainské smlouvy (par la race et la langue) a v praxi byli myšleni občané jiné než české nebo slovenské národnosti. Zákon obsahoval i některá další ustanovení, například že státní občanství ani domovské právo v Československu nemohli nabývat členové rodu Habsbursko-Lotrinského.³³

Úpravy státního občanství obsahovaly také mezinárodní smlouvy uzavřené mezi spojeneckými mocnostmi a poraženými státy po druhé světové válce, především Versailleská smlouva s Německem z 28. června 1919 (publikovaná pod číslem 217/1921 Sb. z. a n.), Saint-Germainská smlouva s Rakouskem z 10. září 1919 (č. 507/1921 Sb. z. a n.) a Trianonská smlouva s Maďarskem ze 4. června 1920 (102/1922 Sb. z. a n.). Ustanovení těchto smluv o státním občanství bylo převzato do výše zmíněného ústavního zákona 236/1920 Sb. z. a n. Tento zákon v § 3 stanovil, že dosavadní předpisy o nabývání a pozbývání státního občanství, pokud tímto zákonem se nemění, zůstávají i nadále v platnosti.³⁴ Nadále tedy platily rakousko-uherské zákony upravující nabývání státního občanství, především občanský zákoník (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, zkratka ABGB) z roku 1811, a to ustanovení § 28-30, na Slovensku pak uherský zákonný článek L/1879³⁵ a další zákony převzaté zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n. o zřízení samostatného státu československého. Po vydání ústavního zákona č. 236/1920 Sb. z. a n. bylo uzavřeno ještě několik dalších mezinárodních smluv o státním občanství, především Smlouva mezi republikou Československou a republikou Rakouskou o státním občanství a ochraně menšin z 7. června 1920 zvaná podle místa podpisu Brněnská smlouva (107/1921 Sb. z. a n.)³⁶, Smlouva o státním občanství mezi republikou Československou a

říší Německou (308/1922 Sb. z. a n.)³⁷ a smlouva mezi republikou Československou a republikou Polskou o otázkách právních a finančních (56/1926 Sb. z. a n.)³⁸ Tyto smlouvy upravovaly některé další podrobnosti v otázkách státního občanství.

Československé státní občanství se nabývalo:

- narozením českým občanům,
- narozením na území ČSR, pokud se prokázalo, že dítě nemá občanství jiného státu,
- sňatkem – cizinka automaticky získala občanství sňatkem s československým občanem,
- udělením, o kterém rozhodovaly zemské úřady,
- legitimací dítěte, pokud se rodiče nemanželského dítěte vzali, a otec, který byl československým občanem, uznal dítě za vlastní, dostalo československé občanství,
- opcí na základě výše zmíněných mezinárodních smluv. Jednalo se zejména o bývalé rakousko-uherské občany, českého a slovenského původu kteří měli před první světovou válkou domovské právo v Rakousku, Maďarsku, Jugoslávii, Polsku či Itálii a kteří se po první světové válce rozhodli vrátit do Československa. Zejména to byli Češi žijící ve Vídni nebo Slováci žijící v Maďarsku

Občanství se pozbývalo:

- vystěhováním spolu s nabytím státního občanství cizího státu; občané podléhající branné povinnosti (muži od 17 do 40 let) potřebovali podle Branného zákona č. 193/1920 Sb. z. a n. pro vystěhování ze země povolení ministerstva národní obrany³⁹,
- propuštěním ze státního svazku,
- nepřítomností – pokud občan žil více než 10 let bez povolení v cizině,
- sňatkem – československá občanka automaticky ztrácela občanství sňatkem s cizincem,
- legitimací – nemanželské dítě ztratilo občanství legitimací cizincem,
- opcí pro občanství cizího státu (Německa, Rakouska resp. Maďarska) na základě Versailleské, Saint-germainské nebo Trianonské smlouvy,
- jinými způsoby, například přiznáním polského občanství, přiznáním italského občanství nebo naturalizací ve Spojených státech amerických.⁴⁰

2.4. práva národnostních menšin podle ústavy ČSR

Ústava ČSR z 29. února 1920 obsahovala v hlavě šesté (§ 128-134) práva národnostních menšin. Podle ústavy si českoslovenští občané byli rovni před zákonem bez ohledu na národnost, rasu, jazyk nebo náboženství. Všichni občané měli právo používat svého jazyka ve věcech soukromých, obchodních i v tisku. Ve městech a v okresech, kde žila značná část občanů mluvící jiným jazykem než československým, měly děti těchto občanů právo na vyučování ve školách ve svém vlastním jazyce, přičemž se musely povinně učit československý jazyk. Ve městech a okresech, v nichž žil značný zlomek státních občanů československých náležíících k menšinám náboženským, národním a jazykovým, měly být určité částky vynaloženy na výchovu, náboženství nebo lidumilnost z veřejných fondů podle státního rozpočtu, obecních nebo jiných veřejných rozpočtů zabezpečujících těmto menšinám, v mezích všeobecných předpisů pro veřejnou správu platných, přiměřený podíl na požitku a používání. Násilné odnárodňování bylo zakázáno (viz Ústava ČSR, č. 121/1920 Sb. z. a n.⁴¹). Ústava ČSR byla doplněna jazykovým zákonem č. 122/1920 Sb. z. a n., který dával menšinám další práva, např. že v okresech, kde více než 20 % obyvatel mluví jiným než československým jazykem, musí všechny úřady a soudy přijímat podání v jazyce této menšiny a v tomto jazyce vydávat rozhodnutí. Rovněž trestní řízení v těchto okresech proti obžalovanému mluvícímu jiným než československým jazykem muselo být vedeno v jeho jazyce.⁴²

Ústava a zákony dávaly menšinám rozsáhlá práva, jaké národnostní menšiny v žádném jiném státě střední Evropy neměly. Např. Německo, kde žily početné menšiny Poláků a Lužických Srbů, nemělo prakticky žádné zákony zakotvující práva menšin a prakticky tam neexistovaly školy s jiným vyučovacím jazykem než němčinou.⁴³ Čeští Němci měli Německou Univerzitu v Praze, vysoké školy technické v Praze, Brně a v Liberci a Maďaři měli vysokou školu v Košicích. V žádném jiném evropském státě, kromě SSSR, neexistovaly vysoké školy, ve kterých bylo vyučováno jazykem národnostních menšin.

Kapitola 3. Mnichovská dohoda, Druhá republika a Protektorát

3.1. Činnost Sudetoněmecké strany v letech 1935-1938

Vztahy mezi Čechy a sudetskými Němci se výrazně zhoršily ve třicátých letech v souvislosti s hospodářskou krizí, která Československo postihla velmi těžce, zvláště v Sudetech. Vzhledem ke struktuře průmyslu, který vyráběl především spotřební zboží jako sklo, porcelán, oděvy atd., bez kterého se v době krize dalo obejít, byly Sudety postiženy nezaměstnaností výrazně hůře než zbytek republiky. V roce 1936, kdy už krize pomalu odeznívala, bylo v ČSR 846 000 nezaměstnaných, z tohoto počtu bylo 525 000, tedy 62% Němců, i když podíl Němců na celkovém počtu obyvatel byl jen 23%⁴⁴.

V Německu se v té době po nástupu Adolfa Hitlera k moci hospodářská situace výrazně zlepšila a zbrojení i rozsáhlá výstavba infrastruktury pomohly výrazně snížit nezaměstnanost. Hitlerova vláda šířila rozsáhlou propagandu zaměřenou na německé menšiny v cizině a podařilo se jí postavit veřejné mínění většiny sudetských Němců proti Československu. Tyto skutečnosti se projevíly ve volbách v květnu 1935, ve kterých nově vzniklá německá nacionalistická strana SDP (Sudetendeutsche Partei- Sudetoněmecká strana) získala 15 % hlasů, tedy zhruba dvě třetiny hlasů všech sudetských Němců. Vzhledem k roztržičnosti českého systému politických stran se stala nejsilnější politickou stranou. SDP vedená Konradem Henleinem, která byla finančně podporována z Německa, okamžitě po volbách začala usilovat o rozbití Československa.⁴⁵

Československá vláda na nepřátelství Německé říše reagovala posílením spojeneckých vazeb, především na Francii a SSSR, a také na Jugoslávii a Rumunsko. Dále začala zbrojit a stavět pohraniční opevnění.⁴⁶

Situace Československa se zhoršila po tzv. Anschlussu (připojení) Rakouska k Německé říši v březnu 1938. SDP se 24. dubna 1938 na sjezdu v Karlových Varech usnesla na požadavcích velmi široké autonomie Sudet, ochraně Němců žijících ve vnitrozemí, rovnosti postavení mezi německou národnostní skupinou a českým národem, uznáním zásady – němečtí veřejní činitelé na německém území – a svobodě přihlášení k německému národu a německému světovému názoru (nacismu). Tyto požadavky SDP předložila vládě ČSR. Hitler instruoval Henleina, aby předložil požadavky, které budou pro československou vládu nepřijatelné. Proto, přestože československá vláda byla

ochotná k ústupkům, k dohodě nedošlo.⁴⁷ Vláda nebyla ochotná přiznat sudetským Němcům plnou teritoriální autonomii. V květnu vyhlásila vláda částečnou mobilizaci jako reakci na soustředění německých vojsk u československých hranic, aby tím ukázala Hitlerovi, že Československo je připraveno se bránit. Mobilizace, která proběhla úspěšně, byla po týdnu odvolána. Koncem května proběhly v Československu komunální volby, při kterých SDP získala více než 90 % hlasů všech Němců v ČSR. Tím její vyjednávací pozice výrazně zesílila.⁴⁸

3.2. Mnichovská dohoda

Vztahy mezi Československem a Německou říší se v létě 1938 neustále zhoršovaly a hrozilo vypuknutí války. Britský premiér Neville Chamberlain ve snaze zabránit válce přiměl vládu ČSR, aby pozvala do Československa britského vyjednavče lorda Runcimana, který měl najít kompromis mezi Čechy a Němci. Runciman přiletěl do Československa 3. srpna 1938 a strávil zde šest týdnů. Během své mise v Československu došel k názoru, že další soužití Čechů a Němců v jednom státě je nemožné. To však nemohl prohlásit otevřeně, ale snažil se najít řešení česko-německého problému výhodné pro Němce.⁴⁹ Prezident Beneš 4. září požádal SDP, aby mu předložila všechny své požadavky. Na základě těchto požadavků vypracoval společně s lordem Runcimanem plán na řešení národnostní otázky v ČSR. Tento plán počítal se širokou regionální autonomií, úplným zrovnoprávněním německého a československého jazyka, ochranou příslušníků národnostních menšin proti odnárodňování, kvótami určujícími minimální podíl menšin mezi státními úředníky a ostatními státními zaměstnanci a dotacemi ze státního rozpočtu určenými německým oblastem ve výši 700 milionů korun. Plán splňoval v zásadě všechny požadavky SDP. Tím se SDP, které ve skutečnosti už dávno šlo o odtržení Sudet od Československa, dostala do složité politické situace.⁵⁰

Hitler však bez ohledu na přijetí požadavků SDP československou vládou 12. září přednesl projev, ve kterém zaútočil na Československo. V projevu mimo jiné řekl, že podmínky tří a půl milionů sudetských Němců jsou nesnesitelné, Němci jsou vystaveni útisku, týrání a upírání základních práv a československá vláda usiluje o jejich vyhlazení. Situaci Němců v ČSR přirovnal k situaci Arabů v Palestině. V reakci na tento projev

okamžitě propukly nepokoje v celých Sudetech. Členové SDP, vyzbrojení v Německu, začali obsazovat četnické stanice, celnice i celá města. Za tímto účelem byla vytvořena ozbrojená milice nazvaná Sudetendeutsches Freikorps, která v době mnichovské dohody měla 40 000 mužů. Při těchto nepokojích bylo 110 Čechů zabito a přes dva tisíce zajato a odvečeno do Německa⁵¹. Československá vláda vyslala do Sudet armádu, aby obnovila pořádek, vyhlásila v některých okresech stanné právo a postavila SDP mimo zákon. Československá armáda obsadila celé pohraničí, kromě některých výběžků, jako bylo Ašsko, které byly nadále obsazeny Freikorpem. Celkem při bojích v Sudetech v roce 1938 padlo jen na české straně 262 mužů a přes tři sta bylo zraněno.⁵²

Konrad Henlein uprchl do Německa a před odchodem vydal prohlášení, ve kterém poprvé vystoupil s požadavkem odtržení Sudet od ČSR. Hitler konečně získal záminku pro napadení Československa. Britský premiér Chamberlain odletěl do Německa jednat s Hitlerem, aby zabránil válce. Hitler požadoval okamžité odstoupení československého území s více než 50 % německého obyvatelstva. Chamberlain zpočátku váhal, ale po dohodě s francouzským premiérem Daladierem 18. září se oba rozhodli tyto požadavky přijmout. 19. září vlády Francie a Velké Británie předaly československé vládě ultimátum požadující vydání Sudet Německu. Vláda Milana Hodži ultimátum zpočátku odmítla, ale po dalším nátlaku francouzské a anglické vlády a po vyjádření sovětského lidového komisaře zahraničí Litvinova, že SSSR pomůže Československu, jen když mu pomůže Francie, ho 21. září přijala⁵³. Odstoupení Sudet však nepřijala československá veřejnost. 22. září vypukla generální stávka a masové demonstrace po celém Československu. Premiér Hodža se v důsledku generální stávky a demonstrací rozhodl rezignovat a prezident Beneš jmenoval novou úřednickou vládu v čele s generálem Syrovým. Nová vláda vyhlásila 23. září všeobecnou mobilizaci. Hitler nevyužil možnosti vtrhnout do Československa ještě předtím, než československá armáda dokončí mobilizaci a přijal návrh Benita Mussolininiho na svolání konference čtyř mocností, která měla rozhodnout o osudu Československa. Konference byla svolána do Mnichova na 29. září 1938. Československo nebylo na konferenci pozváno. Chamberlain a Daladier podle očekávání ustoupili Hitlerovi a po půlnoci 30. září byla podepsána dohoda, podle které se Československo mělo okamžitě vzdát Sudet. Vyklízení území mělo začít již následujícího dne, 1. října. Do 7. října měla německá armáda obsadit oblasti obývané z velké většiny

Němci, o zbylých oblastech mělo do konce listopadu rozhodnout lidové hlasování. Češi, kteří se ocitnou v Německu, i Němci, kteří zůstanou v ČSR, měli dostat právo opcovat pro změnu občanství do šesti měsíců od uzavření smlouvy.⁵⁴ Situace využilo i Polsko, které mělo s Československem od roku 1918 spor o malé, ale hospodářsky velmi významné Těšínsko. Polská vláda vydala 30. září požadavek, aby se Československo okamžitě vzdalo Těšínska a několika menších území na Slovensku. Československá vláda pod hrozbou války proti obrovské přesile dohodu 30. září odpoledne přijala a v následujících dnech byly Sudety obsazeny wehrmachtem, Těšínsko, část Oravska a Spiše polskou armádou.

Podle Mnichovské dohody měla německá armáda postupně obsadit většinu Sudet, určenou na mapě, která byla součástí smlouvy. Mělo se jednat o čistě nebo převážně německé oblasti. Ve smíšených oblastech, kde žili Češi i Němci, se měl podle článku 5. Mnichovské dohody do konce listopadu konat plebiscit, ve kterém mělo místní obyvatelstvo rozhodnout, zda si přeje žít v Německé říši nebo v Československu. Přesné určení hranic pak měl provést mezinárodní výbor složený ze zástupců Německa, Spojeného království, Francie, Itálie a Československa. K žádnému plebiscitu však nedošlo, všechna sporná území byla během října obsazena wehrmachtem a německá vláda je svévolně bez souhlasu ostatních mocností anektovala. Hitler tedy de facto porušil Mnichovskou dohodu ihned po jejím uzavření. Německá říše tak dostala větší území než jaký by měla nárok v případě konání plebiscitu. K Říši byly připojeny i mnohé převážně české vesnice a města z důvodu narovnání hranic, získání uhelných dolů nebo průmyslových podniků i z dalších důvodů. O tom, jak byly nové hranice určeny nespravedlivě ve prospěch Němců, svědčí i to, že v Říši se ocitlo přes sedm set tisíc Čechů, zatímco ve zbytku Čech a Moravy zůstalo pouze zhruba 250.000 Němců, z čehož více než polovina připadala na Prahu, Brno, Ostravu a Jihlavu, zbytek žil rozptýleně po celém území.

Německá říše celkem získala 28 000 km² s 3 616 000 obyvateli, z nichž bylo 2 806 000 Němců a 719 000 Čechů. Zhruba 150 000 Čechů bylo následně vyhnáno ze Sudet do zbytku Československa.⁵⁵

Polsko získalo část Těšínska o rozloze 895 km² s 228 000 obyvateli a části Slovenska o rozloze 167 km² s 9 000 obyvateli.⁵⁶ Údaje o národnostním složení Těšínska se podle

různých pramenů velmi liší, místní obyvatelstvo se hlásilo k české, polské, německé a zejména ke slezské národnosti, přičemž Slezané, polsky Šlazaci, kteří mluvili nářečím polštiny, byli československou vládou považováni za Čechy, polskou za Poláky a německou vládou za Němce. Proto nelze říci, kolik žilo v československé části Těšínska Poláků. K polské národnosti se hlásilo pouze 77 000 obyvatel Těšínska⁵⁷. Počet obyvatel mluvících polsky však byl mnohem vyšší. Po obsazení Těšínska Polskem bylo vyhnáno do Československa desítky tisíc Čechů.⁵⁸

Na základě rozhodnutí Trianonské konference ze 4. června 1920, která určila hranice mezi Československem a Maďarskem, získalo Československo i území na jihu Slovenska obývané převážně Maďary. Československými občany se tak podle Trianonské smlouvy (č. 102/1922 Sb. z. a n.) staly i stovky tisíc Maďarů, kteří rovněž v převážné většině nechtěli žít v Československu. V roce 1938 maďarská vláda po dohodě s Hitlerem začala požadovat odstoupení československého území obývaného převážně Maďary. Maďarské požadavky podpořil Hitler 22. září 1938, kdy řekl Chamberlainovi, že požadavky jiných národností v Československu (Slováků, Maďarů a Poláků) se těší vřelým sympatiím Říše a že ve střední Evropě nebude klid, dokud nebudou uspokojeny požadavky těchto národností.⁵⁹ Vlády Francie a Velké Británie přijaly tyto požadavky v Mnichově. K mnichovské dohodě bylo připojeno doplňující prohlášení, že nebude-li do tří měsíců vyřešen problém polské a maďarské menšiny v ČSR dohodou vlád zainteresovaných států, budou o problému jednat vlády čtyř mocností, které se zúčastnily mnichovské konference. Problém polské menšiny byl vyřešen odstoupením Těšínska a dalších území Polsku. Jednání mezi československou a maďarskou vládou v Komárně v říjnu 1938 však nevedla k cíli, neboť vláda ČSR odmítala přijmout maďarské požadavky na čtvrtinu Slovenska. Mnichovská dohoda předpokládala svolání konference za účasti Německa, Itálie, Francie a Velké Británie, francouzská i britská vláda se však odmítly ve sporu angažovat, a proto spor rozhodly pouze vlády Německa a Itálie. Koncem října byla svolána konference do Vídně, kde Německo zastupovali ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop a maršál Hermann Göring, Itálii zastupoval ministr zahraničí Galeazzo Ciano. Ti ve svém rozhodnutí z 2. listopadu 1938 splnili téměř všechny maďarské požadavky a donutili Československo odstoupit Maďarsku území ohraničené linií Senec-Galanta-Levice-Lučenec-Rimavská-Sobota-Rožňava-Košice-Užhorod-Mukačevo.

Československá vláda rozhodnutí tzv. Vídeňské arbitráže přijala a Slovensko tedy přišlo o čtvrtinu území včetně druhého největšího města Košic.⁶⁰ Na odstoupeném území o rozloze 10 390 km² žilo 854 000 obyvatel, z toho 272 000 Slováků a 38 000 Rusínů.⁶¹ Celkově Československo ztratilo přes 41 000 km² s 4 900 000 obyvateli, na odstoupeném území byly dvě pětiny československého průmyslu a třetina zemědělské výroby. Železnice a silnice byly na mnoha místech přerušeny státními hranicemi. Československo se stalo neživotaschopným státem politicky i ekonomicky zcela odkázaným na Německou říši.

Mnichovská dohoda byla podle československého práva absolutně neplatnou. Československá ústava v § 3 stanovila, že: „Území Československé republiky tvoří jednotný a nedílný celek, jehož hranice mohou býti měněny jen ústavním zákonem.“ Ke schválení ústavního zákona bylo podle § 33 potřeba třípětinové většiny všech členů v každé sněmovně, tj. 180 poslanců a 90 senátorů, viz Ústava ČSR⁶². Mnichovská dohoda, která měnila státní hranice, nebyla schválena ústavním ani běžným zákonem, přijala ji pouze vláda a Národní shromáždění o ní vůbec nejednalo. Proto nemůže být pochyb o její neplatnosti podle československého práva. Na druhou stranu podle německého, britského, francouzského a italského práva byla dohoda platná, neboť v těchto zemích byla přijata způsobem, jaký zákony a ústavy těchto států vyžadovaly pro přijetí mezinárodních smluv.

Sudety byly po připojení k Říši rozděleny na několik částí. Hlavní část, takzvaná Reichsgau Sudetenland se rozkládala od Domažlic (samotné město Domažlice zůstalo součástí Československa) přes západní a severní Čechy až na severní Moravu a do Slezska. Hlavním městem byl Liberec (něm. Reichenberg) a toto území spravoval Konrad Henlein, který se stal gauleiterem NSDAP. Sudetenland měl 22.600 km² a žilo tam 2.943.000 obyvatel. Ostatní části bývalého československého území se staly součástí sousedních krajů a žup. Hlučínsko s 53.000 obyvateli se stalo součástí kraje (Regierungs-Bezirk) Oppeln, německá část jižní Moravy s 225.000 obyvatel se stala součástí Reichsgau Unterdonau (hlavní město Vídeň), německá část jižních Čech s 97.000 obyvatel byla součástí Reichsgau Oberdonau (hlavní město Linz) a německá část Klatovska a Prachaticka sousedící s Bavorskem s 90.000 obyvatel byla součástí kraje

Niederbayern und Oberpfalz. Těšínsko se po porážce Polska stalo součástí kraje Katowice v provincii Oberschlesien.⁶³

3.3. Změny státního občanství po mnichovské dohodě

Po Mnichovu byl v Německé říši vydán zákon z 21. listopadu 1938 o znovusjednocení sudetoněmeckých území s Německou říší (Gesetz über die Wiedervereinigung der sudetendeutschen Gebiete mit dem Deutschen Reich vom 21.11.1938, RGB I, S. 1641)., podle kterého se starousedlí obyvatelé sudetoněmeckých území stali německými státními příslušníky.⁶⁴ Současně s tímto zákonem byla uzavřena smlouva mezi Československou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce z 20. 11. 1938 (č. 300/1938 Sb. z. a n.), která upravovala změny státního občanství po ztrátě Sudet. Podle tohoto zákona, smlouvy s Československem a nařízení, která je prováděla, se stali německými státními příslušníky všichni obyvatelé Sudet, pokud měli dne 10. října 1938 bydliště na území připojeném k Německé Říši, za předpokladu, že se na tomto území narodili před 1.lednem 1910, a dále děti a vnuci (pouze vlastní) osob narozených na tomto území před rokem 1910. Německou státní příslušnost získali také českoslovenští státní občané, kteří měli dne 10. října 1938 bydliště na území připojeném k Německu, a kteří byli do 10.ledna 1920 německými státními příslušníky neboť bydleli na Hlučínsku a poté, co Hlučínsko připadlo Československu, se stali československými občany. Německou státní příslušnost dostali i děti a vnuci těchto osob. Německou státní příslušnost získaly také vdané ženy a vdovy, jejichž manžel splňoval některou z podmínek pro získání německé státní příslušnosti.⁶⁵ Podle nařízení Říšského ministerstva vnitra z 25.5. 1939 nebylo získání státní příslušnosti vázáno na národnost, ale jen na podmínky uvedené ve smlouvě.⁶⁶

Podle smlouvy o otázkách státního občanství a opce občané ČSR, kteří měli 10. října 1938 bydliště v Sudetech a nabyli německou státní příslušnost pozbývali československé občanství. Nebylo možné, aby někdo podle ustanovení smlouvy zůstal bez státního občanství, nebo aby měl současně československé státní občanství (Staatsbürgertum) a německou státní příslušnost (Staatsangehörigkeit).⁶⁷

Československá vláda mohla do 10. července žádat, aby osoby německé národnosti, které se od 1. ledna 1910 přistěhovaly na „nynější území československé“, a jejich

potomci opustili do tří měsíců republiku. Tyto osoby pozbývaly československé občanství a německá vláda se zavazovala je přijmout na svém území. Této možnosti Československá vláda nikdy nevyužila. Německá vláda mohla žádat, aby občané ČSR jiné než německé národnosti i jejich potomci, kteří se na území připojené k Říši po mnichovské dohodě přistěhovali od 1. ledna 1910, opustili v tříměsíční lhůtě Německou říši. Československá vláda se je zavazovala přijmout na svém území.⁶⁸ Důvodem ustanovení, že německá vláda mohla žádat Čechy přistěhovalé do Sudet po roce 1910, aby opustili zemi, bylo to, že za první republiky se do pohraničí přistěhovalo velké množství Čechů z vnitrozemí, a to buď rolníci, kteří získali půdu při pozemkové reformě, nebo státní zaměstnanci, kteří sloužili v pohraničí, a jejich rodinní příslušníci. Tito lidé byli po Mnichovu většinou vyhnáni ze Sudet do Československa. O tom kolik jich bylo nejsou přesné údaje, podle některých autorů to bylo 152.000⁶⁹, jiní uvádějí jen 125.000 Čechů a k tomu asi 19.000 Židů.⁷⁰ Před vznikem Protektorátu uteklo ze Sudet do Československa také několik tisíc německých komunistů a dalších odpůrců nacismu. Další Češi pak odcházeli i v pozdější době, neboť byli vystavováni diskriminaci. Podle německých údajů zůstalo v Sudetech 512.000 Čechů, to znamenalo, že celkem odešlo přes 200.000 Čechů. V době války zase Čechů v Sudetech postupně přibývalo, neboť se tam čeští dělníci stěhovali za prací.⁷¹ Počet Čechů v jednotlivých oblastech Sudet se výrazně lišil. Například na Opavsku bylo 20% Čechů, na Ústecku 8,5%, na Chebsku jen 2%.⁷²

Němci, kteří žili ve zbytku Československa a zůstali československými státními občany, mohli optovat pro německou státní příslušnost podle § 4 zmíněné smlouvy. Tyto opce nebyli Němci podávány, neboť jim to bylo důvěrnými pokyny zakázáno patrně s ohledem na zamyšlené obsazení celé republiky. Češi žijící na území odstoupeném Německé říši, kteří nabyli německou státní příslušnost, měli podle § 3 možnost optovat pro československé občanství, a to do 1. června 1939.⁷³

Češi, kteří zůstali v Sudetech a neoptovali pro československou státní příslušnost, se stali státními příslušníky Německé Říše, nikoliv však říšskými občany. V Německu byl 15. září 1935 vydán zákon o říšském občanství (das Reichsbürgergesetz), který rozděloval obyvatelstvo Německé říše na říšské občany (Reichsbürger) a státní příslušníky (Staatsangehöriger). Říšským občanem byl pouze státní příslušník německé

nebo příbuzné krve, který dokazuje svým chováním, že je ochoten a schopen věrně sloužit německému národu a Říši.⁷⁴

Politická a jiná práva se výslovně spojovala pouze s říšským občanstvím, státní příslušníky naopak zákon deklaratorně chápal jako Říši zvláště zavázané za poskytovanou ochranu.⁷⁵ Říšské občanství se udělovalo propůjčením listiny o říšském občanství. Příslušníci národnostních menšin, žijící v Říši, byli pouze státními příslušníky s omezenými politickými právy a nepodléhali branné povinnosti. Státní příslušnost se nadále řídila podle zákona o říšské a státní příslušnosti z 22. července 1913 (Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz), který je s mnoha novelami platný dodnes. Podmínky pro získání i ztrátu státní příslušnosti byly tehdy zhruba stejné jako v případě československého občanství.⁷⁶

Možnost opce pro československé občanství podle smlouvy mezi ČSR a Německem o státní příslušnosti a o opci využilo 291 000 Čechů žijících v Reichsgau Sudetenland (po 15.3.1939 se stali občany Protektorátu) a 174 143 Čechů zvolilo německou státní příslušnost. Zajímavé je jejich geografické rozdělení. Na Severní Moravě a ve Slezsku mělo říšskou státní příslušnost 130.000 Čechů a jen 31.000 byli občané Protektorátu, naproti tomu v severních a západních Čechách drtivá většina Čechů, kteří zůstali v Sudetech, optovala pro československou státní příslušnost. Na územích přičleněných k říšským župám Oberdonau, Unterdonau a k Bavorsku žilo 28.000 Čechů s protektorátním občanstvím a 20.000 s říšskou státní příslušností.⁷⁷

Někteří Češi, kteří se stali státními příslušníky Německé Říše, zažádali v roce 1938 nebo v následujících letech o Říšské občanství. Jednalo se o Čechy ze smíšených rodin, kteří měli nějaké německé předky, nebo o Čechy žijící v manželském svazku s Němcem. Místní orgány NSDAP, které o udělení říšského občanství rozhodovaly, vycházely z mnoha kritérií, zejména z podílu německých předků, rasových znaků žadatele, z toho jestli chodil do české nebo německé školy a do jaké školy chodí jeho děti, jestli se v jeho domácnosti mluvilo spíše česky nebo německy, jestli byl před rokem 1938 členem českých nebo německých spolků, jaké měl politické názory, a také jestli vzhledem ke svému národnímu uvědomění, osobním vlastnostem včetně poměru k práci a podobně může být přínosem pro německý národ. Češi, kterým bylo říšské občanství uděleno, byli považováni za Němce, pokud vzhledem k věku podléhali branné povinnosti, museli

sloužit ve wehrmachtu, a pokud přežili válku, byli většinou odsunuti do Německa.⁷⁸ Podle německých odhadů z roku 1943 se jen v Reichsgau Sudetenland přihlásilo k německé národnosti kolem 100.000 Čechů.⁷⁹ Jiná situace byla na Těšínsku, místní obyvatelstvo, bylo silně promíšené a mělo slabé národní uvědomění. Zatímco v Sudetech bylo pro místní neněmecké obyvatelstvo obtížné získat říšské občanství, obyvatelé Těšínska k tomu byly často přímo donucovány. Slezané na Těšínsku, byli totiž podle nacistické ideologie považováni za národ germánského původu, i když mluvili slovanským jazykem a stejně jako polští Němci se mohli přihlásit k německé národnosti, což se dělo zapsáním do seznamu německých příslušníků- die Deutsche Volksliste. Proto místní obyvatelé dostali říšskou státní příslušnost a německé úřady je nutily k tomu, aby se podepsali Volkslistu. Volkslistu podepsalo podle poválečných Československých údajů 110.000 československých občanů, tedy většina českého a polského obyvatelstva Těšínska.⁸⁰ Volkslistáři se dělili na několik kategorií. Do 1. oddělení Volkslisty byli zapsáni Němci, kteří se před 1. zářím „účastnili národního boje za německé“ (*die deutsche Volkstum*), do 2. oddělení Němci „kteří se aktivně nezasahovali o německé, ale své německé si prokazatelně zachovali“, do 3. oddělení Volkslisty se zapisovali osoby německého původu, kteří mluvili polsky, avšak podle jejich chování se dalo soudit že se opět stanou plnohodnotnými členy německého souručenství, dále osoby neněmeckého původu žijící ve smíšeném manželství s Němcem a zejména „příslušníci národnostně nevyjasněného, krví a kulturou k německému obyvatelstvu se slovanskou domácí řečí“ (*die Stammesdeutsche*), sem patřili Slezané, zvaní Šlonzáci nebo také Wasserpoláci na Těšínsku podobně jako Mazurové a Kašubové v Polsku, a většina příslušníků těchto národů také Volkslistu podepsala. Do 4. oddělení Volkslisty byli zapisované osoby německého původu, „které politicky vyrostli v polskost“ a byli před válkou členy polských politických stran nebo protiněmeckých organizací (*die Renegaten*).⁸¹ Podepsání Volkslisty znamenalo získání říšského občanství, byť občanská a politická práva osob ze třetího a zejména čtvrtého oddělení Volkslisty byla omezena, ve srovnání s rozenými říšskými občany a zároveň se na muže vztahovala branná povinnost a museli sloužit ve wehrmachtu nebo waffen SS.⁸²

3.4. Vývoj v Československu v období tzv. Druhé republiky

Po mnichovské dohodě došlo v Československu k velkým změnám. 19. listopadu byl přijat ústavní zákon č. 299/1938 Sb. z. a n. o autonomii Slovenskej krajiny, podle kterého získalo Slovensko autonomii a bylo spravováno slovenským sněmem a slovenskou vládou. Název státu se z původního Československá republika změnil na Česko-Slovenská republika.⁸³ Téhož dne byl schválen též ústavní zákon o autonomii Podkarpatské Rusi č. 328/1938 Sb. z. a n., jehož vydání předpokládala již Ústava ČSR z roku 1920. Autonomie Podkarpatské Rusi byla stejně široká jako autonomie Slovenska, zákon o autonomii Podkarpatské Rusi doslova vycházel ze zákona o autonomii Slovenskej krajiny.⁸⁴ Ústavním zákonem č. 330/1938 Sb. z. a n. ze 14. prosince 1938 přešla zákonodárná pravomoc na dobu dvou let z Národního shromáždění na vládu.⁸⁵ Koncem roku 1938 byla zakázána Komunistická strana Československa a byla zavedena předběžná cenzura tisku.⁸⁶ Československá vláda se snažila být zcela loajální k Německé říši a orientovala se na ní v zahraniční politice i v zahraničním obchodu, neboť doufala že Hitler nebude mít důvod obsazovat zbytek Československa. Tento předpoklad se však ukázal mylným za necelých půl roku.

3.5. Zánik Československé republiky a vznik Protektorátu

Druhá republika neexistovala dlouho. Již 14. března 1939 vyhlásil slovenský sněm nezávislost Slovenska. Maďarsko poté anektovalo Podkarpatskou Rus, která měla rozlohu 12 060 km² a žilo tam 694 000 obyvatel, z toho bylo jen 10 % Maďarů, a další území na Slovensku o rozloze 1 600 km², kde žilo přes 40 000 obyvatel, převážně Slováků.⁸⁷ Prezident republiky JUDr. Emil Hácha byl pozván do Berlína na jednání s Adolfem Hitlerem a pod hrozbou války souhlasil s okupací českého území německou armádou, se zánikem Československa a v tzv. Berlínském protokolu z 15. března 1939 „vlozil osud českého národa a země s plnou důvěrou do rukou Vůdce Německé říše.“⁸⁸ Území bývalé Československé republiky se tak rozdělilo na pět částí, a to Protektorát Čechy a Morava, něm. das Protektorat Böhmen und Mähren (dále jen Protektorát), Slovenská republika (zvaná též Slovenský štát), území anektované Velkoněmeckou říší, území anektované

Maďarskem a dočasně i území okupované Polskem, které bylo po porážce Polska v září 1939 připojeno k Německu. To, že toto rozhodnutí prezidenta republiky bylo v hrubém rozporu s československou ústavou, která nedávala prezidentu ani žádnému jinému státnímu orgánu pravomoc souhlasit se zánikem státu, je natolik zřejmé, že se tím není nutné více zabývat. Berlínský protokol byl od samého začátku protiústavní a neplatný právní akt a byl právně irelevantní i z hlediska nového právního řádu nastoleného okupačním režimem. Berlínský protokol měl význam pouze mezinárodně politický, neměl však vliv na právní vývoj v Protektorátu. Žádný z aktů okupační správy se nezmiňoval o Berlínském protokolu. Východiskem celého právního řádu na okupovaném území se stal Hitlerův výnos o zřízení protektorátu Čechy a Morava.⁸⁹ Na druhou stranu prezident Hácha v této situaci nemohl udělat nic jiného, protože k obsazení Čech a Moravy by došlo i bez jeho souhlasu. Československá vláda se však dopustila vlastizrádného jednání, že předem nevyvezla do ciziny, nebo alespoň nenechala zničit zbraně československé armády a wehrmacht tak bez jediného výstřelu získal zbraně pro milion vojáků. Stejně tak se nesnažila zajistit zbraně pro budoucí domácí odboj a peníze pro budoucí zahraniční odboj, jehož vznik se již tehdy dal předpokládat.

15. března německá armáda obsadila zbytek Čech a Moravy. Adolf Hitler po příjezdu do Prahy 16. března 1939 vydal výnos o protektorátu Čechy a Morava, publikovaný pod číslem 75/1939 Sb., který představoval jakousi prozatímní ústavu Protektorátu, aniž by byl schválen jakýmkoliv československým státním orgánem. Výnos se týkal i státního občanství, v § 2 obsahoval ustanovení: „Obyvatelé Protektorátu, kteří jsou příslušníky německého národa, se stávají německými státními příslušníky a podle předpisů zákona o říšských občanech z 15. září 1935 říšskými občany. Platí pro ně také ustanovení na ochranu německé krve a německé cti. Podléhají německé soudní pravomoci. Ostatní obyvatelé Čech a Moravy stávají se státními příslušníky protektorátu Čechy a Morava.“⁹⁰

Přesné vymezení, kdo se stal příslušníkem Protektorátu, upravila protektorátní vláda nařízením ze dne 11. ledna 1940. Příslušníky protektorátu se stali s účinností od 16. března 1939 dřívější českoslovenští státní občané, kteří:

- měli 16. března 1939 bydliště nebo domovské právo v některé obci na území Protektorátu.

- měli dne 10. října 1938 bydliště na území připojeném k Německé říši a zachovali si československou státní příslušnost, nebo ji znovu nabyli opcí.
- byli české národnosti a dne 16. března 1939 měli domovské právo na Slovensku nebo v Karpatské Ukrajině.⁹¹

Již před vydáním tohoto nařízení bylo vydáno nařízení říšského protektora o oduznání státní příslušnosti Protektorátu Čechy a Morava, podle kterého ztratili protektorátní příslušnost ti příslušníci Protektorátu, kteří se zdržovali v cizině a spáchali činy „způsobilé zájmy Reichu poškoditi nebo vážnost Reichu snížití“, nebo neuposlechli výzvy říšského ministra vnitra k návratu do Protektorátu. Německé soudy v Protektorátu mohly těmto bývalým příslušníkům Protektorátu zkonfiskovat veškerý majetek, který propadl Německé Říši.⁹² Nařízení směřovalo proti příslušníkům zahraničního odboje.

Obyvatelstvo Protektorátu se tedy dělilo na říšské a protektorátní občany. Říšští občané, což byly osoby německé národnosti, měli proti občanům Protektorátu řadu výhod a privilegií. Jejich právní postavení se řídilo říšskoněmeckým, nikoliv protektorátním právem. Říšští občané měli zastoupení v říšském sněmu, mohli zastávat všechny úřady a zároveň měli všechna práva jako občané Protektorátu. Říšští občané měli především vyšší příděly potravin než Češi, měli výhody v oblasti pracovního práva a sociálního zabezpečení, a pokud pracovali v protektorátní správě, měli individuální platy.⁹³ Na území Protektorátu byly zřízeny německé soudy (krajské, zemské, zvláštní soudy a vrchní soud) a u každého soudu německé státní zastupitelství. Úkolem těchto soudů bylo soudit říšské občany v trestních i civilních věcech, ale zároveň i občany Protektorátu, kteří se dopustili deliktů namířených proti okupační moci. Rovněž občanskoprávní spory mezi občany Říše a občany Protektorátu rozhodovaly německé soudy.⁹⁴

České obyvatelstvo mělo protektorátní příslušnost, což bylo občanství „nižší kategorie“. Státními příslušníky Protektorátu byli i Židé, bez ohledu na to, jestli mluvili česky nebo německy, avšak na rozdíl od Čechů se na ně vztahovala různá omezení a byla jim zkonfiskována (tzv. arizována) velká část majetku.

Kapitola 4. Dekrety prezidenta republiky

4. 1. Československý odboj za druhé světové války

Krátce po obsazení českých zemí wehrmachtem a vzniku Protektorátu začal vznikat odboj. Odboj v bývalém Československu se podobně jako v jiných zemích okupovaných nacistickým Německem dělí na domácí a zahraniční, a dále na komunistickou a nekomunistickou část, i když v Československu nebyly nikdy velké spory mezi komunisty a zbytkem odboje a obě části odbojářů spolupracovaly.

Hlavní organizace odboje byly tyto:

Domácí odboj

nekomunistický: Obrana národa (ON), Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ), Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD), Přípravný revoluční výbor (PRV), Rada tří (R3)

komunistický: ilegální KSČ v Protektorátu, ilegální KSS na Slovensku. Česká národní rada (ČNR), Slovenská národní rada (SNR) a revoluční národní výbory byly orgány, ve kterých byli zastoupeni komunisté i nekomunisté

Zahraniční odboj

na západě: československá exilová vláda a ostatní exilové orgány v Londýně, Československý Národní výbor v Paříži, československé vojenské jednotky ve Francii a později ve Velké Británii

na východě: vedení KSČ v Moskvě, Československý armádní sbor v SSSR, Československá letecká divize v SSSR.

Kromě toho existovaly i další, méně významné, odbojové organizace. Pro účely této rigorózní práce má rozhodující význam zahraniční odboj na západě, proto se budu věnovat hlavně jemu, o ostatních větvích odboje se zmíním jen stručně v otázkách, které mají vztah k odsunu Sudetských Němců.

4.2 Zahraniční odboj a československá exilová vláda v Londýně

Zahraniční odboj na západě, kterému se chci vzhledem k účelu práce věnovat nejvíce, je spojen s osobou Dr. Edvarda Beneše. Krátce po podepsání mnichovské dohody prezident Beneš abdikoval. Již 1. října 1938, den po přijetí mnichovské dohody, řekl maršál Göring československému velvyslanci v Berlíně, že Beneš je pro Německou říši jako prezident nepřijatelný a že s ním nebudou jednat. Beneš si uvědomil, že za této situace je ve státním zájmu jeho odstoupení. 5. října jmenoval novou vládu a poté podal demisi.⁹⁵ I po jeho odstoupení německá vláda dále útočila na Beneše a nutila ho k emigraci. Beneš však byl i v Československu učiněn odpovědným za Mnichov a všechny jeho důsledky, neboť ostatní politici na něj svalovali veškerou vinu. Za této situace se Beneš, který už před Mnichovem předpokládal, že válka je nevyhnutelná, rozhodl opustit zemi a odjet do USA, kde dostal nabídku přednášet sociologii na univerzitě v Chicagu. Proto již 22. října odjel do Londýna.⁹⁶ Ještě před odjezdem se sešel s řadou přátel a řekl jim, že v příštím roce (1939) vypukne válka, nejspíše německým útokem na Polsko, a že je třeba připravit všestranný odboj jako za 1. světové války, připravit organizaci odporu doma a připravit armádu doma i za hranicemi na boj proti Německu. Řekl také, že bude třeba početné vojenské i politické emigrace, která musí včas opustit zemi.⁹⁷ Beneš se však mylně domníval, že Československo zůstane nezávislé až do doby, kdy vypukne válka mezi Německem a západními spojenci, a že by Československo mohlo do války zasáhnout na straně Francie, Velké Británie a Polska i přes to, k čemu došlo v roce 1938.⁹⁸ Beneš se během svého pobytu v Londýně a později v USA zdržel jakékoliv veřejné politické aktivity, aby nezpůsobil nové československé vládě zahraničně-politické nesnáze. Poslal také novému prezidentu Dr. Emilu Háchovi blahopřání ke zvolení.⁹⁹ Politicky aktivní začal být až po vzniku Protektorátu. Některé státy, především Velká Británie, Francie, SSSR, USA a Polsko obsazení ČSR neuznaly, a proto v nich mohla nadále působit československá velvyslanectví. Českoslovenští velvyslanci, zejména Fierlinger v Moskvě, Osuský v Paříži a Hurban v USA, hráli důležitou roli ve vytváření československého zahraničního odboje. Někteří z nich, především Štefan Osuský v Paříži, se dokonce považovali na základě tzv. „vyslancecké teorie“ za hlavní představitele odboje, to však většina emigrace v čele s Benešem neuznávala.¹⁰⁰ Situace československých velvyslanectví v některých zemích ale byla složitá. Vlády Francie a Velké Británie sice

neuznaly zánik ČSR de iure, uznaly však de facto Slovenskou republiku, a tím v podstatě i zánik Československa. Mnoho dalších států včetně Polska uznalo Slovensko i de iure. Britská vláda zřídila konzulát v Bratislavě, přijala v Londýně slovenského konzula (nikoliv velvyslance) a plánovala uzavření československého velvyslanectví. K tomu však nedošlo, protože začala válka.¹⁰¹

V létě 1939 se Beneš vrátil do Velké Británie, přelomem v jeho činnosti bylo, když 3. září 1939, dva dny po německém útoku na Polsko, vyhlásily vlády Velké Británie a Francie válku Německu. Československý zahraniční odboj se utvářel zejména v Anglii, kde působil Beneš a mnoho dalších československých emigrantů, například bývalý předseda vlády Hodža, bývalý předseda Lidové strany Šrámek a velvyslanec v Londýně Jan Masaryk. Kolem velvyslance Osuského se začalo tvořit druhé odbojové centrum v Paříži, které mělo často napjaté vztahy s emigrací v Londýně. Tyto spory však byly později vyřešeny. Další centrum se vytvářelo v Polsku pod vedením generála Lva Prchaly a poslední v Moskvě, kam již před vznikem Protektorátu odešlo vedení KSČ.

Do Polska a do Francie již předtím i potom směřovaly tisíce českých emigrantů zejména z řad vojáků a důstojníků bývalé československé armády. V Polsku dala již 3. září vláda souhlas k vytvoření českých a slovenských legií pod velením generála Lva Prchaly a poskytla na jejich vytvoření peníze. Beneš a ostatní emigranti v Londýně nesouhlasili s tím, že nebyly vytvořeny společné československé vojenské jednotky, ale museli se podřídit rozhodnutí polské vlády.¹⁰² Z důvodu rychlé porážky Polska však tyto legie do boje téměř nezasáhly. 2. října schválila francouzská vláda vytvoření československé armády ve Francii a předseda vlády Daladier o tom podepsal smlouvu s československým velvyslancem v Paříži Osuským. Francouzská vláda také souhlasila s vytvořením orgánu, který bude řídit československý odboj. V listopadu byl vytvořen československý Národní výbor v Paříži, jehož členy byli Beneš, Osuský, Šrámek, generálové Ingr a Viest a další čelní představitelé československé emigrace. Tento výbor byl hlavním orgánem odboje v prvním období¹⁰³.

Ve Francii byla na přelomu let 1939 a 1940 vytvořena československá pěší divize pod velením generála Ingra a československý letecký oddíl. Tyto jednotky se zúčastnily obrany Francie v květnu a červnu 1940. Německý útok na Belgii, Nizozemí a Francii začal 10. května. Špatně vyzbrojená francouzská armáda utrpěla rychlou porážku. 18.

května, když již bylo jasné, že Francie se v krátké době zhroutí, začal Beneš usilovat o záchranu našich vojsk převozem do Velké Británie. Britský ministr války Eden slíbil všestrannou pomoc, avšak vzhledem k rychlému postupu německých vojsk a chaosu ve Francii a vzhledem k tomu, že řada vojáků považovala válku za prohranou a odmítli odjet do Anglie, nebyla tato snaha příliš úspěšná. Zhruba polovina československých vojáků zůstala ve Francii.¹⁰⁴ Někteří z nich padli do německého zajetí, jiní přežili válku v neokupované jižní Francii. Z vojáků, kteří byli převezeni do Velké Británie, rychle vznikly československé vojenské jednotky ve Velké Británii, které se zúčastnily bojů v řadách britské armády. Známa je především účast československých letců v letecké bitvě o Anglii. Spolu s armádou se do Velké Británie přesunula i velká část politiků sídlících předtím v Paříži a z Londýna se stalo hlavní centrum československého odboje. Existence československých vojenských jednotek v Anglii vytvořila příznivé podmínky pro vytvoření československé exilové vlády a její uznání vládou Velké Británie. O vytvoření exilové vlády usiloval Beneš a další emigranti ve Velké Británii již od začátku války, ale Chamberlainova vláda Velké Británie i Daladierova vláda Francie to odmítaly. 10. května 1940 však Neville Chamberlaina v čele britské vlády vystřídal Winston Churchill, který nesouhlasil s mnichovskou dohodou a podporoval československou emigraci. I jeho vláda však zpočátku váhala s uznáním československé exilové vlády.¹⁰⁵ Po porážce Francie a vytvoření československých vojenských jednotek ve velké Británii však souhlasila. Beneš si již po 15. březnu 1939 vytvořil právní koncepci pro obnovu ČSR. Tato koncepce spočívala v těchto hlavních zásadách:

1. Československo nikdy právně nepřestalo existovat. Vše, co se stalo od 19. září 1938, se stalo nelegálně, nekonstitučně a bylo nám to hrozbami, terorem a násilím vnuceno. Nikdy to neuznáme.
2. Jako v první světové válce i nyní vytvoříme národní armádu, která bude bojovat na straně spojenců.
3. Vytvoříme československou vládu a zasadíme se o uznání vlády a státního aparátu na spojenecké půdě. Obnovíme tak plně existenci republiky, zatím na cizí půdě, nejen právně, nýbrž i ve skutečnosti, mezinárodně politicky, se všemi důsledky pro národ doma.

4. Zorganizujeme celou naši politickou emigraci v oficiálním, konzultativním, poloparlamentním orgánu, který by působil jako kontrolní orgán vlády (pozdější státní rada).¹⁰⁶

Tuto koncepci obhajují i někteří dnešní autoři. Např. prof. Václav Pavlíček uvádí: „Ačkoliv Československo nemělo hlavu státu a svou vládu, právně nezaniklo. Anexe jeho území nebyla mezinárodně uznána. V zahraničí působili jeho diplomatictí zástupci a zůstalo členem některých mezinárodních organizací. Od počátku okupace působilo odbojové hnutí, které na domácí půdě organizovalo trvalý odpor. Stát nezaniká změnou svého státního zřízení či odlišným národnostním složením. Nezaniká ani tehdy, když pozbude své orgány. Zanikne teprve tehdy, jestliže je takový stav trvalý, rezignuje-li obyvatelstvo na ztrátu své státnosti, své státní ideje a zároveň jiné státy uznají tuto skutečnost za dokonanou, definitivní. K tomuto stavu v případě Československa nedošlo.¹⁰⁷“

V červenci 1940 nastala vhodná příležitost pro realizaci tohoto plánu, a proto Beneš po předchozím souhlasu britské vlády jmenoval exilovou vládu, jejímž předsedou byl Dr. Jan Šrámek, a ministry Jan Masaryk, Š. Osuský, F. Němec, H. Ripka, L. Feierabend, generálové Ingr a Viest a další významní představitelé československé emigrace. 9. července poslal dopis s žádostí o uznání vlády britskému ministru zahraničí Lordu Halifaxovi. Lord Halifax odpověděl dvěma dopisy z 18. července a 21. července, v nichž oznámil, že britská vláda uznává prozatímní československou vládu ve Velké Británii a navazuje s ní diplomatické styky. Zároveň však upozornil Beneše, že vláda nesdílí jeho názor na právní kontinuitu Československa, a tedy ani na obnovu republiky v jejích předmnichovských hranicích¹⁰⁸. Mnichovská dohoda byla porušena Německem obsazením Českých zemí a vznikem Protektorátu, proto byla podle Benešova názoru od počátku neplatná a stejně tak bylo neplatné vše, co po ní následovalo. Britská vláda však tuto koncepci tehdy ještě nepřijala¹⁰⁹. Důvodem bylo zřejmě to, že v té době po porážce Francie nic nenasvědčovalo tomu, že Německo bude poraženo a britská vláda nechtěla přijímat závazky, které by nemohla splnit. Do konce roku 1940 uznala československou prozatímní vládu také britská dominia Nový Zéland (2. 10.), Jihoafrická unie (11. 10.), Kanada (20. 10.) a Austrálie (22. 11.) ve stejném rozsahu jako britská vláda.¹¹⁰

Hlavním problémem exilové vlády bylo financování její činnosti a vyzbrojení československých vojenských jednotek ve Velké Británii, neboť od vlády Velké Británie žádné peníze nedostaly. Československá republika však měla před válkou část svých zlatých rezerv uloženou v trezorech Bank of England v Londýně. Československá exilová vláda získala právo disponovat s tímto zlatem a z něj byla financována velká část výdajů exilové vlády včetně výzbroje československých vojenských jednotek.¹¹¹

Československá emigrace ve Velké Británii trpěla velkými vnitřními spory, jak z důvodů politických (spory mezi stoupenci různých politických stran), tak z důvodů národnostních (mnozí Slováci Beneše a celou vládu neuznávali). Tyto neshody byly jedním z důvodů, proč britská vláda zpočátku nechtěla plně uznat československou exilovou vládu, a i po jejím uznání bylo postavení vlády oslabováno její nejednotou. Časté spory byly i mezi jednotlivými ministry exilové vlády.¹¹²

Jednání o definitivním uznání vlády probíhala mezi československou emigrací ve Velké Británii a britskou vládou od počátku roku 1941. Některé vládnoucí kruhy nechtěly československou vládu uznat, neboť válečná situace Velké Británie byla v té době velice špatná, samotná Velká Británie bojovala proti Německé říši, která ovládala velkou část Evropy. Po německém útoku na SSSR se situace změnila a jednání dospěla k definitivnímu uznání československé exilové vlády v Londýně. 18. července 1941 zaslal ministr zahraničí Antony Eden ministru zahraničí československé prozatímní exilové vlády Janu Masarykovi notu, ve které oznámil, že král a vláda Velké Británie definitivně uznává československou exilovou vládu, jejíž postavení je stejné jako postavení ostatních exilových vlád v Londýně, a jmenuje u československé exilové vlády svého velvyslance. Toto definitivní uznání znamenalo pro československou emigraci velký úspěch, ale dosud neznamenovalo odvolání mnichovské dohody a slib obnovy Československa v předválečných hranicích¹¹³. Beneš ve svých jednáních s britskou vládou tvrdil, že exilovou vládu v Londýně uznává všechen český lid. To však nebyla pravda, proti londýnské exilové vládě byli nejenom kolaboranti, ale i komunisté. V usnesení ÚV KSČ z 15. prosince 1940 se uvádí, že: „Beneš společně s českou měšťácko-socialistickou emigrací se po porážce Francie postavil do služeb anglického imperialismu a zklamané řady svých stoupců posiluje vírou ve Spojené státy americké. Vzkříšení staré koalice v podobě české emigrantské „vlády“ je naprostým odhalením jeho

plánů na obnovu kapitalistického panství české buržoazie a současně novým projevem úplné politické sešlosti politických představitelů českého měšťáctva“. Benešovi byla dále vytýkána spolupráce se zbankrotělými polskými šlechtici, nahánění českých lidí do anglické imperialistické války a Benešem vedená emigrace byla označována za nepřátelskou a krajně nebezpečnou agenturu anglo-amerického kapitálu v českých řadách¹¹⁴. Po vstupu SSSR do války a uznání československé exilové vlády Sovětským Svazem a zejména po podepsání československo-sovětské smlouvy z 12. prosince 1943 se postoj komunistů k Benešovi změnil a exilová vláda v Londýně byla uznávána všemi složkami československého odboje.

Po uznání britskou vládou se stalo hlavním cílem dosáhnout uznání i od SSSR a USA. SSSR sice neuznal mnichovskou dohodu ani zánik ČSR, ale po podepsání paktu o neútočení s Německou říší 23. srpna 1939 se jeho politika změnila. 16. září byla uznána slovenská vláda a navázány diplomatické styky mezi SSSR a Slovenskem, tím de facto uznala sovětská vláda i zánik ČSR. Ve druhé polovině prosince pak sovětská vláda uzavřela československé velvyslanectví v Moskvě a velvyslanec Fierlinger odešel do Londýna. Představitelům československého zahraničního odboje bylo jasné, že těmito formalitami Sovětský svaz platil Německu za trvání své neutrality¹¹⁵. Situace se změnila okamžitě po německém útoku na SSSR 22. června 1941. Britská vláda začala okamžitě spolupracovat se Sovětským svazem a totéž učinily i exilové vlády okupovaných zemí sídlící v Londýně. Beneš začal od začátku července jednat se sovětským velvyslancem v Londýně Ivanem Majským a již 16. července byla podepsána československo-sovětská dohoda, kterou de facto uznal SSSR československou exilovou vládu v Londýně, do Moskvy se vrátil velvyslanec Fierlinger a vláda SSSR také souhlasila s vytvořením československých vojenských jednotek v SSSR.¹¹⁶

Po porážce Polska v září 1939 přešli českoslovenští vojáci bojující v Polsku do SSSR a byli umístěni v zajateckém táboře na Ukrajině. Beneš již v roce 1940 vyjednal se sovětskou vládou, aby byla část vojáků poslána do Anglie.¹¹⁷ Ze zbylých vojáků a z emigrantů, kteří v letech 1939–1941 utekli z Protektorátu a ze Slovenska do SSSR, se od 8. prosince 1941 začal tvořit 1. československý samostatný polní prapor pod velením podplukovníka Ludvíka Svobody.¹¹⁸ Prapor byl nasazen do boje od začátku roku 1943 a v létě 1943 byl rozšířen na 1. československou samostatnou brigádu. Ta byla v roce 1944

rozšířena o další dobrovolníky především z řad volyňských Čechů a byl vytvořen 1. československý armádní sbor v SSSR.¹¹⁹ Sbor, který postupně dosáhl počtu 60 000 vojáků, se později podílel na osvobození Československa.

Sovětská vláda od začátku války podporovala obnovu Československa v předmnichovských hranicích. J. V. Stalin v rozhovoru s britským ministrem zahraničí Edenem 16. prosince 1941 řekl, že Československo musí být obnoveno ve svých starých hranicích a bude muset dostat zpátky sudetská území i území, které připadlo Maďarsku.¹²⁰

Vláda USA uznala československou prozatímní exilovou vládu již 31. července 1941, tedy ještě v době, kdy USA byly neutrálním státem, avšak USA již od začátku války spolupracovaly s Velkou Británií a dodávaly jí zbraně. Toto uznání bylo pouze uznáním de facto, k plnému a definitivnímu uznání došlo 26. října 1942. Československá vláda byla také uznána vládami Číny (27. 8. 1941), Egypta (13. 3. 1941), Irska (28. 7. 1941), Mexika (26. 3. 1941), Iránu (27. 5. 1941), Bolívie (5. 6. 1942), Kuby (4. 7. 1942), Peru (6. 7. 1942), Brazílie (16. 9. 1942), Equadoru (13. 1. 1943), Kolumbie a Venezuely (9. 1. 1943) a Chile (31. 3. 1943). Československá vláda byla také uznána všemi exilovými vládami sídlícími v Londýně, a to vládou Polska, Norska, Belgie, Holandska, Jugoslávie, Lucemburska, Řecka a výborem Bojující Francie, vedeným generálem De Gaullem.¹²¹ V posledních měsících války uznaly československou vládu i některé státy, které byly dříve spojenci Německa, především Itálie.¹²²

Po uznání československé exilové vlády spojenci před ní stál hlavní problém jak dosáhnout odvolání mnichovské dohody. Vláda Velké Británie se nechtěla nijak vázat v otázkách poválečných hranic ve střední Evropě, to mělo být vyřešeno až na poválečné mírové konferenci.

Z právního hlediska je nejvíce problematická otázka, jestli je možné považovat Edvarda Beneše za prezidenta republiky vzhledem k tomu, že ze své funkce abdikoval. Beneš prohlašoval, že jeho abdikace byla neplatná, protože k ní byl donucen Německem. Toto vysvětlení, které po druhé světové válce zastávala velká část českých politiků i právníků, je však velmi sporné. Václav Pavlíček o tom píše: „S abdikací počítala ústavní listina z roku 1920 v § 59, ale blíže ji neupravovala a nestanovila její náležitosti. Nesporně je osobním aktem prezidenta republiky a nevyžadovala ke své platnosti

spolupodpisu odpovědného člena vlády ani žádný další úkon či jinou skutečnost. Převzetím ústavní funkce uskutečněným složením slibu se prezident republiky zavázal dbát blaha republiky a lidu. Při výkonu svého úřadu musel zvažovat, co je v zájmu státu a jeho lidu. Musel proto čelit i případnému nátlaku a rozhodnout se v souladu se složeným slibem. Ve veřejném životě obecně, a u hlav států zvláště, k nátlaku a ovlivňování ostatně nezřídka dochází. Demise hlavy státu je vyvolána často nátlakem v monarchiích i v republikách. Přesto se nepovažuje za akt neplatný. Nelze proto jiné kritérium zvolit ani pro československý případ. Abdikačním dopisem se rozhodnutí dr. Beneše stalo platným a neodvolatelným. Politikové, s nimiž se radil, ho ostatně ubezpečovali, že tím státu prospěje.¹²³ Proto není možné souhlasit s tvrzením, že Edvard Beneš byl prezidentem nepřetržitě od svého zvolení v roce 1935. Je však možné přijmout tvrzení, že Edvard Beneš se prezidentského úřadu znovu ujal 21. července 1940, když byl jako československý prezident uznán vládou Velké Británie. Do 15. března 1939 byl prezidentem Emil Hácha, jeho funkce však skončila se vznikem Protektorátu. Od té doby byl Hácha státním prezidentem Protektorátu a nelze ho tedy považovat za prezidenta Československa. Edvard Beneš se znovu stal prezidentem v roce 1940 z vůle představitelů československého odboje, kteří ho uznávali za prezidenta a především z vůle spojeneckých mocností. Tuto koncepci uznává většina současných autorů^{124, 125, 126}. Koncem roku 1942 skončilo sedmileté funkční období prezidenta Beneše od voleb v roce 1935. Proto již nebylo možné odvozovat legitimitu prezidentského úřadu Edvarda Beneše od jeho volby Národním shromážděním. Proto exilová vláda vydala 3. prosince 1942 usnesení, že vzhledem k nemožnosti konat novou prezidentskou volbu zůstává Dr. Edvard Beneš v úřadě do volby nového prezidenta, která bude provedena, jakmile bude možno, aby se sešla volební schůze Národního shromáždění.¹²⁷

V této souvislosti je vhodné připomenout činnost Masarykovy vlády v roce 1918, která také „vládla“ pouze z vůle spojeneckých mocností bojujících proti Rakousku-Uhersku, a také další exilové vlády za druhé světové války, jejichž právní postavení bylo často slabší než postavení československé exilové vlády. Např. Charles de Gaulle, který před porážkou Francie nebyl hlavou státu a neměl ani jinou politickou funkci, byl pouze brigádním generálem, se stal prezidentem Francie jen proto, že ho uznaly vlády spojeneckých států a představitelé francouzského odboje. Podobně polská prozatímní

vláda národní jednoty¹, která nijak právně ani personálně nenavazovala na předválečnou vládu Polska, se ujala v roce 1945 moci v Polsku jen proto, že ji uznávala vláda SSSR a některé další státy a část polského odboje, zatímco druhá část odboje a vlády USA a Velké Británie až do postupimské konference uznávaly polskou exilovou vládu v Londýně.¹²⁸ I postavení dalších exilových vlád bylo velmi sporné. Protektorátní vláda a vláda Slovenska vládly na území Československa z vůle vlády Velkoněmecké říše. Exilová vláda v Londýně vládla z vůle Velké Británie, SSSR a USA a měla podporu československého domácího i zahraničního odboje a převážné většiny československého lidu. Protože spojenci válku vyhráli, dostala se k moci exilová vláda. Občané Československa vyjádřili souhlas s činností této vlády, resp. stran, které ji tvořily, ve volbách v roce 1946.

4.3. Domácí odboj a plány na odsun sudetských Němců

Domácí odboj v českých zemích se začal formovat ihned po 15. březnu 1939. V první fázi, do 22. června 1941, byl mnohem významnější nekomunistický odboj. Členové Komunistické strany Československa, která byla v ilegalitě již od doby tzv. druhé republiky, se sice v prvních měsících účastnili odboje, poté však byl podepsán pakt o neútočení mezi SSSR a Německem a Komunistická internacionála zakázala komunistickým stranám v okupované Evropě provádět ozbrojený boj, sabotáže a jiné činy, které by mohly vyprovokovat Německo k válce. Proto od září 1939 do června 1941 byly odbojové aktivity KSČ jen ojedinělé, avšak někteří komunisté se stali členy nekomunistických odbojových organizací. V Československu, na rozdíl od jiných zemí (Polsko, Jugoslávie), prakticky neexistovaly vážné spory nebo dokonce nepřátelství mezi komunisty a nekomunisty, obě části odboje se lišily jen v ideologických otázkách a otázkách taktických.¹²⁹

V prvních měsících války byla nejvýznamnější odbojovou organizací Obrana národa (ON), vedená bývalými důstojníky československé armády. ON měla svou civilní složku nazývanou Politické ústředí (PÚ), které v Čechách bylo samostatné, na Moravě vystupovalo jako součást ON. Velení ON vycházelo ze zcela nereálného předpokladu, že

¹ polsky *Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej*

Německo bude rychle poraženo armádami Velké Británie a Francie a válka bude trvat jen několik měsíců. Proto se připravovalo na celonárodní ozbrojené povstání, které mělo osvobodit Československo poté, co k tomu nastane příznivá situace na frontě. Pro účely této práce je ON významná zejména z toho důvodu, že přišla s plánem na okamžité vystěhování všech Němců z republiky. Podle plánů ON měl být ihned po osvobození vydán rozkaz, podle něhož se všichni Němci měli do 24 hodin odebrat za hranice, přičemž jim mělo být dovoleno vzít s sebou jen 10 marek a 30 kg zavazadel na osobu s vyloučením všech cenností. ON již dokonce plánovala jak provést na hranicích kontrolu odcházejících Němců, aby nevyvezli cenný majetek určený k náhradě škod, které Německo republice způsobilo.¹³⁰ Tento plán byl, stejně jako většina plánů ON, nereálný. Nešlo jen o problém, jestli stát může zbavit své občany státního občanství a vysídlit je do ciziny, Němci se totiž občanství ČSR vzdali dobrovolně a přijali říšské občanství. Větším problémem bylo, že vystěhování obyvatel je možné jen tehdy, pokud jiný stát bude ochoten je přijmout. Bylo tedy jasné, že vše bude záležet na tom, jak se k odsunu postaví vítězné mocnosti, a jejich podporou si nemohli být představitelé československého odboje jisti. Panovaly obavy, že vlády západních spojenců odsun neschválí, protože Němci byli v očích Západu uznáváni jako skuteční plnoprávní Evropané, zatímco Češi nikoliv.¹³¹

Obrana národa se udržela jen velmi krátkou dobu. Velení ON nemělo naprosto žádné zkušenosti s prací v ilegalitě, ON svým zaměřením nebyla podzemní tajnou organizací, ale jakýmsi pokračováním armády Československé republiky. Proto se členové ON dopouštěli hrubých chyb, které vedly k infiltraci ON konfidenty gestapa. Již koncem roku 1939 byla ON rozbita gestapem a velká část členů zatčena. Někteří členové však pokračovali v odboji i později, buďto pod původním názvem ON nebo v řadách jiných organizací.

Po rozbití ON se hlavní odbojovou skupinou v Protektorátu stala organizace neoficiálně nazývaná Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ), která byla na rozdíl od ON tvořena převážně z civilistů, vedení se skládalo hlavně z bývalých politiků sociálně demokratické strany¹³². PVVZ se rychle rozvíjel, byť se nikdy z konspiračních důvodů nestal tak masovou organizací jako ON. V roce 1940 PVVZ vypracoval politický program „Za svobodu“, který se stal programem celého nekomunistického odboje po zbytek války. Program „Za svobodu“ počítal po válce s vybudováním socialistické republiky, přesto byl

KSČ z ideologických důvodů odmítnut.¹³³ V tomto programu je sudetoněmecká otázka řešena jen okrajově, proto se jí nebudu více zabývat. PVVZ a zbytky ON a PÚ se v roce 1940 spojily do společné organizace nazývané Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD), který měl koordinovat činnost nekomunistického odboje. Ten se později spojil s II. ilegálním ústředním výborem KSČ a vytvořil Ústřední národní revoluční výbor (ÚNRV), který měl spojit činnost komunistického a nekomunistického odboje. Ani ÚVOD se neudržel dlouho a po nástupu Reinharda Heydricha byl rozbit gestapem.¹³⁴

Zatímco mezi nekomunistickým odbojem byl plán na odsun sudetských Němců všeobecně přijímán, komunisté se zpočátku stavěli proti. To bylo způsobeno zejména tím, že KSČ byla jako jediná politická strana v předválečné ČSR organizována mezinárodně a mezi jejími členy bylo mnoho Němců. I když se KSČ koncem třicátých let rozhodně postavila na obranu integrity republiky, stále rozeznávala mezi „zlým Hitlerem a ubohým svedeným německým lidem“ a tvrdila, že většina německého národa je socialistická a komunistická. Proto pro ni byla zpočátku představa odsunu nepředstavitelná a viděla v ní přepjatý nacionalismus až šovinismus. Komunisté byli zpočátku ochotni souhlasit pouze s odsunem „fašistických živlů“.¹³⁵ Ve výše zmíněném usnesení ÚVKKSČ z 15. 12. 1940 se píše, že „Benešovi přívrženci pokračují v nesmyslných šovinistických štvanicích a zasévají nenávist českého obyvatelstva k německým dělníkům, oblečeným ve vojenské uniformy“.¹³⁶ Klement Gottwald ještě 13. prosince 1943 při rozhovoru s Benešem v Moskvě zastával názor, že by měli být potrestáni jen přímí viníci, nikoliv všichni Němci. Z toho vyplývá, že vedení KSČ ještě tehdy nepomýšlelo na odsun větší části Němců.¹³⁷ Později se ale pozice KSČ z mnoha různých důvodů změnila a po válce se KSČ stala nejradikálnějším zastáncem odsunu. Mezi hlavní důvody, proč KSČ změnila své stanovisko k odsunu, patřilo to, že si uvědomila, že odsun Němců má velkou podporu mezi československou veřejností, i to, že odsun podporovala vláda SSSR.¹³⁸ Někteří členové vedení KSČ, například Jan Šverma, odmítali odsun německé menšiny z Československa ještě na konci roku 1943, kdy došlo k jednání mezi Edvardem Benešem a vedením KSČ v Moskvě. Naproti tomu Klement Gottwald i další vysocí funkcionáři KSČ jako Václav Kopecký již v té době odsun podporovali, dávali však důraz na rozdíly v řadách sudetských Němců a požadovali aby všem „antifašistům“ bylo československé občanství automaticky vráceno.¹³⁹ Po válce komunističtí politici dokonce tvrdili, že odsun

prosadili právě oni (viz kapitola 9. této práce). V pozdější době však někteří autoři přiznávali, že koncepce vysídlení Němců byla dílem antifašistické části české buržoasie, zatímco KSČ si byla vědoma potřeby zachovat principiální jednotu antifašistické fronty a přistoupila na požadavek transferu s ohledem na spontánní vůli většiny českého i slovenského národa, včetně svého vlastního členstva. Komunisté přihlíželi ke konkrétnímu rozložení mocenských sil, ale sledovali také vlastní cíle, kterým přizpůsobovali řešení německé otázky.¹⁴⁰ V řadě prací se tvrdilo, že strana neopouštěla internacionalistická a antifašistická hlediska a že počítala s možností využít poválečného nacionálního radikalismu třídně revolučním způsobem.¹⁴¹ Odsun také komunistům svým způsobem umožnil přerůstání národně demokratické revoluce v revoluci socialistickou.¹⁴²

Situace domácího i zahraničního odboje se výrazně změnila po napadení SSSR. Do odboje se ve větší míře zapojila i ilegální KSČ, která měla velkou podporu mezi dělníky, a její představitelé měli zkušenosti s prací v ilegalitě. Také ostatní odbojové organizace zvýšily svou aktivitu. Hlavním cílem odboje v tomto období byly sabotáže v továrnách vyrábějících zbraně. Londýnský i moskevský rozhlas začal vyzývat české dělníky k sabotážím. Tyto výzvy byly velice úspěšné. Od června do září poklesla zbrojní výroba v Protektorátu o osmáct procent, v některých továrnách až o pětatřicet. Vzhledem k tomu, že Protektorát byl jedním z hlavních průmyslových center Velkoněmecké říše a v Protektorátu se vyráběla třetina tanků a čtvrtina nákladních aut pro wehrmacht, byl pokles výroby pro Německo obrovským problémem.¹⁴³ Tehdejší říšský protektor Konstantin von Neurath situaci nezvládal, proto se Hitler rozhodl ho nahradit Reinhardem Heydrichem. Obergruppenführer SS Heydrich byl ředitelem Hlavního úřadu říšské bezpečnosti (das Reichssicherheitshauptamt- RSHA) a byl považován za jednoho z nejschopnějších politiků Třetí říše. Heydrich přijel do Prahy 27. září 1941, ihned vyhlásil výjimečný stav a začal masový teror vůči představitelům odboje a sabotérům. Stovky lidí byly popraveny, další lidé byli odvezeni do koncentračních táborů. Během několika měsíců se podařilo paralyzovat celý odboj a rozbít ilegální KSČ, ÚVOD i ostatní odbojové organizace.¹⁴⁴ Heydrich také nařídil zatknout předsedu vlády generála Eliáše, který tajně podporoval odboj a udržoval styk s exilovou vládou v Londýně. Novým předsedou vlády se stal Jaroslav Krejčí. Heydrich také nařídil provést kontroly a rozsáhlé zatýkání rolníků, kteří neodevzdávali stanovenou část potravin, a zejména

šmelinářů. Zároveň se snažil zlepšit životní úroveň dělníků a získat dělnickou třídu na stranu Německa. Proto byly zvýšeny mzdy a přiděly potravin pro dělníky v těžkém průmyslu, bylo zavedeno povinné sociální pojištění a výrazně se zvýšily důchody. V továrnách byly zavedeny závodní jídelny, dobře pracující dělníci dostávali zvýšené přiděly alkoholu a cigaret a někteří byli posíláni zdarma do lázní nebo na rekreaci. Tato velkorysá sociální politika měla za cíl především přesvědčit dělníky, aby přestali provádět sabotáže, a znovu zvýšit průmyslovou výrobu. Těchto cílů se Heydrichovi podařilo velmi rychle dosáhnout.¹⁴⁵ Praktická likvidace domácího odboje byla katastrofou i pro zahraniční odboj. Mezi Spojenci se objevovaly názory, že Češi nechtějí přinášet oběti a že na své osvobození čekají. Československá exilová vláda ve Velké Británii se dostala pod tlak britské vlády, která jí vytýkala příliš malou aktivitu odboje na území Československa.¹⁴⁶ Rovněž vláda SSSR ihned po vstupu do války uznala československou exilovou vládu a sovětská diplomacie vycházela vstříc československým požadavkům na obnovu republiky v předmnichovských hranicích, za to však žádala větší aktivitu odboje v Protektorátu, zejména sabotáže ve zbrojním průmyslu.¹⁴⁷ Vláda měla obavy, že budou spojenci nahlížet na Čechy jako na v zásadě loajální obyvatele Velkoněmecké říše, a tedy jako na německé spojence. Československý odboj již nebyl dost silný na provádění rozsáhlých sabotáží nebo partyzánských útoků. Proto se vláda rozhodla udělat jednorázovou akci, která vzbudí ve světě velkou pozornost, a tou měl být atentát na Heydricha. Rozhodnutí exilové vlády zabít Heydricha bylo především z důvodů politických. Likvidací jednoho z nejpřednějších funkcionářů Třetí říše se nepochybně zvýšila prestiž československé exilové vlády na mezinárodním poli. To bylo mimořádně důležité v souvislosti s probíhajícím jednáním s Británií o odvolání Mnichova a garantování předmnichovských hranic Československa.¹⁴⁸ V té době stále hrozilo nebezpečí, že by západní mocnosti mohly uzavřít s Německem separátní mír, přičemž by české země zůstaly v německé sféře vlivu. Teprve v roce 1943 se představitelé spojeneckých mocností dohodli na tom, že povedou totální válku až do bezpodmínečné kapitulace Německa.¹⁴⁹

Proto byli do Československa vysláni výsadkáři Jan Kubiš a Jozef Gabčík, kteří 27. května 1942 spáchali na Heydricha atentát v Praze Kobylisích. Heydrich 4. června na následky zranění zemřel.¹⁵⁰ Ihned po atentátu vyhlásil státní tajemník Protektorátu Karl

Hermann Frank výjimečný stav, který trval do 3. července. Během výjimečného stavu bylo popraveno několik tisíc Čechů, kteří byli jakkoliv zapojeni do odboje nebo schvalovali atentát, a byly vypáleny vesnice Lidice (10. 6. 1942) a Ležáky (24. 6. 1942).

4.4. Odvolání mnichovské dohody

Represe po atentátu na Heydricha měly velkou odezvu po celém světě, a ačkoliv se o tom Beneš ve svých pamětech nezmiňuje, výrazně pomohly československé exilové vládě získat definitivní uznání od vlád spojeneckých států, i při jednáních o odvolání mnichovské dohody britskou vládou, k čemuž došlo 5. srpna 1942. Britská vláda schválila prohlášení ministra zahraničí Edena, ve kterém se psalo: „Jelikož Německo mnichovskou dohodu pošlapalo, vláda Jeho Veličenstva se pokládá v tomto ohledu za plně zproštěnou jakýchkoli závazků. Při závěrečném vypořádání, k němuž dojde na konci války, se nedá ovlivnit žádnými změnami učiněnými roku 1938 ani později.“ Jako důvod ministr Eden uváděl, že vzhledem k těžkým zkouškám, jimž je český národ od smrti Heydrichovy vystaven, je hlavně z psychologických důvodů žádoucí, aby se Benešovi v míře co nejvyšší poskytlo zadostiučinění.¹⁵¹ Rovněž francouzská exilová vláda odvolala mnichovskou dohodu. 29. 9. 1942 sdělil předseda francouzského národního výboru de Gaulle Benešovi, že výbor učiní vše, co bude v jeho moci, aby byla Československá republika obnovena v předmnichovských hranicích.¹⁵² Vláda Německé spolkové republiky uznala neplatnost mnichovské dohody smlouvou o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN z roku 1973.¹⁵³

4.5. Odboj na konci války

Z represí následujících po smrti Reinharda Heydricha se odboj v Protektorátu nemohl dlouho vzpamatovat, v letech 1942 a 1943 nedocházelo k žádným významnějším odbojovým aktivitám. Teprve na přelomu let 1943 a 1944 se zbytky odbojářů povzbuzených německými neúspěchy na frontě, jako byla bitva u Stalingradu nebo pád Itálie, začaly znovu více angažovat. K rozvinutí odbojových aktivit přispěly i tisíce sovětských válečných zajatců, kteří utíkali z koncentračních táborů v Německé říši a skrývali se na území Protektorátu. Tito uprchlí zajatci později tvořili základ partyzánských oddílů zejména na Moravě.¹⁵⁴ V Protektorátu se v té době vytvořilo nové

centrum nekomunistického odboje známé původně jako Přípravný revoluční výbor (PRV), později jako Rada tří (R3), která se připravovala na rozvinutí partyzánského boje a plánovala ozbrojené povstání na konci války. Činnost této organizace se však nikdy nemohla plně rozvinout, protože měla nedostatek zbraní a exilová vláda v Londýně jim slíbené zbraně nikdy nedodala. PRV vydal již koncem roku 1943 leták nazvaný „Naše Desatero“ s plány odboje po osvobození republiky, který byl šířen ve velkém množství po celém území Protektorátu. Program obsahoval bod 3, kde se psalo: „Stát bez Němců a Maďarů a příkladné potrestání zrádců“. V dalších bodech bylo například znárodnění velkých podniků, pozemková reforma nebo spolupráce se SSSR. Požadavek vystěhování Němců se mnohokrát opakoval i v dalších dokumentech vydaných PRV a R3.¹⁵⁵ R3 dokonce požadovala odsun všech Němců včetně (německy mluvících) Židů.¹⁵⁶

Komunisté se koncem války soustředili zejména na partyzánský boj. Partyzánský boj v Protektorátu nenabyl tak velké intenzity jako v jiných okupovaných zemích (okupovaná část SSSR, Jugoslávie) vzhledem k přírodním podmínkám (nedostatek lesů, hustá dopravní infrastruktura atd.) a nedostatku zbraní. Přesto však v posledním roce války působila na území Protektorátu řada partyzánských oddílů, a to zejména v horských oblastech, jako byla Českomoravská vrchovina, Beskydy a Brdy. Tyto oddíly, většinou organizované výsadkáři vyslanými ze SSSR, přepadávaly německé jednotky, vykojejovaly vlaky a i jinak působily škody okupantům.¹⁵⁷ Činnost partyzánů však není předmětem této práce, a proto se tím nebudu dále zabývat.

Vyvrcholením domácího odboje v českých zemích bylo květnové povstání v roce 1945. Povstání vypuklo 1. května v Přerově, 2. května v Nymburce, 3. května v Rakovníku a v Podkrkonoší. V Praze vypuklo povstání 5. května ráno a ještě téhož dne v Plzni, v jižních i východních Čechách. Povstání trvalo až do osvobození jednotlivých měst spojeneckými vojsky, v Praze až do 9. května, účastnilo se ho asi sto tisíc lidí, obětí na české straně bylo téměř deset tisíc.¹⁵⁸

4. 6. Vznik dekretů prezidenta republiky

V souvislosti s vytvořením exilového státního zřízení ve Velké Británii se objevil problém, jaký orgán bude mít zákonodárnou pravomoc vzhledem k tomu, že Národní

shromáždění, které mělo podle Ústavy Československé republiky schvalovat zákony, nebylo v exilu možno svolat. Krátce se uvažovalo o svolání prozatímního parlamentu z bývalých poslanců Národního shromáždění, kteří emigrovali do Velké Británie, těch však bylo příliš málo. Proto bylo rozhodnuto, že prezident bude vydávat dekrety s prozatímní mocí zákona, které budou muset být po osvobození předloženy Národnímu shromáždění, aby je schválilo nebo zamítlo. Ústava ČSR před Mnichovem neobsahovala možnost přenesení zákonodárné pravomoci na vládu, jak bylo možné v jiných zemích. Pravomoc vlády vydávat zákony bez parlamentu a pravomoc prezidenta republiky vydávat ústavní zákony na jednomyslný návrh vlády obsahoval tzv. zmocňovací zákon ze 14. prosince 1938, celým názvem ústavní zákon č. 330/1938 Sb. z. a n. o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-Slovenské a o mimořádné moci nařizovací¹⁵⁹. Tento zákon, na jehož základě vydávala zákony protektorátní vláda, však byl přijat až po Benešově abdikaci, v době, kdy byl prezidentem Emil Hácha. Proto, i když se jím autoři koncepce dekretů (prof. Dr. Adolf Procházka, prof. Dr. Jaroslav Stránský a Dr. Eduard Táborský) inspirovali, v důsledku úzkostlivého vyhýbání se všemu, co symbolizovalo pomnichovskou republiku, nebylo politicky únosné se na něj odvolávat.¹⁶⁰ Autoři koncepce dekretů se spíše odvolávali na činnost ostatních exilových vlád ve Velké Británii, a to vlády polské, belgické, nizozemské.

Proto Beneš vydal 15. října 1940 ústavní dekret č. 2/1940 Ústředního věstníku československého o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Podle tohoto dekretu se pravomoci parlamentu rozdělily mezi prezidenta, vládu a státní radu. Po osvobození republiky měly být všechny dekrety dodatečně schválené Národním shromážděním, jinak pozbývaly platnosti. Státní rada byla zřízena dekretem č. 1/1940, jednalo se o poradní sbor prezidenta a pomocný kontrolní orgán. Členy státní rady jmenoval prezident na dobu jednoho roku. Státní rada měla svým složením vyjadřovat celé politické spektrum československého odboje v zahraničí.¹⁶¹ Kromě vlády a státní rady byl rozhodnutím prezidenta ze 4. února 1942 vytvořen i další orgán nazvaný právní rada, který představoval odborný poradní orgán podílející se na tvorbě dekretů. Státní i právní rada ukončily svou činnost po vytvoření nové vlády v Košicích 4. dubna 1945.¹⁶² Dekrety prezidenta republiky jsou dnes téměř výlučně nazývány Benešovy dekrety, což navozuje mylnou představu, že byly výlučným výtvozem a aktem prezidenta Beneše. Skutečnost

tomu však neodpovídá, hlavní odpovědnost za vydávání dekretů měla vláda¹⁶³. Beneš nevydával dekrety z vlastní iniciativy, výjimkou byl pouze dekret č.1/1940 o ustavení státní rady, všechny ostatní dekrety byly vydávány na návrh vlády. Vláda byla iniciativním orgánem tvorby práva a usnášela se na dekretech, které pak předkládala prezidentovi k vyhlášení. Prezident svá odlišná stanoviska vyjadřoval v dopisech vládě, ale nepostupoval v rozporu s rozhodnutím vlády. Dekrety navíc byly vydávány po konzultacích se státní radou a právní radou a dekrety týkající se celého území Československa musely být od 1. září 1944 (začátek Slovenského národního povstání) vydávány po dohodě se Slovenskou národní radou.¹⁶⁴ Je tedy vidět, že dekrety nebyly osobním rozhodnutím prezidenta Beneše, ale vyjadřovaly vůli téměř celého zahraničního odboje. Proces tvorby dekretů se změnil po vytvoření vlády v Košicích 4. dubna 1945, která vznikla rozšířením prozatímní vlády v Londýně a ve které zasedali i ministři za Komunistickou stranu Československa, kteří v londýnské vládě nebyli. Navenek se dekrety vydávaly stejným způsobem jako v Londýně. Těžiště tvorby dekretů se však zcela přesunulo do vlády, která se stala skutečným zákonodárcem.¹⁶⁵ Všechny dekrety na území Československa byly vydány z rozhodnutí vlády složené ze zástupců všech představitelů odboje a občané Československa vyjádřili svůj souhlas s činností této vlády ve volbách v roce 1946. Je známo, že sám prezident Beneš měl k některým dekretům z této doby výhrady, zejména ke znárodňovacím dekretům z konce října 1945, a hrozil, že je nepodepíše, ale předloží ke schválení prozatímnímu Národnímu shromáždění, které zahájilo činnost o několik dní později. Prezident se však nechtěl dostat do sporu s vládou a většinou politických stran, proto nakonec všechny předložené dekrety podepsal.¹⁶⁶

Ústavní soud ČR ve svém nálezu č. 5/1995, ve kterém posuzoval platnost tzv. konfiskačního dekretu (č. 108/1945 Sb.), vydávání dekretů odůvodnil takto: „Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. neodporuje "právním zásadám civilizovaných společností Evropy platným v tomto století", ale je právním aktem své doby opírajícím se i o mezinárodní konsens“. Specifický charakter dekretů prezidenta republiky byl dán pouze mimořádnou situací, jaká nastala znemožněním výkonu veškeré státní moci, včetně moci zákonodárné, německou okupací. V dané historické situaci a souvislosti tak dekrety představovaly jedinou možnost, jak přijímat rozhodnutí s právní silou a mocí zákona. Obdobně se s legislativním procesem v období německé okupace vypořádaly také jiné

okupované země. Zde není bez významu poukázat i na sám zákon ze dne 28. 10. 1918 č. 11/1918 Sb. z. a n., jenž byl vydán Národním výborem a jenž se přesto stal základem právního řádu Československé republiky.¹⁶⁷ V době válek a revolucí není možné dodržovat předcházející zákony a ústavu. Opačný názor by znamenal, že není možné vytvořit nový právní řád revoluční cestou, a jakýkoliv právní řád vzniklý po revoluci by byl nelegitimní. Příkladem je právě vznik Československa v roce 1918. Zákon o vyhlášení samostatného československého státu z 28. 10. 1918 č. 11/1918 Sb. z. a n. nebyl schválen říšskou radou a podepsán císařem, jak vyžadovala tehdejší ústava, a nebyl schválen dokonce ani českým sněmem, který schvaloval zemské zákony. Z hlediska rakouského ústavního práva to tedy nepochybně byl zcela neplatný právní akt. Přesto nelze pochybovat o jeho legitimitě. Rovněž Ústava ČSR z roku 1920 byla schválena prozatímním Národním shromážděním, které nevzešlo z voleb, ale jeho poslanci byli jmenováni politickými stranami. Autoři, kteří popírají legitimitu dekretů, by stejným způsobem mohli popírat i legitimitu vzniku Československa.

Vydávání dekretů či jinak nazvaných právních aktů s mocí zákona nebylo československou zvláštností, ale stejný postup zvolily i ostatní exilové vlády a i řada dalších válčících států, přestože jim nic nebránilo v tom, aby v nich mohly fungovat parlamenty. V Německu i ve všech spojeneckých státech Německa a ve všech zemích okupovaných Německem byly rovněž zákony vydávány formou vládních nařízení.

Na území Československa v době druhé světové války platily dva právní řády. Prof. Pavlíček o tom píše: „Proti normotvorbě založené Hitlerovým výnosem z 16. března 1939, uplatňované vůči českému obyvatelstvu v historických zemích a znemožňující uplatňování práva, jehož demokraticko-republikánský zdroj byl v ústavní listině, vytvořil ústavní dekret č. 2/1940 nový zdroj práva“. Jeho obsahem bylo ztotožnění se s principy této ústavní listiny založené na suverenitě československého lidu v podmínkách odporu proti nacismu a v úsilí o obnovu suverenity Československa. Obě tyto moci si konkurovaly ve vztahu k témuž okruhu obyvatel a jejich právní řád se navzájem vylučoval. Loajalita preferovaná jedním souborem těchto norem byla protiprávní nebo zločinná z pohledu druhého systému. Oba systémy byly formálně i obsahově zcela konzistentní a výlučné. Výsledek války měl rozhodnout, který z nich se definitivně

prosadí¹⁶⁸. Vzhledem k tomu, že Německo bylo poraženo, se staly právem na území obnoveného Československa právě dekrety prezidenta republiky.

4.7. Schválení dekretů Národním shromážděním

Dekrety postrádaly právní základ podle československé ústavy. Tento nedostatek byl napraven jejich schválením neboli ratihabicí prozatímním Národním shromážděním ústavním zákonem č. 57/1946 Sb. ze dne 28. března 1946, kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky. Tento postup byl předpokládán již v důvodové zprávě k ústavnímu dekretu č. 2/1940. Podle tohoto zákona byly schváleny všechny dekrety prezidenta republiky vydané na základě § 2 ústavního dekretu prezidenta republiky č. 2/1940 ze dne 15. října 1940 (publikován pod č. 20/1945 Sb.) o prozatímním výkonu moci zákonodárné, a to včetně tohoto ústavního dekretu. Veškeré dekrety byly prohlášeny od jejich počátku za zákon, ústavní dekrety za ústavní zákon. Tento ústavní zákon bývá často zpochybňován z důvodu, že byl schválen prozatímním Národním shromážděním, tedy orgánem, který byl sám vytvořen na základě dekretů (dekret č. 18/1944) a nikoliv na základě československé ústavy. Prozatímnímu Národnímu shromáždění je někdy upírána legitimita takový krok provést. Důvody, proč se s ratihabicí nepočkalo až do ustanovení „řádného“ Národního shromáždění, byla nemožnost konat parlamentní volby (v té době dosud nebylo jasné, kdo je československým občanem a tedy má volební právo), ohledy na mezinárodní veřejnost a požadavek právní jistoty, neboť dekrety dosud nebyly nezpochybnitelnou součástí československého právního řádu.¹⁶⁹ Historickým vzorem pro tento postup byla činnost revolučního Národního shromáždění z let 1918–1920, jehož členové nebyli zvoleni, ale jmenováni politickými stranami. Prozatímní Národní shromáždění vzešlo z voleb, i když nikoliv z voleb přímých, ale z voleb nepřímých, konaných 14. října 1945, ve kterých poslance zvolili delegáti Národních výborů.¹⁷⁰ Složení prozatímního Národního shromáždění tedy přibližně odpovídalo vůli občanů ČSR.

4.8. Obsah nejdůležitějších dekretů

Dekrety se dělí na dvě skupiny, skupinu dekretů vydaných v Londýně v letech 1940–1945 a skupinu dekretů vydaných v Československu (V Košicích a v Praze) ve dnech 4. 4. až 28. 10. 1945. Převážná většina dekretů vydaných v Londýně se vztahovala k aktuální činnosti zahraničního odboje a vedení války s Německem a jeho spojenci. Upravovala například organizaci československé armády na území Velké Británie, financování exilové vlády a armády a podobně. Tyto dekreta měly svou povahou omezenou platnost na dobu války. Pouze několik dekretů se týkalo poválečného uspořádání Československa. Nejvýznamnější z nich je ústavní dekret č. 11/1944 o obnovení právního pořádku z 3. srpna 1944. Tento dekret stanovil, že všechny zákony a nařízení vydané na území Československa v době nesvobody, což bylo od 30. září 1938 do doby, která měla být určena vládním nařízením (vláda později určila datum 4. 5. 1945), pozbývají platnost. Jednalo se o předpisy vydané parlamentem a vládou v období tzv. druhé republiky, předpisy vydané protektorátní vládou a německými okupačními orgány v Protektorátu i předpisy vydané slovenskou vládou, předpisy vydané německou vládou v oblastech anektovaných Velkoněmeckou říší i předpisy vydané maďarskou vládou v oblastech anektovaných Maďarskem. Aby nedošlo k právnímu chaosu, byla stanovena možnost užívat na přechodnou dobu některé z těchto předpisů. Přestože tento dekret byl vydán pro celé území ČSR, fakticky vstoupil v platnost jen v Čechách a na Moravě, neboť na Slovensku získala v důsledku Slovenského národního povstání zákonodárnou pravomoc Slovenská národní rada.¹⁷¹ Tento dekret nebyl formulován příliš dobře. Jednak vznikl problém s jeho interpretací, přičemž nebylo jasné, které předpisy z doby 30. 8. 1938–4. 5. 1945 je možno používat dále a které nikoliv, což muselo být po válce určeno dalšími zákony a vyhláškami ministerstva vnitra, a především podle tohoto dekretu bývalí českoslovenští občané německé národnosti teoreticky znovuzískali československé občanství, což prezident ani vláda rozhodně v úmyslu neměli. Na Slovensku tuto problematiku upravilo nařízení SNR č. 1/1944 z 1. září 1944, které ponechalo v platnosti dosavadní předpisy, pokud neodporovaly demokraticko-republikánskému duchu.¹⁷² To bylo z hlediska právní jistoty lepší řešení, než jaké zaujal prezident a vláda. Samotná činnost Slovenské národní rady znamenala významnou změnu v Benešově koncepci obnovy Československa. Beneš se snažil o obnovu

Československa s předválečným právním rádem a vnitřním uspořádáním státu, přičemž si samozřejmě uvědomoval, že po válce musí dojít k významným reformám. Stále však zastával koncepci jednotného československého národa a neuznával autonomii Slovenska, neboť ta byla prosazena až po Mnichovské dohodě. Slovenská národní rada se však postavila proti Benešově koncepci kontinuity ve vnitrostátním měřítku a požadovala obnovit Československo jako stát dvou rovnoprávných národů, českého a slovenského. I přes porážku Slovenského národního povstání bylo jasné, že autorita SNR nemůže být opomíjena a že předmnichovský centralismus československého státu je neudržitelný.¹⁷³ Dalším významným dekretem byl dekret č. 18 ze 4. prosince 1944 o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění. Tento dekret přijatý po dlouhých přípravách a vyjednáváních mezi komunistickou a nekomunistickou částí zahraničního odboje upravoval činnost ilegálních národních výborů, jako orgánů odboje a zakládání národních výborů po osvobození, které se měly stát novými orgány státní správy a samosprávy. Členové národních výborů měli být zvoleni občany ve volbách a ze zástupců národních výborů mělo vzniknout prozatímní Národní shromáždění, které mělo schvalovat zákony do ustavení řádného Národního shromáždění vzešlého z voleb. V obcích a okresech obývaných převážně národnostními menšinami měly být místo národních výborů zřízeny správní komise¹⁷⁴. Další významný dekret byl dekret č. 6/1945 z 28. února 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů.¹⁷⁵ Tento dekret však de facto nikdy nenabyl účinnosti, protože byl již 19. června 1945 nahrazen dekretem o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech č. 16/1945 Sb. Tento tzv. retribuční dekret vycházel z dekretu č. 6/1945 Sb., avšak byl podrobnější.

Druhou skupinou dekretů tvoří dekrety vydané v Československu. Celkem bylo v Košicích a v Praze vydáno 98 dekretů.¹⁷⁶ Těchto dekretů je více než londýnských a pro další vývoj Československa jsou mnohem důležitější. Dekrety vydané v období pouhého půl roku, od 4. dubna do 28. října 1945, kdy se sešlo prozatímní Národní shromáždění, které začalo vykonávat zákonodárnou pravomoc, tvoří zásadní přelom v právních dějinách Československa. Nikdy předtím ani později nebylo během tak krátké doby vydáno takové množství zákonů reformujících celý právní řád. Dekrety z tohoto období upravily otázky státního občanství (33/1945 Sb.), konfiskace majetku Němců a Maďarů

(12/1945 Sb. a 108/1945 Sb.), rozdělení zemědělské půdy mezi české a slovenské rolníky (28/1945 Sb.), národní správu podniků (5/1945 Sb.), zreformovaly trestní právo (dekret 16/1945), upravily územní změny (odstoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému Svazu ústavním dekretem 60/1945 Sb.), zavedly všeobecnou pracovní povinnost (88/1945 Sb.), zreformovaly soustavu soudů (79/1945 Sb.), obnovily společnou československou korunu (91/1945 Sb.), založily nové vysoké školy a zrušily školy německé (např. 96/1945 Sb. a 135/1945 Sb.) a dekrety č. 100 až 103 z konce října rozhodly o znárodnění většiny československého průmyslu.¹⁷⁷ Popsat všechny tyto dekrety by zabralo celou knihu a není to ani cílem této diplomové práce. Proto se zaměřím na dekret o státním občanství č. 33/1945 a okrajově se též zmíním o dalších několika dekretech týkajících se německé menšiny.

Kapitola 5. Ústavní dekret č. 33/1945 o úpravě čs. státního občanství

5. 1. Plány Československé exilové vlády na odsun Němců

Myšlenka odsunu Němců z ČSR se objevovala již od roku 1938. Již v roce 1938 československý velvyslanec ve Švýcarsku Dr. J. Kopecký publikoval plán na odsun Němců jako reakci na Göringův projev volající všechny Němce do Říše a doporučoval jej realizovat formou výkupu majetku.¹⁷⁸ Myšlenku vystěhování národnostních menšin již za první světové války formuloval švýcarský antropolog Georges Montadon v souvislosti s tím, že problémy národních menšin vyvolávaly destabilizaci. Podle něho „budoucnost patří národním státům, aby zabezpečily budoucí mír, musejí být etnicky čisté. Lidé nepatřící do příslušného státního národa musejí být vystěhováni“.¹⁷⁹

Prezident Beneš, který byl hlavním iniciátorem odsunu, plánoval odsun Sudetských Němců již před Mnichovem. 17. září 1938 poté, co vedení Sudetoněmecké strany přerušilo vyjednávání s československou vládou, vypracoval plán, podle kterého se ČSR měla vzdát části svého území a část Němců žijících uvnitř nových hranic měla být vystěhována. Jednalo se o tři oblasti v západních a severních Čechách a ve Slezsku, kde

žilo 800 000-900 000 Němců. Tyto oblasti však byl Beneš ochoten odstoupit jen v případě, přijme-li Německo navíc zhruba milion sudetských Němců. Zbýlých 1-1,2 miliony Němců by podle něj Československo mohlo nějak snést, mnoho z nich byli sociální demokraté, komunisté a Židé hlásící se k německé národnosti.¹⁸⁰ Plán se však nerealizoval a ČSR musela Německu odstoupit celé pohraničí. V lednu 1939 představil Beneš svým spolupracovníkům další plán na poválečné uspořádání hranic, ve kterém navrhoval odstoupit Německu celé Karlovarsko, Liberecko a další území v severních a západních Čechách i část jižních Čech a jižní Moravy, tedy území, kde žilo asi 1,4 milionu Němců.¹⁸¹ Představitelé domácího odboje byli v plánech na odsun Němců mnohem radikálnější než představitelé odboje zahraničního. Zatímco domácí odboj požadoval vysídlení všech Němců, zahraniční odboj plánoval pouze výraznou redukci německé menšiny v českých zemích, a to částečně územními ústupky a částečně vystěhováním. Někteří představitelé zahraničního odboje, například československý velvyslanec v Londýně Jan Masaryk, s odsunem nesouhlasili vůbec. Jiní představitelé odboje, například bývalý premiér Hodža nebo velitel kontrarozvědky Moravec, souhlasili v zásadě s Benešovými plány, byť nesouhlasili s tak rozsáhlými ztrátami území, jaké navrhoval Beneš.¹⁸² Na tom, že nějaké území, například Chebsko nebo výběžky vybíhající do německého území, bude nutné odstoupit Německu, se tehdy prakticky všichni představitelé odboje shodovali. Na druhou stranu mnozí požadovali jako náhradu územní zisky zejména na úkor Rakouska a Maďarska, někteří požadovali získat koridor spojující Československo s Jugoslávií.¹⁸³ Beneš v roce 1941 při rozhovoru s britským diplomatem Bruce Lockhardem představil další plán, ve kterém navrhoval odstoupit Německu Chebsko, Liberecko, Slezsko s celkem 900 000 Němci. Část jižní Moravy jižně od Brna a malý kousek jižních Čech chtěl přenechat Rakousku, pokud bude obnovena jeho nezávislost, a 290 000 Němců chtěl vyměnit s Rakouskem za Čechoslováky momentálně žijící v Rakousku. 1,1 milionu Němců mělo být odsunuto do Německa a 400 000 Němců, hlavně sociálních demokratů, mělo zůstat v Československu. Obdobně chtěl přenechat Maďarsku část Slovenska s 500 000 Maďary a zbývajících 200 000 Maďarů chtěl vyměnit za Slováky žijící v Maďarsku.¹⁸⁴ Naproti tomu zástupci sudetoněmeckých sociálních demokratů, kteří po připojení Sudet k Německu uprchli do Velké Británie, nepožadovali, aby se Československo vzdalo části území ve prospěch Německa. Bývalý

předseda německé sociálně demokratické strany v Československu (DSAP) Wenzel Jaksch, který také odešel do exilu ve Velké Británii, při rozhovorech s členy československé exilové vlády hájil myšlenku obnovy historických hranic, přičemž Sudety by se staly autonomní částí Československa.¹⁸⁵ Představu autonomie území obývaného Němci však představitelé domácího i zahraničního odboje odmítali. Prezident Beneš tvrdil, že další soužití Čechů a Němců v jednom státě není možné. Podle něj „Němci zůstanou stále Němci, ať jsou to nacisté nebo liberálové, socialisté nebo komunisté“. Navíc teritoriální autonomie po vzoru Švýcarska nebyla v ČSR možná, neboť existovalo příliš mnoho okresů a měst s těsným poměrem většiny a menšiny.¹⁸⁶ Rovněž zástupci domácího odboje tvrdili, že lid by se s vytvořením autonomních německých žup nikdy nesmířil. Odbojová organizace ÚVOD tvrdila ve zprávě Benešovi z 19. 12. 1940, že nemůže souhlasit s autonomií Sudet, neboť v takovém případě by se dříve či později znovu odtrhly od Československa.¹⁸⁷

Mezi českým obyvatelstvem se myšlenka na odsun rozšířila v průběhu války, a to zejména pod vlivem zločinů páchaných sudetskými Němci na svých bývalých spoluobčanech. Sudetští Němci se většinou chovali k Čechům hůře než říšští Němci.¹⁸⁸ Kromě toho sudetští Němci měli zásadní vliv na likvidaci Československa. To prohlásil i sám Henlein v projevu 4. března 1941: „Během několika let se sudetským Němcům podařilo ohrozit vnitřní stabilitu Československa tak zásadně a rozrušit jeho vnitřní poměry tak dokonale, že bylo zralé pro likvidaci. To vše se mohlo stát jedině díky tomu, že se všichni sudetští Němci stali národními socialisty. Historie vynese jednou svůj soud: Sudetští Němci vykonali věrně a dobrovolně svou povinnost“.¹⁸⁹ I tyto skutečnosti hrály významnou roli při pozdějším rozhodování o odsunu. O náladě mezi částí české veřejnosti v době války svědčí dopis, který člen ON Krajina poslal 3. 12. 1940 Benešovu spolupracovníku Prokopu Drtinovi, kde píše: „Mezi lidem narůstá tak strašlivá touha po odplatě, že regulovat ji bude velmi obtížné, ne-li nemožné. Lid vidí svůj Lebensraum v historických hranicích a Němce pokládá všude za přivandrovalce, kteří se budou muset vystěhovat.“ Odbojová organizace ÚVOD požadovala obnovení historických hranic „nejen proto, že jsou historické, nýbrž především proto, že bez nich není svobodného sebeurčení našeho národa“.¹⁹⁰ Důvody pro odsun popsal československý diplomat František Černý: „Češi by měli využít příležitosti, jež se naskytne po válce, aby získali

bezpečí na co nejdělsí dobu, na několik století, a to lze získat nejuplnějším zbavením se německého elementu. Naše generace klade základy politického života našeho národa na dlouhou dobu, musíme proto jednat bez jakékoliv sentimentality a s největším národním a státním egoismem. Považujeme za zcela vyloučené zbylou menšinu Němců počestit. Kdo zaručí, že se dnešní sociální demokraté sami anebo jejich děti později neobrátní proti republice? Položme si otázku, jak bychom jednali my, kdybychom byli v analogické situaci: rozhodně bychom se snažili o připojení ke státu, který bychom považovali za svou pravou vlast“.¹⁹¹

K hlavním propagátorům patřil prezident Beneš, který se soustředil na získání souhlasu spojeneckých mocností, bez kterého by nebyl odsun možný. Vývoj na začátku války však nenasvědčoval tomu, že by s tím vlády spojeneckých mocností mohly souhlasit. Francie a Velká Británie nechtěly vést válku až do úplné kapitulace Německa jen kvůli tomu, aby se Sudety a polské pohraničí osídlené Němci staly znovu součástí Československa respektive Polska. Československu tedy hrozilo, že pokud by válka skončila příměřím a ne bezpodmínečnou kapitulací Německa, Sudety by zůstaly součástí Německa.¹⁹²

V průběhu války prováděla Velkoněmecká říše masové přesuny obyvatelstva po celé Evropě. Jednalo se například o vyhánění neněmeckého obyvatelstva z oblastí připojených k Říši, ale i návrat Němců do Říše z oblastí, které se neměly stát její součástí, například ze Sedmihradska a Besarábie v Rumunsku nebo Jižního Tyrolska v Itálii, menší množství také z Bulharska a Chorvatska. Z Rumunska se „vrátilo“ do Říše 434 000 Němců, z Itálie 75 000.¹⁹³ Tyto události vytvořily precedens, kterým se po válce nepochybně inspirovaly spojenecké mocnosti i československá vláda¹⁹⁴. Ilegální odbojový časopis *V boj* o tom napsal: „Když nyní Hitler dokázal, že je možno přeháněti statisícové masy Němců ze státu do státu jako stádo dobytka, není důvodu, proč by neměly být německé menšiny ze všech evropských zemí nuceně přesídleny zpět do Říše“.¹⁹⁵

Dalším precedentem byla deportace povolžských Němců na Sibiř a do Kazachstánu v roce 1941, která podle Beneše „předvedla, jak si řešení německé otázky představují Rusové“.¹⁹⁶ Zatímco získání souhlasu sovětské vlády s odsunem podle očekávání nebyl problém, těžší bylo získat souhlas vlád USA a Velké Británie. Dne 12. srpna 1941 prezident Roosevelt a premiér Churchill vydali společné prohlášení, známé jako Atlantická charta, ve kterém definovali společné válečné cíle. Ve druhém bodě této

charty stálo, že si USA a Velká Británie nepřejí územní změny, jež by nebyly v souladu se svobodně vyjádřeným přáním obyvatel, jichž se týkají. Tato zásada byla v zásadním rozporu s cíli československé exilové vlády i exilových vlád dalších států, zejména Polska¹⁹⁷. Později však západní spojenci od uplatňování této zásady upustili. Hlavní důvod této změny objasnil britský velvyslanec při československé vládě Nichols v srpnu 1943. Podle něj bylo hlavním úkolem zabránit Německu ve třetí světové válce. Německo nesmělo dostat příležitost, aby se vměšovalo do vnitřních záležitostí sousedních států. Proto měla být velikost německých menšin zredukována a zbylé menšiny nesměly obdržet žádná národnostní práva.¹⁹⁸

6. ledna 1942 Beneš předložil další memorandum o otázkách budoucích hranic ČSR. Toto memorandum počítalo s tím, že nejlepší by byla obnova předmnichovských hranic a vystěhování Němců. Pokud by toho však nebylo možno dosáhnout, navrhoval zredukovat počet Němců v ČSR „cestou smírnou a bez dalších obětí a útrap obyvatelstva“ výměnou značnějších území československých za nepoměrně menší území německá. V těchto oblastech žilo 600 000-700 000 Němců, zatímco počet Němců v oblastech, které by výměnou požadovalo Československo, byl téměř mizivý. 1,2-1,4 milionu Němců navrhoval Beneš vystěhovat do Pruského Slezska, Saska, Bavorska a Rakouska, přičemž jejich majetek měl být použit na pokrytí válečných reparačí. V memorandu se odhadovalo, že 300 000-400 000 Němců, kteří se podíleli na pronásledování českého obyvatelstva, sloužili v SS, v gestapu a dalších nacistických organizacích, uprchne do Německa hned po pádu Německa. V republice by nakonec zbylo půl milionu Němců.¹⁹⁹ Němci, kteří by zůstali v Československu, měli být rozptýleni mezi Čechy a postupně asimilováni. Návrat k předmnichovským poměrům i představy sudetoněmeckých sociálních demokratů Beneš odmítal, protože podle něj by to velká většina československého lidu nikdy nepřijala.²⁰⁰ Již v lednu se Benešovi dostalo podpory od sovětského velvyslance v Londýně Majského, který Benešovi při jednání 26. ledna slíbil, že SSSR bude Čechům nápomocen při transferu sudetských Němců.²⁰¹ Rovněž sovětský vyslanec u československé exilové vlády Bogomolov sdělil 4. června 1942, že sovětská vláda je pro úplnou restauraci Československa v předmnichovských hranicích, a co chtějí Češi udělat se sudetskými Němci, je jejich věc. Tento postoj sovětské vlády potvrdil 9. června při rozhovoru s Benešem i sovětský ministr zahraničí Vjačeslav Molotov.²⁰² Po

vypovězení mnichovské dohody britskou vládou 5. srpna 1942 vláda souhlasila i s „hlavním principem transferu německých menšin do Německa.²⁰³“ I přesto ještě v září 1942 Beneš navrhoval odsunout pouze milion Němců a předat Německu území s půl milionem obyvatel.²⁰⁴ Jeho postoj se změnil až v roce 1943 pod vlivem toho, jak se vyvíjely postoje vlád spojeneckých mocností a jejich ochota souhlasit s odsunem. V létě roku 1943 už Beneš mluvil o odsunu tří milionů Němců.²⁰⁵ Při jednání s V. M. Molotovem v prosinci 1943 v Moskvě Beneš naproti tomu navrhoval odsunout pouze dva miliony Němců a vzdát se ve prospěch Německa území s asi 600.000 Němci. Menší část Němců byl ochoten v Československu ponechat, požadoval však, aby v každé obci bylo nejméně 67% slovanského obyvatelstva, němčina by nebyla úředním jazykem a německé děti by musely chodit do českých nebo slovenských škol, kde by se mohly učit i německý jazyk.²⁰⁶

Tyto zásadní změny Benešových výroků a plánů které předložil nesvědčí o tom, že by se jeho názory v průběhu celé války nějak výrazně měnily. Předpokládám, že Edvard Beneš měl po celou dobu války stejné cíle - vystěhovat z Československa co nejvíce Němců a přitom získat co největší část bývalého československého území, pokud možno všechno. Nedoufal však, že se mu vše podaří dosáhnout a jako zkušený diplomat se snažil u vlád Velké Británie, USA a Sovětského svazu dojednat pro Československo maximum možného. Vše záleželo na tom, jak válka skončí, nebylo jisté jestli skončí úplnou porážkou Velkoněmecké říše a bezpodmínečnou kapitulací, anebo jestli Německo kapituluje předtím, než jeho území bude obsazeno spojeneckými vojsky a poválečné uspořádání Evropy by pak bylo dohodnuto v mírové smlouvě mezi Německem a vítěznými mocnostmi tak jako v roce 1918. V takovém případě se nedalo předpokládat, že by zvláště západní spojenci chtěli prodlužovat válku kvůli Československu a hrozilo, že Československo sice bude obnoveno, ale nikoliv v historických hranicích a i odsun Němců z Československa by byl v tom případě asi nemožný. Válka nakonec skončila bezpodmínečnou kapitulací a Československo získalo více, než mohl Beneš a ostatní exiloví politici do roku 1943 doufat. Vítězné mocnosti vrátily Československu celé předválečné území s výjimkou Podkarpatské Rusi a dovolily odsunout de facto všechny Němce. To, kolik Němců bude odsunuto a kolik zůstane v Československu, záleželo výlučně na rozhodnutí československých úřadů.

V květnu 1943 odjel Beneš na cestu do USA. Hned v prvním rozhovoru s Rooseveltem 12. května se snažil získat jeho souhlas s odsunem sudetských Němců a připomněl, že vlády Velké Británie i SSSR s tím souhlasí.²⁰⁷ President Roosevelt s odsunem souhlasil. Československá exilová vláda tedy již dva roky před koncem války získala předběžně souhlas všech tří spojeneckých mocností. J. V. Stalin potvrdil souhlas s odsunem Němců i Maďarů při rozhovoru s Benešem 18. prosince 1943 v Moskvě. Winston Churchill potvrdil britský souhlas s odsunem všech Němců Benešovi 11. ledna 1944.²⁰⁸

Vlády spojeneckých států posuzovaly budoucí československé hranice v kontextu ostatních poválečných změn hranic ve střední Evropě. Po skončení války musel být vyřešen zejména problém nových hranic Polska. Východní části Polska, kde žilo převážně obyvatelstvo ukrajinské a běloruské národnosti, byly v roce 1939 připojeny k SSSR. Rozloha Polska se tím výrazně zmenšila a jako náhradu za tato území dostalo Polsko rozhodnutím vítězných mocností na postupimské konferenci bývalé německé území na východ od řek Odra a Nisa. Více než deset milionů Němců žijících na tomto území uprchlo nebo bylo deportováno do Německa. SSSR s posunutím polských hranic na západ souhlasil od počátku války. USA a Velká Británie nechtěly zpočátku souhlasit s takto rozsáhlými územními změnami, zejména s tím, aby Polsku připadlo Slezsko, ale nakonec souhlasily. Důvodem bylo odškodnit Polsko za územní ztráty na východě a zadruhé průmyslově i strategicky posílit Polsko proti eventuálně obnovené moci Německa.²⁰⁹

Jednání o odsunu pokračovalo i v roce 1944. Beneš i přes ujišťování ze strany spojeneckých mocností stále nevěřil, že velmoci budou souhlasit s odsunem všech Němců a dále pokračoval v přesvědčování britských a amerických politiků, že neexistuje jiné řešení. V květnu 1944 prohlásil Beneš „jsme přesvědčeni, že musí od nás každý sudetský Němec, který se nepostavilo činně proti nacismu, odejít a že musí odejít ihned, jakmile bude Československo znovuzřízeno jako svobodná republika. Kdyby tito Němci u nás zůstali, měli bychom trvalou občanskou válku mezi nimi a Čechy. Jediným řešením je odsun do Německa.“²¹⁰

Ve stejné době jednala s britskými politiky i skupina sudetoněmeckých sociálních demokratů, kteří utekli z Československa do Velké Británie v letech 1938-1939. Sudetští sociální demokraté vedení Wenzelem Jakschem se snažili přesvědčit britské politiky aby

nesouhlasili s odsunem a za tímto účelem rovněž psali články do britských novin a snažili se ovlivnit veřejné mínění. Jejich snaha však nebyla úspěšná Sudetoněmecké exilové sociálně demokratické organizace, jako byl „Treugemeinschaft“ a další měly minimální podporu Sudetských Němců, neboť tzv. antifašistů nebylo velké množství a ve Velké Británii se dostávali postupně do politické izolace.²¹¹

Exilový ministr spravedlnosti Drtina objasnil ve svém vzkazu z 16. 7. 1944 odbojovým skupinám v Protektorátu Benešovo stanovisko, že nelze definitivně říci, že by celé více než tři miliony Němců mohly být transferovány na základě mezinárodní úmluvy. „Jest třeba, abychom si mnoho vyřídili sami ihned v prvních dnech po osvobození, aby co nejvíce vinných nacistů uteklo ze strachu před občanskou revoltou proti nim v prvních dnech revoluce a aby co nejvíce těch, kteří se budou jako nacisti brániti a klásti odpor, bylo v revoluci pobito“²¹². Z tohoto vzkazu je vidět, že pozdější tzv. „divoký odsun“ nebyl proti vůli československých politiků.

V diskusích o přípravách odsunu řešila vláda především otázku, koho do odsunu zahrnout. Ještě v roce 1944 někteří ministři navrhovali, aby byli odsunuti pouze členové SdP a posléze NSDAP, neboť vyhoštění viníků se ve veřejném mínění západních mocností setká s menším odporem než transfer těch Němců, jimž není možné vytýkat nic více než opoziční postoj k ČSR.²¹³ I tento návrh by znamenal odsun většiny Němců, neboť z celkového počtu 3 332 000 Němců (odhad z května 1939²¹⁴) měla SdP v červnu 1938 1 349 180 členů.²¹⁵ To znamená téměř dvě třetiny dospělých Němců v ČSR. Ještě v memorandu z 23. listopadu 1944 určeném spojencům požadoval československá exilová vláda odsunout během dvou let od konce války většinu Sudetských Němců, přičemž maximálně 800.000 Němců by podle tohoto plánu mohlo v Československu zůstat. Pokud by vysídlení takto velkého počtu Němců stále nebylo přijatelné byl Beneš ochoten vzdát se Chebska a dalších výběžků, kde žilo dohromady 350-400.000 Němců.²¹⁶ Tyto plány však nebyly přijaty. Vítězné mocnosti nakonec dovolily Československé vládě odsunout všechny Němci.²¹⁷

Až do konce války také probíhala jednání o změnách hranic, přičemž se počítalo s odstoupením výběžků (př. Ašsko) Německu a naopak posunutím hranic probíhajících po hřebenech pohraničních hor na jejich úpatí na německé straně. Tyto změny měly mít především strategické důvody. Československo by získalo větší území, než jaké by

odstoupilo, ale s menším počtem obyvatel (181 000 resp. 358 000).²¹⁸ Tyto návrhy zjevně nepočítaly s posunem polských hranic o stovky kilometrů na západ, čímž se hranice ČSR s Německem výrazně zkrátily. Mezi politiky však nebyla jednota v tom, kterých území by se Československo mělo vzdát a které naopak požadovat. Západní spojenci navíc nebyli ochotni k výraznějším změnám hranic, které by znamenaly další zvýšení počtu odsunutých Němců, o které by se ve svých okupačních pásmech museli postarat. Nakonec československá vláda předložila spojencům na postupimské konferenci požadavky na připojení některých území (Ratiboř, Glubczyce a Kladsko) a nenavrhla žádné vlastní území jako kompenzaci Německu. Postupimská konference tento požadavek zamítla.²¹⁹

5. 2. Postupimská konference

Dva měsíce po konci války v Evropě se představitelé vítězných mocností sešli v německém městě Postupim (Postdam) u Berlína, aby projednali otázky poválečného uspořádání Evropy. Konference začala 17. července a skončila 2. srpna 1945. Sovětský svaz zastupoval generální tajemník komunistické strany generalissimus Josif Vissarionovič Stalin a lidový komisař zahraničí Vjačeslav Michajlovič Molotov, USA zastupoval prezident Harry S. Truman a ministr zahraničí James F. Byrnes a Velkou Británii ministerský předseda Winston Leonard Spencer-Churchill a ministr zahraničí Anthony Eden. Protože ve Velké Británii konzervativní strana prohrála parlamentní volby konané v době konference, od 27. července nahradil Churchilla nový premiér za labouristickou stranu Clement Attlee a Edena nový ministr zahraničí Ernest Bevin. Na konferenci byly projednány otázky týkající se poválečné okupace Německé říše a dalších zemí, stanovení německých hranic, německé reparace, nové hranice Polska a odsun Němců z Polska, Československa a Maďarska a řada dalších problémů. Bylo rozhodnuto že Německo dočasně nebude mít vládu a bude spravováno spojeneckými okupačními orgány, bude zrušená německá armáda, zakázaná výroba zbraní lodí a letadel, nacističtí funkcionáři budou postaveni před soud a Německo bude muset platit vysoké válečné reparace.²²⁰ Německo ztratilo všechna území získaná za druhé světové války nebo krátce před ní a k tomu část svého předválečného území. Největší spory byly v otázce německo-

polských hranic. Truman a Churchill zpočátku nesouhlasili s tak rozsáhlými územními změnami, nakonec však přijali hranici vytyčenou řekami Odra a Lužická Nisa, kterou prosazoval Stalin a zástupci Polska.²²¹ Celkem Německo ztratilo jen ve prospěch Polska území o rozloze 103.000 km², a to provincie Slezsko, Pomořansko, západní Prusko, část Braniborska a část Východního Pruska, včetně tří velkoměst Štětína (něm. Stettin), Vratislavi (něm. Breslau) a Gdaňsku (něm. Danzig)²²². Severní část Východního Pruska o rozloze přes 15.000 km² s hlavním městem Königsberg (dnešní Kaliningrad) připadla Sovětskému svazu. O samotném odsunu německého obyvatelstva z ČSR, Polska a Maďarska nebyly větší pochybnosti. Jednalo se jen o otázkách umístění odsunutých Němců, neboť v Německu nebyl dostatek bytů ani potravin pro několik milionů lidí. Proto bylo rozhodnuto, že odsun bude prozatím zastaven a bude pokračovat, až bude možné odsunuté Němce v Německu usídlit, o čemž měla rozhodnout Spojenecká kontrolní rada v Německu, což byl orgán složený ze zástupců Rudé armády, armády USA a armád Velké Británie a Francie, který převzal veškerou moc v Německu.²²³ Po skončení konference 2. srpna byla vydána závěrečná zpráva, nazvaná Zpráva o třístranné konferenci v Berlíně, shrnující výsledky konference. Zpráva obsahovala článek XIII., ve kterém byl stanoven tzv. spořádaný odsun německého obyvatelstva.

Podle čl. XIII. Konference dospěla k této dohodě o odsunu Němců z Polska, Československa a Maďarska: Tři vlády prozkoumaly tuto otázku po všech stránkách a uznaly, že německé obyvatelstvo nebo jeho složky, které zůstávají v Polsku, Československu a v Maďarsku, bude třeba odsunout do Německa. Jsou zajedno v tom, že jakýkoli odsun musí být prováděn spořádaně a lidsky.

Poněvadž by příliv velkého počtu Němců do Německa zvětšil břemeno, které již doléhá na okupační úřady, soudí, že tento problém by měla zkoumat především Kontrolní rada a přihlížet při tom zvláště k tomu, aby tito Němci byli spravedlivě rozděleni mezi jednotlivá okupační pásma. Dávají proto svým zástupcům v Kontrolní radě příkaz, aby co nejdříve svým vládám oznámili, kolik takových osob už přišlo do Německa z Polska, Československa a Maďarska, a aby podali odhad, v jaké době a jak rychle by mohly být provedeny další odsuny vzhledem k nynější situaci v Německu.

*O tom se současně uvědomují československá vláda, polská prozatímní vláda a kontrolní komise v Maďarsku se žádostí, aby zatím zastavily další vyhošťování, dokud zúčastněné vlády neprozkoumají zprávy svých zástupců v Kontrolní radě.*²²⁴

Postupimská dohoda povolila Československu, Polsku a Maďarsku odsunout německé obyvatelstvo do Německa, přičemž to, v jakém rozsahu bude odsun proveden a kteří Němci nebudou do odsunu zahrnuti, záleželo pouze na vládách těchto zemí, v případě Maďarska, které nemělo svou vládu, o tom rozhodovala spojenecká okupační správa. Československá vláda dosáhla hlavního cíle - souhlasu velmocí s odsunem Němců, ale v ostatních záležitostech byl výsledek konference pro vládu ČSR zklamáním. Konference neuznala československé nároky na Ratiboř, Glubczyce a Kladsko a toto sporné území předala pod správu Polska. Velká trojka povolila Maďarsku odsunout místní Němce, ale odsunem Maďarů z Československa se vůbec nezabývala. Tím zhoršila vyhlídky na prosazení tohoto plánu.²²⁵

5. 3. Obsah dekretu

Ústavní dekret č. 33/1945 Sb. byl připravován v Londýně již od roku 1943.²²⁶ S jeho vydáním se však čekalo až na rozhodnutí postupimské konference. Tento dekret, ani žádný jiný, neupravuje odsun sudetských Němců, neboť o něm rozhodli zástupci vítězných mocností na postupimské konferenci. Dekret byl vydán 2. srpna 1945, tedy v den, kdy postupimská konference skončila.

Dekret byl vydán po dohodě se Slovenskou národní radou a platil pro celé území Československa. Jak jsem již uvedl v odstavci věnovaném ústavnímu dekretu č. 11/1944, podle tohoto dekretu se staly neplatnými všechny právní předpisy vydané po mnichovské dohodě. To znamenalo, že podle tohoto dekretu němečtí a maďarští občané, kteří měli do roku 1938 československé občanství, ho teoreticky získali znovu. Proto bylo nutné z důvodu právní jistoty vydat dekret, kterým by bylo stanoveno, kdo je československým občanem a kdo není.

Autoři dekretu zvolili jako hlavní kritérium pro odnětí občanství národnost, nikoliv státní příslušnost, a to proto, že mnoho Čechů v Sudetech se stali státními příslušníky Velkoněmecké říše a mnozí Slováci získali maďarské občanství, aniž by o to žádali. Proto

bylo zvoleno rozdělení podle národnosti, přičemž Češi a Slováci, kteří československé občanství ztratili v roce 1938 nebo později, ho získali zpět, a to na základě ústavního dekretu č. 11/1944 Sb. Národnost však nebyla jediným kritériem pro rozhodování v konkrétních případech. Proto někteří němečtí a maďarští komunisté, sociální demokraté a další odpůrci nacismu a fašismu neztratili československé občanství. Naopak Češi a Slováci, kteří se ucházeli o udělení německého nebo maďarského občanství, československé občanství ztratili.

V § 1 dekretu se stanovilo:

- (1) *Českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské, kteří podle předpisů cizí okupační moci nabyli státní příslušnosti německé nebo maďarské, pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství.*
- (2) *Ostatní českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti.*
- (3) *Tento dekret se nevztahuje na Němce a Maďary, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky. Němců a Maďarů, zpravidla ze smíšených rodin, kteří se přihlásili za Čechy nebo Slováky, bylo asi 2 000. Osvědčení o tom vydávalo ministerstvo vnitra.²²⁷*
- (4) *Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se v této době přihlásili za Němce nebo Maďary, jsouce donuceni nátlakem nebo okolnostmi zvláštního zřetele hodnými, neposuzují se podle tohoto dekretu jako Němci nebo Maďaři, schválí-li krajský národní výbor osvědčení o národní spolehlivosti, které vydá příslušný okresní národní výbor (okresní správní komise) po přezkoumání uvedených skutečností.*

V § 2 odst. 1. bylo ustanovení: *Osobám, spadajícím pod ustanovení § 1, které prokáží, že zůstaly věrný Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, zachovává se československé státní občanství.* V dalších odstavcích byl upraven postup úřadů při rozhodování o zachování státního

občanství. Těmto osobám bylo zachováno československé občanství, pokud podali odůvodněnou žádost do 10. února 1946.²²⁸

Němci, kteří se účastnili boje za osvobození Československé republiky, byli většinou občané smíšeného česko-německého původu a především „Volkslistáři“ na Těšínsku a Hlučínsku, kteří sloužili ve wehrmachtu, poté padli do sovětského nebo amerického zajetí. V zajetí o sobě prohlásili že jsou Češi, aby s nimi bylo lépe zacházeno v zajateckých táborech, a někteří z nich se později, ať už proto že se považovali za Čechy a k německé národnosti se přihlásili z donucení nebo proto že usoudili že bude lepší být na straně vítězů i z jiných důvodů, přihlásili do československých vojenských jednotek. Takových případů bylo podle údajů sovětské Hlavní správy pro záležitosti válečných zajatců 7768. Toto číslo však může zahrnovat i Čechy ze Sudet, kteří byli povoláni do pracovní organizace „Todt“ a s ní se dostali na frontu a poté byli zajati.²²⁹ V sovětském válečném zajetí bylo za celou válku podle stejného zdroje téměř 70.000 „Čechoslováků“ jednalo o zajatce ze Slovenské armády, zmíněné Volkslistáře a osoby ze smíšených manželství kteří sloužili ve wehrmachtu, Čechy sloužící v organizaci Todt a především o sudetské Němce, kteří s Čechy neměli nic společného, ale uvedli československou národnost v naději na lepší zacházení. Přihlášení k československé národnosti ve většině případů skutečně přineslo sudetským Němcům lepší zacházení v zajateckých táborech, neboť celková úmrtnost „Čechoslováků“ v zajateckých táborech byla nižší než u ostatních zajatců.²³⁰ Nebylo to důvodem pro vrácení občanství po skončení války, neboť se aktivně nezúčastnili boje za osvobození Československé republiky. Československé statistiky však zaznamenávají jen řádově desítky Němců sloužících v československých vojenských jednotkách v SSSR. Důvodem bylo to, že ostatní se vzhledem k silně protiněmeckému smýšlení důstojníků a ostatních vojáků hlásili k české národnosti, a byli úředně vedeni jako Češi.²³¹ Několik stovek „Němců“ sloužilo i u československých vojenských jednotek ve Velké Británii.²³² Řádově více bylo Němců, kteří podle znění dekretu „trpěli pod nacistickým nebo fašistickým terorem“. Jednalo o Židy, kteří se při sčítání lidu v roce 1930 přihlásili k německé národnosti, a především předválečné členy Komunistické strany Československa nebo německé sociální demokracie, kteří byly za války perzekuováni německými úřady, za předpokladu že se sami „nikdy se neprovinili proti národům českému a slovenskému“. Tito Němci byli po válce zpravidla nazýváni

antifašisté. I když podmínkám pro prohlášení za antifašistu podle doslovného výkladu dekretu a prováděcích předpisů vyhovovalo jen malé množství Němců, počet uznaných antifašistů byl nakonec poměrně vysoký. V praxi obvykle stačilo samotné členství v některé z uvedených stran k uznání za antifašistu, přičemž nebylo nutné aby žadatel za války skutečně byl perzekuován nacistickým režimem, ani aby byl odpůrcem nacismu. Byly však i výjimky, některým komunistům a sociálním demokratům i některým Židům nebylo občanství z různých důvodů vráceno a byli odsunuti. O tom, kdo byl uznán za antifašistu, rozhodovaly tzv. antifašistické výbory zřizované při okresních správních komisích. Ty se skládaly především z prověřených německých politických vězňů pod vedením českého důvěrníka. V praxi hrály při uznání kdo byl antifašista hlavní roli posudky stranických orgánů KSČ, které prověřovaly žádosti bývalých členů strany německé národnosti a orgánů ČSSD, které prověřovaly žádosti bývalých členů německé sociální demokracie (Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik -DSAP). Přitom zvláště KSČ postupovala při uznávání svých bývalých členů a sympatizantů za antifašisty značně benevolentně, a uznávala téměř všechny za antifašisty což vyvolávalo častou kritiku jiných stran, především Národních socialistů, kteří tvrdili, že pouhá stranická legitimace by neměla stačit k uznání, že dotyčný Němec byl antifašista.²³³ KSČ ovšem své bývalé členy přesvědčovala, aby dobrovolně odešli, neboť podle vyjádření ministra vnitra Václava Noska „jejich místo není v Československu nýbrž v Německu.“²³⁴ Německým antifašistům byly vydávány zvláštní legitimace a namísto bílé pásky jako ostatní Němci nosili červenou pásku (viz níže). Kromě toho, že nebyli zařazeni do odsunu byli vyjmuti i z dalších omezovacích opatření a měli nárok na stejné potravinové lístky jako Češi.²³⁵ V květnu 1946 bylo v Čechách a na Moravě celkem 119.000 Němců, považovaných za antifašisty, a jejich rodinných příslušníků.²³⁶ Protože desítky tisíc z nich již v té době odešly do Německa, byl počet tzv. antifašistů ještě vyšší, za antifašisty bylo tedy považováno asi 5% československých Němců.²³⁷

Podle § 3 Osoby, které pozbyly československého státního občanství podle § 1, mohou do šesti měsíců ode dne, který bude určen vyhláškou ministra vnitra, otištěnou ve Sbírce zákonů a nařízení, žádati u místně příslušného okresního národního výboru (okresní správní komise) nebo zastupitelského úřadu o jeho vrácení. O takovéto žádosti rozhodne

podle volné úvahy krajský národní výbor na návrh okresního národního výboru; nesmí jí však vyhověti, jestliže žadatel porušil povinnosti československého státního občana. Pokud vládním nařízením nebude stanoveno jinak, platí i pro tyto případy všeobecné předpisy o nabytí československého státního občanství.

§ 4 stanovil:

(1) Pro účely tohoto dekretu se posuzují provdané ženy a nezletilé děti samostatně.

(2) Žádosti podle § 3, které podají manželky a nezletilé děti československých státních občanů, jest posuzovati blahovlně. Až do rozhodnutí o nich jest žadatele považovati za československé státní občany.

To znamená, že českým nebo slovenským ženám provdaným za Němce nebo Maďara a jejich nezletilým dětem se občanství zachovávalo (vracelo) automaticky ze zákona, s výjimkou žen které se za války přihlásily k německé nebo maďarské národnosti. Naopak Němky nebo Maďarky provdané za Čecha nebo Slováka a jejich děti musely o vrácení občanství žádat do 10. února 1946. Takových žádostí bylo asi 15 000.²³⁸ Smíšených manželství bylo podle odhadů ještě více, ale v ostatních případech se Češi ženatí s Němkou přihlásili za války k německé národnosti, a proto ani jejich ženy pochopitelně neměly nárok na vrácení občanství. Němečtí a maďarští manželé Češek a Slovenek mohli požádat o navrácení občanství podle § 3. Tyto žádosti však nebyly posuzovány „blahovlně“ jako v opačném případě.²³⁹ Pokud se však Češka provdaná za Němce nebo Čech ženatý s Němkou přihlásili k německé národnosti, musela zpravidla odejít celá rodina. V praxi národní výbory rozhodovaly tak, že Němky provdané za Čecha (který se nepřihlásil k německé národnosti) mohly v Československu až na výjimky zůstat, a to bez ohledu na to, kdy došlo k uzavření sňatku. V opačném případě, kdy byl Němec ženatý s Češkou (která se nepřihlásila k německé národnosti) musela část těchto mužů odejít a část zůstala v ČSR. Roli při posuzování hrál datum svatby, nárok na úlevy měli jen ty smíšené rodiny, kde došlo k uzavření manželství před 21.5. 1938.²⁴⁰ Tento postup vycházel z toho, že národnost smíšené rodiny se zpravidla určovala podle národnosti muže. České manželky odsunutých Němců, které se nepřihlásily k německé národnosti, však od června 1946 nemohly být proti své vůli zařazovány do odsunu. Důvodem bylo zejména to, že americké okupační úřady nechtěly dovolit osobám jiné než německé národnosti odejít do Německa. Proto ženy české národnosti provdané za Němce

mohly buďto podat výslovnou žádost o odsun společně s manželem podle oběžníku ministerstva vnitra č. B-300/3825-46, nebo se rozvést a zůstat v Československu.²⁴¹ Po válce docházelo často k uzavírání sňatků mezi německými ženami a Čechy, často ve snaze vyhnout se odsunu. Proto byly 2. října 1945 vyhláškou ministerstva vnitra zakázány smíšené sňatky osob české nebo slovenské národnosti s osobami národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou těch, které dostaly zpět československé státní občanství.²⁴² Faktické společenství osob neoddaných, z nichž jeden je národnosti německé se podle výnosu ministerstva vnitra z 2.10. 1945 posuzovalo podle stejných zásad jako smíšená manželství.²⁴³ Takových párů však v té době nebylo mnoho. Velká část smíšených rodin nakonec odsunuta nebyla, i když ještě dlouho po válce byly postiženy různými omezeními vztahujícími se na Němce. To vyvolávalo kritiku části české veřejnosti, zejména v pohraničí i komunistického tisku, který požadoval odsun všech Němců a jejich českých manželek a manželů, považovaných za zrádce národa.²⁴⁴ Nakonec se však německé ženy i muži žijící ve smíšených manželstvích začali většinou hlásit k české národnosti a velká část smíšených rodin, které zůstaly v Československu, byla asimilována.²⁴⁵

Podle § 5 : Češi, Slováci a příslušníci jiných slovanských národů, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky č. 16/1945 Sb.) ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byli donuceni nátlakem anebo zvláštními okolnostmi, pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti.

Tyto případy byly velmi časté. Celkem se k německé nebo maďarské národnosti přihlásilo podle „mírného odhadu“ z ledna 1946 přes 300 000 Čechů a Slováků.²⁴⁶ Z toho bylo Čechů, kteří se přihlásili k německé národnosti, necelých 250 000.²⁴⁷ Zbytek pak byli Slováci hlásící se k maďarské nebo německé národnosti. Tento počet zahrnuje i 110 000 tzv. „Volkslistařů“ na Těšínsku, (viz kapitola 3.3.) kteří se k německé národnosti přihlásili zpravidla pod nátlakem, proto jim bylo většinou československé občanství vráceno.²⁴⁸ Češi, kteří se přihlásili k německé národnosti a chtěli aby jim bylo občanství vráceno, museli podat u okresního národního výboru (správní komise) žádost o vydání osvědčení o národní spolehlivosti. Pokud jim bylo vydáno stali se opět československými občany. Osvědčení o národní spolehlivosti nebylo vydáváno Čechům, kteří se přihlásili

k německé národnosti, ale i dalším občanům, kteří chtěli zastávat různé veřejné funkce. Národní výbory byly při udělování těchto osvědčení dosti benevolentní a často je udělily i Čechům, kteří se přihlásili k německé národnosti z prospěchářských důvodů bez nátlaku. Podle některých autorů také v té době docházelo k padělání osvědčení o národní spolehlivosti i dalších dokladů.²⁴⁹ Ani odmítnutí vrácení občanství neznamenovalo u osob českého původu automaticky zařazení do odsunu. Přestože podle původních plánů měli být také odsunuti, americké okupační orgány chtěly počet odsunutých omezit, především z důvodu nedostatku bytů i potravin v Německu, a proto nechtěli rozeným Čechům povolovat vstup do Německa. Z tohoto důvodu mnoho českých kolaborantů, kteří se přihlásili k německé národnosti, nakonec v Československu zůstalo a později dostali zpátky československé státní občanství.

Dekret podle § 6 nabyl účinnosti dnem vyhlášení, tedy dne 2. srpna 1945.

Kolika Němců se týkal tento dekret, není přesně známo, neboť není přesně známo, kolik sudetských Němců za války padlo, kolik jich uteklo do Německa v posledních dnech války a ihned po jejím skončení ani kolik Němců bylo odsunuto při divokém odsunu ještě před vydáním dekretu. Němců, kteří ztratili československé státní občanství na základě tohoto dekretu, nebylo mnoho, neboť téměř všichni Němci v protektorátu a v Sudetech ztratili československé občanství přijetím říšskoněmeckého občanství v letech 1938-1939. Československý právní řád neuznával mnichovskou dohodu, smlouvu mezi Československou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce z 20. 11. 1938 ani Hitlerův výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava z 16. 3. 1939, na jejichž základě ke změnám státního občanství došlo, Ústavní dekret č. 33/1945 však tyto změny státního občanství zpětně uznával, takže se dostaly do souladu s československým právem. Odsun se však měl vztahovat i na slovenské Němce. Němci žijící na Slovensku však říšské občanství nikdy nedostali, a to s výjimkou Němců žijících na nevelkém území v okolí Bratislavy které bylo připojeno k Říši. Ostatní ze zhruba 130 000 slovenských Němců získali slovenskou státní příslušnost podle smlouvy mezi Německou říší a Slovenskem o úpravě státní příslušnosti příslušníků národních skupin obou států a se zpětnou platností od 14. března 1939²⁵⁰ ztratili podle § 1 odst. 2 zmíněného dekretu československé občanství až dnem, kdy dekret vstoupil v platnost, tedy 10. srpna 1945.²⁵¹

Počet Němců, kterým občanství zůstalo (bylo jim vráceno), nebyl velký, podle záznamu rozpravy z 27. schůze prozatímního Národního shromáždění 31. 1. 1946 se jednalo o zhruba 50 000 osob. V lednu 1946 však vrácení občanství neskončilo a tisícům dalších Němců bylo udělováno občanství na základě tohoto dekretu i později a to ještě na začátku padesátých let. Proto není přesně známo, kolik Němců dostalo zpět československé občanství. Ztráta občanství neznamovala automaticky zařazení do odsunu, část Němců mohla v Československu zůstat jako odborníci potřební v průmyslu, za které nebyla náhrada, a s nimi jejich rodinní příslušníci. Těmto odborníkům se říkalo specialisté. Pojem specialista byl definován jako významný odborník průmyslového odvětví, zejména mistr s dlouholetou praxí či zaměstnanec, jehož je bezpodmínečně zapotřebí k udržení provozu závodu.²⁵² Podle informací z archivů se jednalo zejména o horníky a kvalifikované dělníky ve strojírenském, chemickém či sklářském průmyslu. Naopak se až na řídké výjimky nejednalo o vysokoškolsky vzdělané Němce, přestože vysokoškolsky vzdělaných Čechů bylo v důsledku uzavření českých vysokých škol za války také velký nedostatek. Německá inteligence byla národnostně uvědomělejší než dělníci, a proto její setrvání v ČSR bylo považováno za možné ohrožení státu. Rovněž byli odsunuti téměř všichni rolníci, neboť v zemědělství byl pracovních sil dostatek a z politických důvodů byla snaha aby byla veškerá půda Němců a Maďarů vrácena do rukou českých a slovenských rolníků, což podle dobového tisku mělo být „odčinění Bílé hory“. Téměř všichni němečtí odborníci, kteří zůstali v ČSR, pracovali v dělnických profesích. Ještě v říjnu 1945 pracovalo v průmyslu v Čechách a na Moravě celkem přes 222.000 německých dělníků. V mnoha případech se jednalo o odborníky, které bylo těžké nahradit. Největší podíl Němců byl mezi horníky, celkem se jednalo o 31700 německých horníků, tedy 30,4% ze všech horníků v českých zemích, přičemž v hnědouhelných dolech, které téměř všechny ležely v Sudetech, pracovalo 56% německých horníků, v dolech na černé uhlí pracovalo pouze 17% německých horníků. Ve sklářském průmyslu tvořili Němci 44,5% dělníků, v textilním průmyslu 43,8% v papírenském průmyslu 39,1% dělníků. Vysoký podíl byl i v některých dalších odvětvích.²⁵³ Důvodem velkého počtu Němců v těchto průmyslových odvětvích bylo to, že většina československých hnědouhelných dolů a stejně tak i většina sklářského a textilního průmyslu ležela v Sudetech, a proto tam pracovali především Němci. V mnoha případech se jednalo o

odborníky s dlouholetou praxí, a pokud by byli všichni odsunuti, došlo by k ochromení Národního hospodářství, zejména v důsledku poklesu těžby uhlí. Proto řada specialistů a jejich rodin zůstala ještě nějaký čas v Československu. Většina Němců, kteří zůstali v ČSR po roce 1947, byli právě specialisté. Mnoho z nich však později odešlo dobrovolně do Západního Německa.

Češi žijící na území Sudet, kteří se stali státními příslušníky Velkoněmecké říše a Slováci na Jižním Slovensku, kteří se stali občany Maďarska získali ze zákona československé státní občanství, pokud se za války nepřihlásili k německé národnosti. To však neznamenovalo že automaticky získali doklady, že jsou státními občany. Za tímto účelem museli podat žádost k příslušnému Okresnímu národnímu výboru o vydání osvědčení o československém státním občanství. Žádosti museli podávat i Češi žijící na území Velkoněmecké říše, kteří byli občany Protektorátu. Tyto žádosti se podávaly na předepsaném formuláři a musely být opatřeny kolkem. Žadatel musel uvést své jméno, účel proč potřebuje vydání osvědčení, což bylo podle žádostí, které jsem našel v archivech, nejčastěji vydání občanské legitimace či cestovního pasu nebo uzavření sňatku, dále se uvádělo současné bydliště i bydliště za války, datum a místo narození, povolání, stav, u ženatých také údaje o manželce (u vdaných žen údaje o manželovi) a o nezletilých dětech, dále rodný list, případně i oddací list. Ti, kteří byli občany Protektorátu předkládali také Osvědčení o protektorátní příslušnosti (Bescheinigung über die Protektoratsangehörigkeit), které za války vydávaly okresní úřady v Protektorátu. Dále musel žadatel uvést jestli byl za války občanem Protektorátu, nebo jestli nabyl německé, maďarské či slovenské občanství, a pokud ano, tak za jakých okolností. Dále pak bylo třeba získat potvrzení od zásobovacího oddělení místního národního výboru, že za okupace pobíral české potravinové lístky, což bylo hlavní kritérium pro rozhodnutí jestli byl žadatel považován za Čecha nebo za Němce.

5.4. Další dekrety týkající se německé menšiny

Po návratu československé exilové vlády na území Československa 4. dubna 1945 bylo kromě dekretu č. 33/1945 vydáno několik dalších dekretů, týkajících se právního postavení Němců. Prvním z nich byl dekret č. 5/1945. Sb. o neplatnosti některých

majetkově-právních jednání za doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců, kolaborantů a některých organizací a ústavů z 19. května 1945. Cílem vydání dekretu bylo zabránit hospodářskému rozvratu po skončení války.

Podle tohoto dekretu byl majetek všech osob německé a maďarské národnosti dán pod národní správu. Přitom se nerozlišovalo, jestli se jedná o osoby německé nebo maďarské národnosti, které měly být zbaveny občanství a vystěhovány, nebo jim mělo být občanství vráceno podle dekretu č. 33/1945. Dekret v § 2 označoval všechny osoby národnosti německé nebo maďarské za státně nespolehlivé, žádné výjimky neobsahoval. Národní správa na majetek osob, kterým bylo občanství vráceno, byla později zrušena podle § 11 tohoto dekretu²⁵⁴. Národní správa neznamenalala znárodnění či konfiskaci, ale jen to, že majitel nemohl se svým majetkem disponovat a že jeho správu prováděl národní správce jmenovaný příslušným národním výborem²⁵⁵.

Dalším dekretem byl dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa č. 12/1945 Sb. Podle tohoto dekretu byla s okamžitou platností a bez náhrady zkonfiskována veškerá zemědělská a lesní půda, k ní patřící budovy a zařízení a dobytek ve vlastnictví osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost, zrádců a nepřátel republiky a akciových společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům. Zkonfiskovaná půda byla přidělena především drobným rolníkům a zemědělským dělníkům, přičemž každý dostal maximálně 8 ha orné půdy a 12 ha půdy celkem (mnohočlenné rodiny max. 10 resp. 13 ha). Příděl půdy byl podrobněji upraven dekretem č. 28/1945 Sb. Podle dekretu č. 12/1945 Sb. bylo především v pohraničí zkonfiskováno 1,4 milionu ha zemědělské půdy a 1 milion ha lesů²⁵⁶. Tento dekret obsahoval nejméně výjimek, půda byla zkonfiskována všem Němcům, kromě těch kteří se zúčastnili boje za osvobození republiky. Těchto případů bylo jen několik tisíc, všem ostatním Němcům, i těm kteří později v Československu zůstali buďto jako „antifašisté“ nebo jako „specialisté“, byla zemědělská půda zkonfiskována.²⁵⁷

Dalším dekretem týkajícím se Němců byl dekret prezidenta republiky ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy č. 108/1945 Sb. Podle tohoto dekretu byl bez náhrady zkonfiskován veškerý movitý i nemovitý majetek

ve vlastnictví Německé říše, Království maďarského, všech německých nebo maďarských právnických osob, osob německé a maďarské národnosti, s výjimkou těch, které zůstaly věrné Československé republice a zúčastnily se boje za osvobození republiky nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem a občanů ČSR a osob bez ohledu na národnost, které se dopustily činů stíhaných podle tzv. velkého retribučního dekretu č. 16/1945 Sb. Pro správu zkonfiskovaného majetku byly třízeny Fondy národní obnovy. Majetek, který připadl státu podle konfiskačního dekretu, byl podle rozhodnutí spojeneckých mocností na jaltské konferenci určen k úhradě válečných reparačí.²⁵⁸

Dalším dekretem týkajícím se německé menšiny byl dekret prezidenta republiky ze dne 19. září 1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství č. 71/1945 Sb. Podle tohoto dekretu podléhali muži od 14 do 60 let a ženy od 15 do 50 let, kteří pozbyli občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb. pracovní povinnosti. Práce osob podléhající pracovní povinnosti sloužila k odstranění škod způsobených válkou a leteckým bombardováním i k obnově hospodářského života. Za práci jim příslušela náhrada, kterou stanovil podle místních poměrů okresní národní výbor (okresní správní komise). Pracovní povinnost měli v té době i Češi, avšak Němci měli nižší mzdy a horší pracovní podmínky, zpočátku například neměli nárok na dovolenou. Pracovní povinnost trvala až do odsunu.

Podle vyhlášky Ministerstva vnitra č. 749 z 8. března 1946 byla Němcům ze mzdy strháván zvláštní daň ve výši 20% a tuto částku platil zaměstnavatel na účet okresního národního výboru v jehož obvodě byl podnik, kde Němci pracovali. Tuto daň neplatili horníci, někteří další specialisté podle rozhodnutí orgánů živnostenské inspekce a živitelé rodin pečující o nejméně tři děti.²⁵⁹

Němci měli kromě srážek ze mzdy měli omezená občanská práva, především dostávali nižší potravinové lístky než Češi, což měla být zřejmě odvěta za to, že v době okupace dostávali Němci vyšší přiděly potravin než Češi.

Němci potřebovali povolení od Národního výboru (Správní komise) když chtěli odjet z místa bydliště, a to i na krátkou dobu. Němci měli pochopitelně omezena i politická práva, nemohli volit, být členy politických stran a podobně. V mnoha okresech zavedly Okresní národní výbory resp. Okresní správní komise i řadu dalších omezení, např. že Němci museli na rukávu nosit bílou pásku s hákovým křížem nebo písmenem N z důvodu

jejich snazší identifikace, nesměli chodit do některých veřejných budov, do parků, na lidové zábavy atd. museli nakupovat potraviny jen v určité hodiny před zavřením obchodů a podobně, někde dokonce nesměli na veřejnosti mluvit německy. Tato omezení byla postupně rušena až na přelomu čtyřicátých a padesátých let.

Německé a maďarské menšiny se týkal i retribuční dekret – dekret prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech č. 16/1945. Tento dekret však nerozlišoval pachatele trestných činů podle národnosti, stejné tresty jako Němcům a Maďarům hrozily i Čechům a Slovákům.²⁶⁰ V soudní praxi však mezi trestáním Němců a Čechů byly rozdíly. Za závažné zločiny byli Němci zpravidla trestáni přísněji, za méně závažné trestné činy, byli naopak často trestáni pouze Češi a Němci nebyli trestáni vůbec, neboť byli odsunuti. Ministerstvo spravedlnosti vydalo 2. dubna 1946 tajný pokyn všem veřejným žalobcům mimořádných lidových soudů ve kterém stanovilo, že pachatelé méně závažných trestných činů nemají být stíháni ale zařazeni do odsunu. Retribuční dekret totiž obsahoval tresty i za pouhé členství v některých nacistických organizacích nebo alespoň za vedoucí funkce v jiných organizacích. Tím byl postižen velmi značný okruh osob německé národnosti, které měli být z republiky odsunuti, a pokud by byli stíháni, byl by jejich odsun ohrožen (v té době se ještě nevědělo, jestli bude možné pokračovat v odsunu i po skončení roku 1946). Proto veřejný zájem na odsunu převažoval nad zájmem na potrestání, zejména u osob, které se provinili pouhým členstvím v SS nebo Freikorpsu SdP, či zastávali jakékoliv funkce (ne jen pouhé členství) v NSDAP, v SdP či jiných organizacích. V dokladech odsunutých Němců předaných spojeneckým okupačním orgánům v Německu mělo být uvedeno čeho se dopustili aby je případně mohli stíhat sami. V případech, že se jednalo o usvědčené udavače, všechny příslušníky Gestapa, Sicherheitsdienstu, Freikorpsu SdP, dozorce ve věznicích nebo koncentračních táborech, katy Volgsgerichtu, představitele NSDAP či její frakce, kteří pronásledovali český živel nebo nesli odpovědnost za činy podřízených nebo kteří způsobili svým jednáním škodu českému nebo slovenskému lidu v oblasti průmyslu, hospodářství, umění, obchodu, živnosti, v úřadech a jiné podobné zločince, převažoval zájem na potrestání zájem na odsunu.²⁶¹ Tento pokyn de facto výrazně zúžil působnost retribučního dekretu. I tak ale

bylo Němců, kteří měli být trestně stíháni, stále velké množství, protože stíháni měli být i např. členové Freikorpsu SDP. Ve skutečnosti ale byla potrestána jen menší část těchto lidí, protože velká část z nich, zejména příslušníci Gestapa, kteří byli považováni za nejhorší zločince, uprchli sami už koncem války a další byli vystěhováni při divokém odsunu. Celkem bylo v Čechách a na Moravě podáno přes 132 000 trestních oznámení, z toho ale jen 38 342 skončilo podáním žaloby a odsouzeno bylo 21 342 osob, z nichž 713 bylo odsouzeno k smrti a ostatní k různě dlouhým trestům odnětí svobody.²⁶²

Kapitola 6. Odsun sudetských Němců z ČSR

6.1. Divoký odsun

Odsun se dělil na několik fází. V první fázi ihned po osvobození se jednalo o tzv. divoký odsun, ve druhé fázi v letech 1946–1947 o organizovaný odsun a další Němci odcházeli dobrovolně i v následujících letech.

Ihned po skončení války začal neorganizovaný tzv. divoký odsun. Odsun byl prováděn především československou armádou, Sbory národní bezpečnosti, Revolučními gardami a místními národními výbory, někdy i za pomoci Rudé armády. Pokyn k odsunu dali politici, především Edvard Beneš, Prokop Drtina, Václav Kopecký a další ve svých projevech z května 1945²⁶³. Cílem bylo provést část odsunu tak rychle, aby byli západní spojenci na postupimské konferenci postaveni před hotovou věc²⁶⁴. Mezi československými politiky byly obavy, že USA a Velká Británie, i přes opakovaná ujištění během války, nebudou chtít s odsunem v tak velkém rozsahu souhlasit. Odsun začal ihned poté. Již 31. května bylo asi 25 000 brněnských Němců vyhnáno pěšky do Rakouska, stovky starších lidí během pochodu zahynuly.²⁶⁵ Výběr Němců zařazených do odsunu byl záležitostí revolučních jednotek a orgánů. Odsun se týkal zejména říšských Němců, kteří přišli na území ČSR po roce 1938, dále sudetoněmeckých podnikatelů, finančníků, průmyslníků, velkoobchodníků a osob nějak mimořádně zkompromitovaných

(funkcionářů nacistických organizací, členů SA a SS).²⁶⁶ Vyhošťování neprobíhalo do okupační zóny USA, neboť velení amerických vojsk, nedovolovalo odsun před tím, než o něm rozhodnou vlády vítězných mocností. Proto před Postupimskou konferencí bylo do amerických okupačních pásem v Německu a v Rakousku vyhoštěno jen minimum Němců. Odsun nesměřoval pochopitelně ani do území za řekami Odrou a Nisou, které mělo připadnout Polsku a polská armáda nedovolila vyhoštění Němců na toto území. Odsun tedy směřoval jen do sovětské okupační zóny v Německu (pozdější DDR) a do východního Rakouska, které bylo rovněž obsazeno Rudou armádou.²⁶⁷ Několik stovek tisíc Němců bylo shromážděno v internačních táborech, kterých bylo 75 v Čechách, 29 na Moravě a 3 na Slovensku.²⁶⁸ Někteří němečtí autoři uvádějí řádově vyšší čísla.^{II} Celkem bylo ještě před postupimskou konferencí odsunuto kolem půl milionu Němců, přičemž údaje jednotlivých autorů se od sebe liší, Prof. Kuklík uvádí přes 600 000,²⁶⁹ Doc. Spirit 660 000,²⁷⁰ stejný počet J. Němeček,²⁷¹ Tomáš Staněk uvádí dokonce 800.000 Němců odsunutých před Postupimskou konferencí,²⁷² naproti tomu němečtí autoři uvádějí nižší množství, podle Detlefa Brandes bylo odsunuto 450 000 osob,²⁷³ stejný počet uvádí i Andreas Kossert.²⁷⁴ V československých úředních dokumentech z roku 1945 se píše o 450-560.000 odsunutých.²⁷⁵ Důvodem takto rozdílných údajů je jednak to, že neexistovala žádná evidence odsunutých, mnozí Němci uprchli sami z obav před trestním stíháním, a také tím, že v Československu se po válce nacházely stovky tisíc uprchlíků ze Slezska, kteří nebyli nikde evidováni, i z těchto uprchlíků byla část odsunuta již v létě roku 1945.²⁷⁶

V některých oblastech, zejména v těch, které byly obsazené armádou USA k „divokému odsunu“ prakticky nedocházelo. Jinde byla naopak už v prvních poválečných týdnech a měsících odsunuta většina německého obyvatelstva. Kromě Brna to bylo například v okrese Jindřichův Hradec. V tomto okrese bylo před válkou asi 17 000 Němců, tedy zhruba třetina obyvatel okresu, během války se jejich počet ještě zvýšil.²⁷⁷ Odsun začal prakticky ihned po osvobození a prováděli jej partyzáni z oddílů „Jan Žižka“ a „Táborité“. Odsun probíhal tak, že do německých vesnic přijela auta s ozbrojenými partyzány a místní Němci dostali rozkaz aby se do půl hodiny připravili k odjezdu a

^{II} R. Eiblich uvádí 1215 internačních táborů, 846 pracovních a trestních táborů a 215 zajateckých táborů, viz: EIBLICHT, Rolf-Josef, *Der polnische und tschechische Imperialismus*, dostupné z: <http://www.mies-pilsen.de/imperial.htm>

sbalili si zavazadla o váze 30-50 kg na osobu. Zavazadla poté bývala prohledána partyzány, kteří zabavili Němcům cenné věci a poté byli Němci odvedeni pěšky nebo odvezeni v autech za rakouskou hranici. Již koncem května a v průběhu června bylo odsunuto asi 13 500 Němců a v celém okrese zůstaly jen necelé čtyři tisíce Němců. Několik Němců bylo v průběhu odsunu zabito, mnoho dalších bylo oloupeno a opuštěné domy byly často vykrádány.²⁷⁸ Z okresu Jindřichův Hradec odešli další Němci dobrovolně během druhé poloviny roku 1945, dalších několik tisíc Němců bylo odsunuto během organizovaných transferů do americké okupační zóny v Německu od května do listopadu 1946 a poslední Němci z okresu, kromě malého zbytku antifašistů a specialistů, kteří mohli zůstat, odjeli teprve 1. listopadu 1948 do sovětské okupační zóny.²⁷⁹

Při divokém odsunu docházelo k řadě násilností a obětem na životech. Nejznámějším případem byl masakr v Horních Moštěnicích u Přerova 18. června, při kterém bylo slovenskými vojáky zastřeleno 265 spíšských Němců.²⁸⁰ K dalšímu známému masakru došlo v Ústí nad Labem kde po výbuchu v Krásném Březně bylo československými vojáky a příslušníky Revolučních gard zavražděno několik desítek, podle německých zdrojů dokonce několik stovek Němců (viz. kapitola 8), k dalším masakrům, které si vyžádaly desítky obětí, došlo v Domažlicích, v Podbořanech, v tehdejších Doupově a okolí, ve vsi Dobroníně u Jihlavy, v Ostravě i jinde. Je třeba uvést, že mnohé z případů vražd Sudetských Němců, i když ne všechny, byla odvěta za útoky a sabotáže spáchané německými diverzanty, takzvanými Werwolfy.

Další Němci zahynuli později v internačních táborech, v některých případech docházelo k vraždám vězňů dozorci.²⁸¹ Asi nejhorším příkladem byl internační tábor v Postoloprtech u Žatce, kde vojáci a členové Revolučních Gard v květnu a červnu 1945 zastřelili stovky Němců.²⁸² Němci v táborech umírali i v důsledku nemocí a podvýživy, neboť podmínky v některých táborech byly velmi špatné.²⁸³ Československým úředním šetřením na počátku 90. let byl počet obětí odsunu odhadnut na 20 000-40 000. Česko-německá komise historiků došla k počtu 25 000 obětí.²⁸⁴ Někteří němečtí autoři však uvádějí čísla řádově vyšší. Německý statistický úřad odhadl v roce 1953 počet obětí na 241 000.²⁸⁵ Úřední výzkum v Západním Německu v letech 1954-1963 obsahuje odhad 130 000 obětí, z toho se však podařilo jmenovitě zachytit pouze 18 889 osob známých jménem, které zahynuly na následky odsunu, z toho je 5596 osob, které zahynuly

násilnou smrtí, 3411 spáchalo sebevraždu, 6615 zemřelo v táborech na území ČSR a 1481 na následky odsunu, 705 bylo zavražděno (bez udání kam, zřejmě do SSSR) a zemřelo zde, 629 zahynulo na útěku a u 379 byla příčina smrti neznámá.²⁸⁶ Přitom tento výzkum zahrnoval přibližně 85% všech Sudetských Němců, je tedy zjevné že celkový počet obětí byl velmi výrazně nadhodnocen a celkový počet obětí nebyl o tolik vyšší než počet jmenovitě zjištěných obětí. Sudetoněmecký Ladschmanschaft uvádí 270 000 obětí.²⁸⁷ Jinde se můžeme setkat se značně nepřesným údajem 50 000-500 000 obětí.²⁸⁸ Rolf-Josef Eiblicht uvádí, že masovému vyvražďování Němců padlo za obětí 241 000 sudetských Němců, 120 000 říšských Němců a neznámý počet německých vojáků. V pracovních a internačních táborech prý zahynulo dalších 100 000 lidí, převážně dětí a starých lidí.²⁸⁹ Tyto údaje jsou však zjevně přehnané, neboť vycházejí z populačního úbytku od roku 1939 a neberou v úvahu jiné faktory, zejména to, že v roce 1939 se k německé národnosti přihlásilo mnoho Čechů, především ve Slezsku, a tito lidé se v roce 1945 opět přihlásili k české národnosti, čímž statisticky „ubýlo“ velké množství „Němců“ a tento úbytek tvoří zřejmě většinu z čtvrt milionu Němců, kteří podle statistik chyběli (viz. kapitola 5.3). Dále je třeba vzít v úvahu zvýšenou úmrtnost a nižší porodnost civilního obyvatelstva v důsledku války a poválečné bídy, navíc neexistují přesné údaje o válečných ztrátách sudetoněmeckého obyvatelstva, které dosahovaly počtu několik set tisíc obětí. Ve statistikách jsou však uváděni pouze ti, kteří byli za války hlášeni jako padlí, nikoliv nezvěstní a zajatci, kteří zahynuli v zajateckých táborech. Nikdy nebyl vyčíslen ani počet německých civilistů, kteří zahynuli v důsledku bojů na území Československa, nebo kteří padli v průběhu květnového povstání, a tyto oběti nelze počítat mezi oběti odsunu, jak to dělali autoři výše zmíněných údajů. Údaje o stovkách tisíc obětí odsunu jsou tedy značně přehnané a u některých autorů se jedná nepochybně o účelovou propagandu. Zvláště údaj o obětech mezi říšskými Němci je zjevně nesmyslný, neboť říšských Němců na území Československa bylo jen asi 150 000.²⁹⁰ Skutečný počet obětí se asi nikdy nepodaří zjistit. Přibližný počet lze odhadnout z československých matrik, podle nich v průběhu celého roku 1945 zemřelo v českých zemích 60 137 Němců (zřejmě bez padlých vojáků, kteří nepocházeli z Československa), přičemž statistiky z května a června, kdy zemřelo nejvíce lidí, nemusí být úplné, protože státní orgány příliš nefungovaly a některá úmrtí nebyla úřadům hlášena. Část těchto osob však zemřela

z přirozených příčin a část v důsledku válečných operací a květnového povstání. V roce 1946, kdy už v ČSR žilo daleko méně osob německé národnosti, bylo hlášeno úmrtí 28 736 Němců. Je sice pravda že úmrtnost na počet obyvatel byla výrazně vyšší než obvykle, avšak to nebylo jen následkem odsunu, ale i následkem válečných operací a celkové situace v ČSR. Podobné zvýšení úmrtnosti nastalo i u českého obyvatelstva. Oběti odsunu nebudou zřejmě tvořit ani polovinu z celkového počtu úmrtí.²⁹¹ Do obětí odsunu jsou často zahrnuti i Němci, kteří spáchali sebevraždu. I když velmi vysoký počet sebevražd po válce, byl pravděpodobně následek odsunu, těžko z toho lze vinit československé orgány.

I tak byly během odsunu zabity tisíce Němců, navíc ne všechno byli nevinní lidé, v mnoha případech se jednalo o Němce, kteří se za války dopustili zločinů vůči Čechům a za to byli po válce lidovými soudy odsouzeni k smrti, nebo mnohem častěji zastřeleni bez soudu, stejně jako Werwolfy a jejich pomahače. Bylo však i mnoho případů vražd nevinných lidí.

Násilnosti, ke kterým při odsunu docházelo, byly nezákonné, a docházelo k nim spontánně bez rozkazu ústředních státních orgánů. Vláda však nedělala nic, aby násilnostem zabránila a ani k tomu neměla mnoho prostředků, neboť státní orgány se v pohraničí ustavovaly pomalu. V letech 1946–1947 měly československé úřady snahu tyto excesy, označované jako gestapismus, vyšetřit a pachatele potrestat. Řada pachatelů zjištěných zločinů byla odsouzena.²⁹² Mnoho pachatelů se však obhájilo na základě amnestijního zákona č. 115/1946 Sb. a po únoru 1948 bylo vyšetřování zločinů spáchaných při odsunu zastaveno a řadě odsouzeným z předchozího období byly tresty sníženy, v některých případech pachatelé desítek vražd strávili ve vězení jen několik málo let, jiní byli osvobozeni pro nedostatek důkazů, nebo proto že vláda nechtěla vyšetřováním poškodit pověst Československa v zahraničí.

Při divokém odsunu také docházelo k masovému okrádání odsunutých Němců příslušníky Revolučních gard a československými i sovětskými vojáky a rabování opuštěných domů.²⁹³ Němci před odsunem nebo při deportaci do internačního tábora byli často olupováni o veškerý cennější majetek. Věci takto zabavené Němcům většinou nebyly odevzdány státu, ale vojáci, příslušníci Revolučních gard nebo dozorcí

v internačních táborech si je nechali pro sebe. Mnoho pachatelů těchto loupeží bylo v pozdější době odsouzeno.

Divoký odsun skončil v době postupimské konference. V menší míře ovšem pokračoval odsun i nadále, především do sovětského okupačního pásma, někteří Němci kromě toho odcházeli sami. Podle statistik na základě vydaných potravinových lístků se jen v průběhu října a první poloviny listopadu 1945 snížil počet Němců v Čechách a na Moravě o téměř 40 000.²⁹⁴ Celkově od postupimské konference do začátku organizovaného odsunu v lednu 1946 opustilo Československo podle československých odhadů nejméně 130 000 Němců, ale některé odhady jsou ještě mnohem vyšší.²⁹⁵

6.2. Druhá fáze odsunu

Hlavní fáze odsunu proběhla v roce 1946, v této době bylo odsunuto dva a čtvrt milionu Němců.²⁹⁶ Podle rozhodnutí spojenecké Kontrolní rady v Německu z listopadu 1945 mělo být odsunuto 1,7 milionu Němců do americké okupační zóny a 720 000 do sovětské okupační zóny²⁹⁷. Tato fáze odsunu začala 25. ledna 1946 a poslední transporty odjely do Německa koncem listopadu roku 1946. V první polovině roku 1947 odjelo ještě dalších téměř 80 000 Němců. Odsun zpočátku probíhal pomalu a teprve v dubnu výrazně zrychlil. V červenci 1946, kdy odsun vrcholil, bylo každý den vypravováno do obou okupačních zón až 12 vlaků po 40 vagónech s třiceti lidmi, to znamenalo 14 400 Němců odsunutých za jeden den. Někteří Němci z pohraničí také v roce 1946 a 1947 utekli ilegálně přes hranice, aby si sebou mohli vzít více majetku než kolik bylo povoleno.²⁹⁸ Rovněž ze Slovenska byli odsunuti místní Němci, kteří do roku 1945 žili převážně v Bratislavě, kde tvořili značnou část obyvatel a dále na Spiši a v okolí Kremnice na středním Slovensku. Počet Němců žijících na Slovensku (německy nazývaní die Karpatendeutsche) byl v roce 1938 zhruba 130 000²⁹⁹ a v roce 1950 už jen 5 000.³⁰⁰

Odsun probíhal po železnici, nejčastěji přes Cheb a Domažlice do amerického pásma a přes Děčín do sovětského pásma. Ve výjimečných případech byli Němci odvázeni také nákladními auty nebo loděmi po Labi. Od 1. května do 31. srpna, kdy rychlost odsunu vrcholila, bylo do amerického pásma odsunuto 686.000 Němců, do sovětského pásma 467.000, další Němci byli odsunuti do Rakouska.³⁰¹

Odsun po postupimské konferenci byl řízen ministerstvem vnitra, koordinací odsunu byl pověřen náměstek ministra Dr. Antonín Kučera. Na místní úrovni pak řídily odsun místní zmocněnci (9 v Čechách a 4 na Moravě), dále orgány SNB spolu s národními výbory, resp. správními komisemi. Vlastní realizaci odsunu a jeho organizačně technické zajištění prováděla místní vojenská správa a posádky. Směrnice k provádění odsunu schválila vláda 14. prosince 1945.³⁰² Všechny orgány při odsunu byly povinny dbát na to, aby odsun probíhal spořádaným a lidským způsobem, což se v zásadě podařilo. Transport probíhal zpravidla vlakem. Odsunutým Němcům bylo povoleno vzít si s sebou peníze a další movitý majetek, byly pro ně zajištěny potraviny, ubytování během odsunu a pro nemocné lékařské ošetření³⁰³. Podle směrnice ministerstva vnitra z 31.12.1945 si každý Němec měl vzít s sebou zavazadla o celkové výši 50 kg, přičemž Okresní národní výbory mohly povolit i o trochu více, zejména věci osobní potřeby jako oděvy, peřiny, prádlo, domácí nářadí, nástroje, potraviny na 7 dní, upomínkové předměty atd. Od července 1946 se tento limit zvýšil a odsunovaní si s sebou mohli vzít zavazadla o váze 70 kg na osobu.³⁰⁴ Zakázáno bylo vyvážet československé peníze, vkladní knížky, cenné papíry, drahé kovy, drahokamy a předměty z nich zhotovené s výjimkou snubních prstenů, různé předměty historické nebo umělecké hodnoty včetně např. vzácného porcelánu, vzácných hudebních nástrojů či vzácných knih, dále hodinky význačných značek, fotoaparáty, psací stroje, rozhlasové přijímače, motorová vozidla, lékařské přístroje a léky kromě léků pro osobní potřebu, dobytek, zemědělské nářadí, krmiva a osivo, zbraně, střelivo a výbušniny, historicky významné písemnosti. Vývozu jiných věcí vyšší hodnoty, například průmyslový strojů, jízdních kol, ledniček, elektrických praček atd. podléhal povolení okresních národních výborů. Vývoz věcí jako šicí stroje nebo hudební nástroje se povoloval v případě, že sloužily přímo nebo nepřímo k výkonu povolání. Před překročením hranic měly být zavazadla zkontrolována celníky, jestli Němci neodvázejí cenné předměty, pokud byl na tyto kontroly čas.³⁰⁵ V praxi záleželo množství věcí, které si odsunovaní Němci mohli odvézt na úřednicích místních národních výborů respektive správních komisí, přičemž někteří dovolili Němcům odvézt více věcí než bylo povoleno ať už ze soucitu nebo proto, že byli podplaceni, jiní naopak odsunované okrádali. Mnoho Němců tak odjelo přes hranice s menším množstvím zavazadel, než na jaké měli nárok a zůstaly jim jen věci nepatrné hodnoty, neboť ostatních věcí se zmocnili úředníci

provádějící odsun.³⁰⁶ Postupem času se však situace zlepšovala, protože spojenecké okupační orgány od léta 1946 nechtěly přebírat odsunutě s nedostatečným vybavením.

Každému odsunutému mohlo být z jeho účtu v bance vyplaceno nejvýše 1000 Říšských Marek, což bylo v přepočtu 10 000 Kčs, pro srovnání dělnická mzda byla v té době kolem 200 RM za měsíc (po válce byly účty Němců v československých bankách vázané na úřední povolení, bez kterého nemohli peníze vybrat). Nemajetným, kteří neměli ani 1000 RM, byla původně vyplacena celá částka na jejich účtu. Podle vyhlášky Zemského národního výboru v Praze z 24. 4. 1946 bylo rozhodnuto, že každý Němec, i nemajetný dostane před odsunem 1000 RM.³⁰⁷ Němci měli při odsunu zajištěnou zdravotní péči, nemocní odjížděli ve zvláštních vlacích s lékařským doprovodem. Zdravotní péči poskytovali lékaři a zdravotní sestry německé národnosti, proto byli sami odsunuti až mezi posledními.

Vedle odsunutých Němců byla v Československu také skupina německých komunistů a sociálních demokratů (tzv. antifašistů), z nichž někteří se rozhodli dobrovolně odejít do Německa a to ať už z důvodů, že byli odsunuti jejich příbuzní, protože po odsunu svých soukmenovců nechtěli žít v českém prostředí, protože i přes veškerá privilegia stále nebyli rovnoprávními občany Československa a byla jim byla zkonfiskována část majetku (především zemědělská půda), nebyla jim přiznána žádná národnostní práva (například používání němčiny na úřadech a ve školách) i z jiných důvodů.³⁰⁸ Českoslovenští politici prohlašovali, že antifašisté se musí asimilovat, například ministr spravedlnosti Jan Stránský řekl, že se z německých antifašistů musí stát čeští antifašisté a musí splynout s naším národem.³⁰⁹ To pro většinu německých antifašistů bylo nepřijatelné. Československé úřady přesvědčovaly německé antifašisty aby odešli, nařít jim to ale nemohly, protože podle ústavního dekretu č. 33/1945 měli československé občanství nebo o něj zažádali a do vyřízení žádosti nemohli být odsunuti. Sovětská okupační správa v Německu a nově vytvářené německé úřady v sovětské zóně, ve kterých zastávali klíčová místa členové komunistické a sociálně demokratické strany Německa, žádaly Československou vládu, aby poslala do Německa co nejvíce takových Němců, které chtěla použít při vytváření státní správy.³¹⁰ Dobrovolný odsun antifašistů, upravený vládním usnesením z 15. 2. 1946, probíhal jiným způsobem než odsun ostatních Němců, především proto, že si sebou mohli vzít veškerý majetek, který bylo vzhledem

k dopravním možnostem možno odvézt. Podle zmíněného vládního nařízení připadaly v transportech na čtyři rodiny jeden nákladní vagón na odvezení majetku, jednalo se tedy o dost velké množství ve srovnání s tím, co si mohli odvézt ostatní Němci, ale ani antifašisté nedostali z banky více než 1000 Říšských Marek, pokud jim Československá národní banka neudělila výjimku.³¹¹ Vzhledem k tomu, že k uznání za antifašistu zpravidla stačilo pouhé členství v KSČ nebo v německé sociálně demokratické straně (DSAP) před druhou světovou válkou, bylo antifašistů poměrně velké množství, i s rodinnými příslušníky se jednalo o zhruba 150 000 osob, tedy o asi každého dvacátého Němce. Většina antifašistů se nakonec rozhodla odejít. Němečtí komunisté, kterých bylo i s rodinami téměř 50 000, odcházeli do sovětské okupační zóny. Sjednocená socialistická strana Německa získala takto 1200 zkušených komunistických funkcionářů, z nichž mnozí se uplatnili ve vysokých státních a stranických funkcích. Němečtí sociální demokraté, kterých bylo i s rodinnými příslušníky téměř 70 000, se většinou vystěhovali do americké a britské okupační zóny. I z nich se mnozí zapojili do činnosti německé sociální demokracie (SPD), příkladem je i Wenzel Jaksch, který byl poslancem spolkového sněmu. Menší množství antifašistů odešlo také do Rakouska. Na území Československa zůstalo koncem roku 1947 asi 20 000 antifašistů a jejich rodinných příslušníků.³¹² Nevelké množství z nich ještě odjelo do Německa později z důvodu slučování rodin, poslední známý transport antifašistů odjel teprve v dubnu 1949.³¹³

Hlavní fáze odsunu proběhla rychle a úspěšně bez velkých excesů. Odsun byl v podstatě skončen v listopadu 1946, v té době ještě zůstalo v Čechách a na Moravě podle evidence potravinových lístků 240 000 Němců, bez započtení 10 000 německých žen, jejichž manželem byl Čech, na Slovensku bylo asi 30 000 Němců. Tato statistika je však zřejmě podhodnocená, skutečný počet byl ještě o něco vyšší, neboť podle jiné statistiky bylo jen v bývalých Sudetech 229 000 Němců. Poté byl odsun na žádost americké okupační správy přerušen do jara 1947. Na jaře 1947 bylo odsunuto dalších 58 000 Němců a 19 000 německých antifašistů odjelo do Německa dobrovolně.³¹⁴ Z celkového počtu asi tří milionů Němců, kteří opustili Československo, bylo v roce 1950 evidováno v Německé spolkové republice 1 912 600, v Německé demokratické republice 914 000, v Berlíně necelých 8 000, v Rakousku 142 000 Němců, dalších 8 000 Němců emigrovalo do jiných evropských zemí a 16 000 do mimoevropských zemí.³¹⁵

Ihned po odsunu začalo osídlování pohraničí Čechy, Slováci a příslušníky jiných slovanských národů. Noví osídlenci dostávali zdarma domy a byty po odsunutých Němcích, na venkově byla také přidělována zemědělská půda za nízké ceny. Proto osídlení pohraničí přilákalo celkem zhruba dva miliony lidí z Československa i z ciziny. Do pohraničí se stěhovali Češi z českého vnitrozemí a Slováci, dále čeští a slovenští reemigranti z Rakouska, Německa, Maďarska, Rumunska, Sovětského svazu (Volyňští Češi a Češi a Slováci z Podkarpatské Rusi), Polska i dalších zemí, ale i podkarpatští Rusíni, kteří optovali pro československou státní příslušnost. Mnoho osídlenců byli také Romové, především ze Slovenska. Reemigranti, zejména maďarští a rumunští Slováci nesměřovali v té době pouze do Sudet, ale také na Slovensko do oblastí po odsunutých Maďarech. Nejvíce lidí přišlo do pohraničí z českých okresů sousedících s bývalými Sudetami, z politických okresů Slaný, Mnichovo Hradiště, Rakovník, Roudnice nad Labem, Semily, Vsetín, Louny, Brandýs nad Labem odešlo do pohraničí přes 25% z celkového počtu obyvatel. Osídlení řídily osídlovací úřady v Praze a v Bratislavě, zřízené dekretem č. 27/1945 o jednotném řízení vnitřního osídlení. Osídlení proběhlo celkem úspěšně a mimo odlehle horské oblasti se podařilo osídlit všechny města a vesnice. I tak ale v roce 1952, kdy osídlování pohraničí skončilo, žilo v celém pohraničí jen dvě třetiny obyvatel ve srovnání s rokem 1930. V pohraničí byl v padesátých letech vyšší přírůstek obyvatelstva než ve vnitrozemí, což bylo způsobeno hlavně tím, že mezi kolonisty převažovali mladí lidé, kteří v té době zakládali rodiny, proto počet obyvatel dále poměrně rychle vzrůstal.³¹⁶ I tak ovšem v některých okresech žije ještě dnes méně lidí, než tam žilo před válkou.

Některé malé vesnice v neúrodných horských oblastech zejména na Šumavě zůstaly neosídleny a postupně zpustly nebo byly zbourány, jiné se udržely, ale žije v nich jen zlomek původního počtu obyvatel. Již krátce po druhé světové válce bylo rozhodnuto, že některé malé vesnice a osady v těžko přístupných horských oblastech, které se nepodařilo osídlit, budou zrušeny, domy zbourány a pole přeměněny na pastviny, které budou obhospodařovat tzv. pastvinářská družstva (viz. kapitola 9).³¹⁷ Kromě toho začátkem padesátých let došlo na hranicích se Západním Německem a Rakouskem k vytvoření pohraničního pásma o průměrné šířce dva až šest kilometrů od hranic, do pásma bylo možné se vstoupit jen s povolením vydaným Okresním národním výborem. Malé vesnice

ležící v tzv. zakázaném pásmu těsně u hranic byly zbourány a několik tisíc obyvatel těchto vesnic bylo přesídleno do vnitrozemí.³¹⁸ Tisíce opuštěných a postupně chátrajících domů tvořily v pohraničí velký problém až do konce padesátých let. Domy neobydlené od roku 1945 hrozily zřícením a stávaly se zdrojem nebezpečí pro místní obyvatelstvo, zvláště pak pro děti, státní orgány měly obavy že se v nich mohou skrývat zločinci nebo osoby pokoušející se překročit hranice a chátrající zdevastované objekty zhoršovaly vzhled měst a vesnic v pohraničí, čehož si všímali i zahraniční turisté a fotografie těchto objektů se objevovaly i v západním tisku, kde sloužily ke kritice socialistického zřízení v Československu. Proto se vláda v druhé polovině padesátých let rozhodla všechny neobydlené domy srovnat se zemí. Bourání prováděli místní občané, jednotná zemědělská družstva, národní podniky, Československá lidová armáda a zaměstnanci ministerstva vnitra, materiál ze stržených domů byl znovu použit na jiné stavby. Jen v letech 1959 a 1960, kdy demoliční akce vrcholila, bylo zbouráno přes 37 000 domů.³¹⁹

Ve větších městech a ve vesnicích v úrodných oblastech nebyly problémy s osídlením, avšak i tam se objevily problémy s nedostatkem kvalifikovaných pracovních sil v průmyslu i v zemědělství, což v některých podnicích a v některých zemědělských oblastech vedlo k poklesu výroby. Tyto problémy se však postupně podařilo v zásadě překonat.

Přes některé obtíže bylo osídlení úspěšné, proto se podařilo, i přes krátkodobý pokles těsně po válce, udržet průmyslovou i zemědělskou výrobu na stejné úrovni jako před odsunem a odsun nezpůsobil velké hospodářské škody.

Osídlení pohraničí však není obsahem této práce, proto se o něm nebudu dále zmiňovat.

6.3. třetí fáze odsunu

V Československu zůstali jednak Němci, kteří se přihlásili k české národnosti, komunisté, sociální demokraté a další antifašisté, kteří dostali zpět československé občanství, ale také odborníci potřební v průmyslu, které nebylo možné nahradit, proto zde mohli zůstat, přestože měli německé občanství. Údaje o tom, kolik Němců zůstalo

v Československu po roce 1947, se pohybují mezi 200 000-250 000,³²⁰ z toho přibližně 50 000 mělo československé státní občanství, zbytek byli němečtí státní příslušníci.

Dobrovolný odchod Němců z ČSR pokračoval i v letech 1948–1953, zejména z důvodů slučování rodin. Po skončení odsunu v roce 1947 již nikdo nebyl nucen opustit Československo. Možnost dobrovolně odejít z Československa měli Němci až do roku 1953, proto jejich počet dále klesal. V roce 1950 se k německé národnosti přihlásilo jen 160 000 obyvatel českých zemí, tedy 1,8 % z celkového počtu obyvatel.³²¹ Dobrovolný odsun pokračoval i nadále. Například od března 1950 do dubna 1951 odešlo do Západního Německa téměř 17 000 Němců v rámci akce „Link“ zaměřené na slučování rodin.³²² V té době také pokračovalo propouštění a repatriace posledních válečných zajatců ze zajateckých táborů v Československu, kterých bylo v červnu 1948 ještě 4650.³²³ Odhaduje se, že v letech 1948 až 1951 odešlo do Německa dobrovolně asi 80 000 československých Němců. Většina z těchto 80 000 Němců odešla do Německa na základě povolení amerických i československých úřadů, a to především přes hraniční přechody v Aši a v Domažlicích. Na to, aby se mohli vystěhovat, potřebovali povolení americké, případně sovětské okupační správy v Německu (a to ještě i nějaký čas po vzniku BRD a DDR) a po jeho udělení povolení od Československých úřadů. Vstupní povolení do Západního Německa, zvané anglicky Permit vydávala Spojenecká nejvyšší komise (Allied High Commission) v Praze. Poté, co jej dostal, musel žadatel podat další žádost na ONV v místě bydliště, kde musel uvést své jméno, datum narození, povolání, národnost, rodinný stav, město v Německu, do kterého chce odjet, a důvod k vystěhování, což byly většinou rodinné důvody. K žádosti se přikládalo vstupní povolení do Německa a fotografie. Většině žádostí bylo vyhověno. V některých případech, pokud se jednalo o odborníky, za které ani po několika letech od konce války nenalezl podnik náhradu, mohly úřady vystěhování zakázat. To bylo časté především u horníků. Podobné případy se však objevovaly i v jiných oborech a vedení některých podniků zadržovalo dělníky německé národnosti a přesvědčovalo je aby požádali o vrácení československého občanství.³²⁴ Došlo tedy k paradoxní situaci, že někteří Němci byli drženi v Československu proti jejich vůli.³²⁵ Po roce 1953 se však jejich postavení zlepšilo a získali stejná občanská práva jako Češi. Protože však cestování do ciziny bylo po roce 1948 omezeno pro všechny občany bez rozdílu národnosti, nemohli ani českoslovenští

Němci cestovat do ciziny nebo legálně emigrovat až do roku 1968. Němci však často utíkali ilegálně. Tisíce Československých Němců v padesátých letech překročily hranice do Bavorska ilegálně, bez povolení československých úřadů. Americká okupační správa tyto ilegální přechody hranic tolerovala a uprchlíky nevracela zpátky.³²⁶

Blíže se o žádostech dodatečném do odsunu v letech 1948-1953 zmíním v kapitole 9.

6.4. Odsun Maďarů

Původní plány, jak jsem uvedl výše, počítaly rovněž s odsunem maďarské menšiny. Již v červnu 1945, před postupimskou konferencí, bylo odsunuto kolem 31 000 Maďarů.³²⁷ Plány na odsun byly zkomplikovány rozhodnutím postupimské konference, která se odsunem Maďarů vůbec nezabývala, neboť tuto otázku považovala za vnitřní záležitost ČSR a Maďarska a očekávala řešení, na kterém se dohodnou vlády obou států³²⁸. V pařížské mírové smlouvě z 29. 7. 1946, kterou uzavřely vítězné mocnosti s Maďarskem, bylo stanoveno, že ČSR dostane tři maďarské vesnice (Jarovce, Rusovce a Čunovo), aby bylo rozšířeno tzv. bratislavské předmostí, a jejich obyvatelé nesmí být odsunuti. K částečnému odsunu však přesto později došlo.³²⁹ Zároveň bylo stanoveno, že Maďarsko musí začít jednat s Československem o odsunu Maďarů z ČSR.³³⁰ Požadavek československé vlády na odsun 200 000 Maďarů mimo předpokládanou výměnu obyvatel za Slováky žijící v Maďarsku však pařížská mírová konference neschválila.³³¹ Maďarská vláda kladla překážky výměně obyvatel a byla ochotná přijmout jen tolik slovenských Maďarů, kolik maďarských Slováků odejde dobrovolně na Slovensko. Maďarští Slováci však byli z velké části asimilovaní a neměli o repatriaci velký zájem. Z přibližně 200 000 Slováků se v roce 1947 vrátilo na Slovensko jen něco přes 73 000 a o něco vyšší počet slovenských Maďarů odešel do Maďarska.³³² Poté co se v Maďarsku v roce 1947 dostala k moci komunistická strana, výměna obyvatelstva skončila.³³³

Z celkového počtu přibližně 600 000 slovenských Maďarů bylo odsunuto něco přes 100 000. Ostatní se československá vláda snažila asimilovat (tzv. reslovakizace) nebo přesídlit po celém území Československa, například do Sudet. Velké množství Maďarů bylo od podzimu roku 1945 na základě dekretu č. 88/1945 nasazeno na nucené práce v českých zemích³³⁴.

Snaha o asimilaci Maďarů nebyla příliš úspěšná. Poměrně velká část Maďarů se sice přihlásila ke slovenské národnosti, ale poté, co bylo Maďarům vráceno československé občanství, a dosáhli rovnoprávnosti, se opět začali hlásit k národnosti maďarské. Počet Maďarů se tedy v poválečném období výrazně nesnížil, v následujících desetiletích dokonce mírně stoupal.³³⁵ Poté co se v Československu i v Maďarsku dostali k moci komunisté se vztahy obou zemí zlepšily. To se projevilo i ve vztahu k maďarské menšině na Slovensku. Zákonem č. 245/1948 Sb. o státním občanství osob maďarské národnosti bylo Maďarům hromadně vráceno československé občanství. Půda maďarských rolníků byla vyňata z konfiskace, Maďaři odsunutí do českého pohraničí se mohli vrátit domů, bylo obnoveno maďarské školství, začaly vycházet maďarské noviny a knihy apod.³³⁶

Kapitola 7. Německá menšina v Československu po roce 1948

Menší část z více než dvou set tisíc Němců, kteří po roce 1947 zůstali v Československu, byli českoslovenští občané, ostatní byli němečtí občané. Od roku 1949 se v souvislosti se změnou mezinárodně politické situace začalo postavení Němců, kteří chtěli zůstat v Československu, zlepšovat. Ve východní části bývalé Velkoněmecké říše vznikla Německá demokratická republika, která se jako socialistický stát stala spojencem Československa. V souvislosti s tím už úřady nepohlížely na Němce jako na nepřátele. Velká část Němců, kteří jako odborníci zůstali v ČSR a později neodešli, získala v té době československé občanství. Při posuzování žádostí o udělení občanství začaly úřady rozhodovat i podle jiných kritérií než v letech 1945 a 1946, zejména k tomu, jaký je poměr žadatele k lidově demokratické republice a jestli se účastní budovatelské práce. Postupně také byla rušena různá omezení uvalená na Němce v roce 1945. Ministerstvo vnitra vydávalo různé vyhlášky a jiné právní předpisy ohledně zacházení se zbylými Němci. Příkladem je oběžník Ministerstva vnitra z 31. března 1950, ve kterém se ukládá Národním výborům aby nediskriminovaly Němce a přistupovaly k nim jako k ostatním občanům a aby nedávali zahraniční reakci záminku k propagandě proti státnímu zřízení

Československé republiky. Ministerstvo připomnělo, že mnozí Němci našli kladný poměr ke státu a jeho lidově demokratickému zřízení. Dále ukládá Národním výborům aby nebraly zbylým Němcům jejich majetek, nevypovídaly nikomu nájemní smlouvy k bytům pouze z důvodu jeho národnosti a aby odstranily poslední omezení jako zákazy návštěv veřejných místností, zábav, lesů a parků osobám německé národnosti a zákaz používání německého jazyka na veřejnosti, které místy ještě přetrvávaly.³³⁷ Na začátku 50. let dokonce úřady vrátily mnoha Němcům, kteří získali zpět československé občanství, jejich domy a byty, které jim byly zkonfiskovány podle dekretu č. 108/1945 Sb.

V letech 1950-1951 tedy v zásadě došlo ke zrovnoprávnění Němců v právní i sociální oblasti. Toto zrovnoprávnění naráželo na odpor českého obyvatelstva i nižších orgánů státní a stranické hierarchie, které ho v praxi částečně omezovaly a zpomalovaly.³³⁸

Z archivních dokumentů vyplývá, že většině tzv. zbylých Němců bylo uděleno občanství ČSR již před rokem 1953. Stále zde však zůstávala velká skupina Němců, podle odhadů téměř 40 000 kteří občanství neměli. Jejich státní příslušnost však byla nejednoznačná, protože Němci narození do května 1945 byli občané Velkoněmecké říše, tedy státu, který neexistoval de facto od roku 1945 a de iure od roku 1949. Zatímco Obyvatelé Německé spolkové republiky, Německé demokratické republiky a Rakouska dostali občanství nově vzniklých států, českoslovenští Němci, kteří nebyli odsunuti, však nikoliv. Navíc německé děti narozené po válce v ČSR byly podle mezinárodního práva bezdomovci.

Českoslovenští Němci, kteří neměli československé občanství, neměli některá občanská politická i sociální práva, jaká měli ostatní obyvatelé Československa. Situace, kdy v ČSR žilo velké množství Němců, ale i Čechů, kteří se za války přihlásili k německé národnosti, a kteří proto neměli československé občanství, způsobovala v praxi problémy.

Důležitou roli pro zlepšení právního postavení československých Němců hrála také změněná mezinárodní situace, stejně jako předtím v případě Maďarů. Německá demokratická republika, která vznikla v roce 1949, byl socialistický stát, ve kterém vládla komunistická strana a z toho důvodu měla dobré vztahy s Československem, což se projevilo i ve vztahu k německé menšině

Proto se vláda v roce 1953 rozhodla Němcům žijícím v ČSR občanství vrátit a předložila Národnímu shromáždění návrh zákona, jímž některé osoby nabývají československého státního občanství.

Důvodová zpráva přednesená poslancem Koštejnem na zasedání Národního shromáždění dne 24. 4. 1953 vycházela z komunistické ideologie. Udělení občanství Němcům bylo zdůvodněno tím, že: „Převážná část Němců žijících na území naší vlasti se zapojila důsledně do naší budovatelské práce. Spolu s českými a slovenskými pracujícími plní úkoly, které jsme si dali v Gottwaldově pětiletce. Je nemálo případů, že mnozí dělníci a ostatní pracující německé národnosti jsou ve svých závodech vzornými pracovníky, vyznamenanými za výsledky své práce.

Náš lidově demokratický stát dbá přísně zásad socialistické demokracie a řídí se v národnostní politice velkými myšlenkami Lenina a Stalina. Je to stát pracujícího lidu, který všem pracujícím bez ohledu na národnost dává práva, jaká vyplývají z ústavy a ze zákona.

Důsledným prováděním těchto zásad řešíme i otázku Němců, žijících na našem území, nemajících státního občanství. Toto řešení je možné také proto, že úspěšná výstavba socialismu v naší vlasti vytvořila u nás všechny ekonomické a politické podmínky k bratrskému soužití všech pracujících bez ohledu na národnost a původ. Navržený zákon tedy znamená další krok vpřed.“

Dále důvodová zpráva obsahovala popis mezinárodní situace, zejména vývoj v Německu: „Německá demokratická republika a její lid jsou našimi věrnými přáteli, stojí společně s námi a se všemi mírumilovnými národy pod vedením Sovětského svazu v táboře míru a na stráži světového míru. Pracující v Západním Německu jsou v ostrém boji proti všem snahám vládnoucích Kruppů, Thyssenů, hitlerovských generálů, junkerů a jejich pomahačů znovu vzkřísit německý imperialismus, militarismus a fašismus, znovu vzkřísit revanšismus, ohrožující mír všech evropských národů“.

Zákon č. 34/1953, celým názvem Zákon, jímž některé osoby nabývají československého státního občanství, měl ve světle těchto skutečností posílit německý lid v boji za mír. Národní shromáždění schválilo zákon jednomyslně³³⁹.

Zákon má pouhé dva paragrafy:

§ 1

(1) Osoby německé národnosti, které pozbyly československého státního občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb. a mají v den, kdy tento zákon nabude účinnosti, bydliště na území Československé republiky, stávají se československými občany, pokud československého státního občanství nenabývaly již dříve.

(2) Spolu s manželem, po případě spolu s otcem nebo matkou, stávají se československými občany manželky a nezletilé děti osob uvedených v předchozím odstavci, pokud se jimi již nestaly podle uvedeného odstavce, jestliže mají bydliště na území Československé republiky a nejsou příslušníky jiného státu.

§ 2.

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provede jej ministr vnitra.³⁴⁰

Zákon uděloval Němcům občanství přímo, ze zákona. Přesto však museli požádat o osvědčení o československém státním občanství a vyzvednout si občanský průkaz. Někteří Němci však o osvědčení nepožádali, protože chtěli zůstat německými občany a chtěli odejít do Německa, což jim však až na výjimky nebylo dovoleno, nebo alespoň nechtěli sloužit v Československé lidové armádě. Problém s občanstvím nebyl tedy zcela vyřešen ani v roce 1953, byly to však výjimečné případy.

I přes propagandistické odůvodnění zákona se o něm ani o udělování občanských průkazů prakticky veřejně nemluvalo z obavy že dojde k nepokojům.³⁴¹

Od vydání tohoto zákona dosáhli Němci plné rovnoprávnosti s ostatními občany Československa. Tím zároveň ztratili občanství německé, pokud ho předtím měli. Z pohledu německého právního řádu bylo však toto odnětí německého občanství neplatné, protože každý stát může udělovat a odnímat jen vlastní občanství, nikoliv občanství jiného státu. Podle § 16 německé ústavy (das Grundgesetz vom 23. 5 1949, BGBl. I S. 1) se občanství se ztrácí, pokud je získáno jiné občanství vlastní žádostí (ne udělením) nebo pokud se ho držitel zřekne. Proto podle německého práva Němcům žijícím v Československu zůstalo i německé občanství, na které mají nárok podle ústavy a zákona o státním občanství (Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz vom 22. 7. 1913, RGBL. I S. 583)³⁴².

Po udělení československého občanství Němcům zákonem č. 34/1953 již odcházet do Německa nebylo možné, neboť státní hranice byly dobře hlídané a cestovat do Západního

Německa mohli občané ČSR, jen pokud jim byla udělena výjezdní doložka³⁴³. V následujících letech byl odsunut již jen malý počet trestanců po propuštění z vězení a jejich rodinní příslušníci, pokud ještě zůstali v Československu. Například známý český kolaborant Ladislav Kobsinek, který se přihlásil k německé národnosti, byl odsunut do Západního Německa teprve v roce 1957.³⁴⁴

Poslední vlna dobrovolného odchodu Němců z Československa se uskutečnila v letech 1968 a 1969 v souvislosti s tím, že se v době tzv. pražského jara otevřely hranice Československa. Poprvé od roku 1953 mohli občané ČSSR německé národnosti bez omezení vycestovat do Německa a mnoho z nich to učinilo. Není možné zjistit, kolik emigrantů po roce 1968 byli občané německé národnosti, protože národnost emigrantů nebyla sledována. Jednalo se však o podstatnou část. Při sčítání lidu v roce 1961 se podle údajů na stránkách Českého statistického úřadu k německé národnosti přihlásilo 134 000 (1,4 %) občanů ČSSR žijících na území dnešní ČR, v roce 1970, tedy o pouhých devět let později, už jen 80 000 (0,8 %)³⁴⁵. Jedná se tedy o úbytek 54 000 občanů německé národnosti. Lze předpokládat, že většina z tohoto úbytku emigrovala v letech 1968 a 1969.

Počet Němců se snižoval i v následujícím období, a to z důvodu nepříznivé věkové struktury, asimilací a emigrací³⁴⁶. V roce 1980 se k německé národnosti přihlásilo už jen 58 000 (0,6 %) občanů, v roce 1991 49 000 (0,5 %) a v roce 2001 39 000 občanů, tedy pouze 0,4 %³⁴⁷. Je však nutné vzít v úvahu, že tyto údaje jsou nepřesné, neboť při sčítáních lidu od roku 1970 si každý mohl zapsat národnost podle svého rozhodnutí³⁴⁸. Počet občanů německého původu bude nepochybně vyšší, avšak část z nich se hlásí k české národnosti.

Kapitola 8. Odsun z pohledu dobového tisku v letech 1945-1946

Ve své rigorózní práci jsem se zaměřil na to, jak odsun Sudetských Němců a související události popisovaly tehdejší noviny, konkrétně Rudé Právo, Ústřední orgán Komunistické strany Československa a Mladá Fronta, deník Svazu české mládeže od léta

1945 do léta 1946. Oba tyto deníky začaly pravidelně vycházet zhruba měsíc po skončení války. Vycházely tehdy každý den i v neděli. Jejich rozsah byl velmi malý, Rudé Právo mělo zpočátku dva listy (čtyři strany) velikosti A3 a stálo jednu korunu, později přibyl třetí list (šest stran) a stálo 1,50Kčs. Mladá Fronta měla stejný rozsah (dva listy) a stála také jednu korunu. Vzhledem k malému rozsahu byly tehdejší noviny tištěny drobným písmem, fotografií bylo poměrně málo a byly malé. Noviny tehdy psaly především o hospodářských otázkách, jako byla obnova válkou zničeného hospodářství, zásobování potravinami, zavádění národní správy do jednotlivých podniků, zvyšování těžby uhlí, obnova zničených průmyslových závodů a zničených železnic a mostů, o znárodnění průmyslu, o boji proti šmelinářství apod. Dále noviny psaly o běžných politických záležitostech, jednáních vlády a později Prozatímního národního shromáždění, otiskovaly texty zákonů, projevy politiků atd. Vzhledem k malému rozsahu novin byly události v politice jen popisovány, komentáře, jaké jsou běžné dnes, v tehdejších novinách prakticky nebyly. Mnoho článků bylo věnováno činnosti lidových soudů podle retribučního dekretu. Především proces s Karlem Hermanem Frankem plnil první stránky novin mnoho dní. Dále se v novinách psalo o válečných událostech, například příběhy různých partyzánů a dalších odbojářů. Zprávy ze zahraničí zabíraly poměrně velkou část novin, nejvíce se psalo o událostech v SSSR a v Německu, o něco méně o událostech v USA, Velké Británii, Francii a dalších evropských zemích. Válce s Japonskem je věnována překvapivě malá pozornost, a pokud o tom něco vyšlo, tak jen velmi stručně. Pouze nejdůležitější události, jako svržení atomové pumy na Hirošimu, vstup SSSR do války a kapitulace Japonska byly popsány podrobně. O odsunu Sudetských Němců je v nich poměrně málo informací, o divokém odsunu neinformovaly noviny prakticky vůbec, o pozdějším organizovaném odsunu informovaly jen stručně. Důvody odsunu nebyly v novinách rozebírány, o tom zřejmě mezi českou veřejností nebyly pochyby. Zato však noviny podrobně informovaly o akcích tzv. Werwolfů. Werwolfové byli němečtí diverzanti, kteří koncem války i po jejím skončení vedli boj proti spojeneckým armádám. Slovo Werwolf znamená německy vlkodlak, vlkodlaci byli nadpřirozené bytosti v germánských pověstech, jednalo se o muže, kteří se v noci proměňovali ve vlky. A to byl princip činnosti Werwolfu, jeho příslušníci měli žít nenápadně jako obyčejní civilisté a čas od času podnikat ozbrojené útoky na okupační vojska, provádět pumové

útoky na vojenské či průmyslové objekty a na železnice a zabíjet Němce, kteří kolaborovali s okupačními vojsky. Werwolf založil říšský vůdce SS a ministr vnitra Heinrich Himmler na konci roku 1944, když se nepřátelské armády přiblížily k hranicím Říše. Vzorem pro organizaci a taktiku Werwolfu byly partyzánské oddíly v SSSR a dalších okupovaných zemích. Werwolf se skládal především z členů Hitlerjugend, kterým nebylo ani osmnáct let, sloužilo v něm také mnoho žen. Velení bylo svěřeno zkušeným důstojníkům wehrmachtu a SS, kteří měli zkušenosti s bojem s partyzány v SSSR a Polsku. Werwolf však neměl zdaleka takové úspěchy jako měli partyzáni v boji proti Německu, po kapitulaci většina Werwolfů ukončila činnost a ti co pokračovali v boji byli většinou zajati a popraveni. Nejdéle se Werwolf udržel právě v Sudetech, kde docházelo k bojům mezi Werwolfy a Československou armádou ještě v roce 1946.³⁴⁹ O rozsahu činnosti Werwolfu na našem území svědčí to, že jen v roce 1945 bylo na území Československa odhadem 265 organizací a skupin werwolfů, vypátráno bylo 40 skladů s municí, výbušninami a dalším materiálem.³⁵⁰

Rudé právo informovalo podrobně zejména o výbuchu v Krásném Březně u Ústí nad Labem 31. července 1945. K výbuchu došlo v Schichtových závodech, dnešní Setuza, v bývalé továrně na kabely, kde byl v té době sklad válečného materiálu, hlavně granátů a pancéřových pěstí. Výbuch si vyžádal 27 mrtvých a dvě stovky zraněných, 30 domů bylo zcela zničeno, sto dalších zdemolováno. 2. srpna vyšel na první stránce Rudého práva článek s titulkem Obrovská zkáza v pohraničí, Ďábelské dílo vlkodlaků v Krásném Březně, kde byly popsány podrobnosti o výbuchu a následoval stručný výčet dalších akcí Werwolfů- vražda dvou československých občanů děčínskými Němci, požáry, vykolejování vlaků a zapalování úrody na polích a následoval závěr: „Po těchto událostech, které naplňují rozhořčením všech český lid, je dobře si uvědomit, že právě v našem pohraničí získal hitlerismus před okupací našich zemí svou nejfanatičtější pátou kolonu a že mírná politika vůči Němcům v této oblasti se tehdy zle vymstila celému českému národu, který na ní doplatil krví a životy svých nejlepších synů. Po zákeřných zločinech, k nimž došlo dnes, je u nás každému jasné, že německá národnostní skupina v našich zemích by nikdy nepřestala být líhni vlkodlaků a trvalým nebezpečím pro národ a stát. Proti podlým útokům, jimž jsou denně v pohraničí vystavovány české životy a český národní majetek, je jen jediný prostředek- nemilosrdné ztrestání nacistických vrahů

a žhářů i s jejich pomahači a stejně rázná dokonalá očista našeho pohraničí od německého živlu, který byl a je, dnes stejně jako před válkou, pařeništěm zločinů proti naší republice a našemu lidu“.

V dalším článku s názvem Pevnou rukou očistíme naše pohraničí se píše: „Zákeřný útok nacistických žhářů v Ústí nad Labem a zprávy o řádění podlých německých vlkodlaků nacházejí odpověď v jednomyslném hněvném výkřiku našeho lidu: Ven s Němci z naší země! Vyčistíme železnou rukou naše pohraničí! Nyní je jasno, že nemůže být pro nás plného vítězství, nemůže být zabezpečena naše existence a naše pokojné budování, dokud roztržité bandy nacistických vlkodlaků se mohou skrývat mezi německým obyvatelstvem u nás. Velmi brzo se ukázalo, jaká chabá byla maska loyality a podlízavosti, již si naši Němci spolu s bílými páskami nasadili pět minut po porážce Německa a již byli ochotni uvěřit někteří dobromyslní lidé doma a zvláště v zahraničí.“ Dále je v článku oceňováno stanovisko Sovětského svazu a generalissima Stalina, který podporoval náš spravedlivý požadavek počestění odvěké slovanské půdy a vyslovena naděje že i západní spojenci nás podpoří na Postupimské konferenci. V dalším odstavci se píše: „Události v Ústí nad Labem musí vyburcovat bdělost a ostražitost věrných Čechů a pádnými zásahy zneškodňovat poschovávaná nacistická hnízda. Ukázalo se, že nacističtí bandité jsou ve spojení s polskými fašistickými lumpy stejného kalibru a některé okolnosti nasvědčují, že nacházejí styk i s českými zrádnými reakčními živly, které se skrývají před trestající spravedlností. Kaleným železem musí být vyžehnut tento odporný vřed, který chce zanášet neklid do naší svobodné vlasti a rušit naše budovatelské dílo.“³⁵¹

Následující dne, 3. srpna přineslo Rudé právo další podrobnosti o výbuchu a vyjádření ministra národní obrany divizního generála Ludvíka Svobody, který navštívil Ústí nad Labem, že v ústeckém případě šlo o dokonalou organizaci německé podzemní práce a že se stát s pátou kolonou velmi rychle a energicky vypořádá.³⁵² Zajímavé je, že Mladá Fronta o událostech v Ústí nad Labem referovala úplně stejnými slovy, je zřejmé že denníky od sebe přebíraly články.³⁵³ Po výbuchu došlo v Ústí nad Labem k protiněmeckým násilnostem, kterým padlo za oběť padesát až sto Němců. O tom se ani v jedné novinách nepíše. I když nenávisť k Werwolfům a jejich pomahačům je pochopitelná, je zřejmé že oběti byli z větší části nebo všichni nevinní lidé. Viníky výbuchu se nikdy vypátrat nepodařilo.

V sobotu 4. srpna 1945 informovalo Rudé právo o výsledcích Postupimské konference. V článku nazvaném „Náš požadavek odsun Němců zásadně uznán“ byly stručně shrnuty výsledky konference a o odsunu Němců tam bylo napsáno: Polsko, Československo a Maďarsko se žádají, aby přerušily odsun německého obyvatelstva a to do té doby, kdy tato otázka nebude podrobněji prozkoumána, při čemž však se tento odsun zásadně uznává“. Více se o tom nepsalo. V tomto čísle je také další článek o Werwolfu, kde se píše, že československým bezpečnostním orgánům se dostal do rukou dokument, který osvětluje důkladnou organizaci Werwolfu v ČSR. Podle tohoto dokumentu bylo v Berlíně zřízená sabotážní škola, kde byl prováděn výcvik a kde se vyráběly předměty denní potřeby plněné výbušninami. Vyráběly se například čokolády, konzervy, plnicí pera a podrážky, obsahující výbušniny. V Československu byla výcviková střediska v Karlových Varech, v Liberci, v Teplicích, v Praze a v krkonošských lesích. Následuje výčet dalších sabotážních akcí: vyhození mostů do vzduchu na tratích u Mikulova a v Krušných horách, přepadení vlaku s Revolučními gardami u Chomutova, výbuchy min v Teplicích a zničení železničního mostu u Galanty na Slovensku.³⁵⁴

V neděli 5. srpna přineslo Rudé Právo podrobnější zprávu o výsledcích Postupimské konference, která zabrala téměř celou první stránku a část druhé stránky. Píše se tam mimo jiné i o rozhodnutí o odsunu Němců z Polska, Československa a Maďarska. Dále byl v Rudém Právu otištěn celý ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.³⁵⁵ Rozhodnutí Postupimské konference o odsunu i text dekretu jsem uvedl v kapitole 5., proto se zde nebudu opakovat. Mladá Fronta informovala o Postupimské konferenci a o ústavním dekretu č. 33/1945 Sb. podobně jako Rudé Právo, i když stručněji.³⁵⁶

V úterý 7. srpna přinesla Mladá Fronta další zprávu o činnosti Werwolfu pod názvem Co vypovídal polapený „vlkodlak“. V článku se píše že vojenské úřady úspěšně pokračují ve zneškodňování německých podvratných skupin. Stovky příslušníků Werwolfu byly již zneškodněny a další jsou denně zneškodňovány. Dále následoval výňatek z rozhovoru se zajatým důstojníkem Werwolfu Ludvíkem Langerem z Nového Jičína. Ten popisoval organizaci Werwolfu, důvody proč nedosáhli takových úspěchů jak bylo plánováno, což bylo tím že fronta se zhroutila příliš rychle a dále vyjádřil naději že dojde ke konfliktu mezi západními spojenci a Ruskem a západní spojenci se v nové válce spojí s Němci, a

tak bude německý národ zachráněn a získá znovu spravedlivé místo mezi ostatními národy. Článek končí konstatováním, že z názorů průměrného německého člověka vyplývá že soužití s Němci na našem území je vyloučeno.³⁵⁷

V neděli 9. září vyšel v Mladé Frontě výtah z rozhovoru ministerského předsedy Zdeňka Fierlingera s britskými novináři o odsunu Němců z Československa. Fierlinger tvrdil, že dosud bylo z ČSR odsunuto jenom 200-300 tisíc Němců (to nebyla pravda, ale Fierlinger nemusel lhát, protože vláda o přesném rozsahu „divokého odsunu“ nemusela vědět) a že ještě zbývá v Československu skoro tři miliony Němců, ať už Sudetských Němců, kolonistů usazených za války a uprchlíků z Horního Slezska, kteří přišli do Protektorátu koncem války na útěku před Rudou Armádou. Podle plánu československé vlády předloženého spojeneckým úřadům měla být velká většina těchto tří milionů Němců vystěhována do jednoho roku. Fierlinger dále uvedl, že uznává, že v Německu vzniknou s přijetím evakuovaných osob potíže, že to však Německo dokáže vyřešit, vzhledem k tomu, že za války ztratilo miliony mužů a že donedávna zaměstnávalo miliony cizích dělníků, kteří se po skončení války vrátili domů. Pokud si Němci přejí do budoucna žít v míru s okolními zeměmi tak musí převzít péči o své soukmenovce.³⁵⁸

Rudé Právo vydalo v neděli 16. září 1945 článek, ve kterém krátce zmiňuje objevení hnízda nacistických gangsterů (Werwolfů) v klášteře v Teplé u Karlových varů, o připravovaném atentátu na členy československé vlády a především informaci o tom že Československo má ve snaze co nejrychleji odsunout Němce s podporou Sovětského svazu.³⁵⁹

V sobotu 22. září informovalo Rudé Právo o osídlování pohraničí. Ministr vnitra Václav Nosek oznámil vydání dekretu o jednotném řízení vnitřního osídlení a vysvětloval jednotlivá ustanovení dekretu. Podle něj je cílem navrátit všechny oblasti Československé republiky původnímu slovanskému živlu. Nynější opatření mají napravit chyby Přemyslovců, kteří k nám před staletími zvali německé kolonisty, a navrátit českému národu kraje dané mu dějinami a přírodou. Osídlovací akce má obrovský význam pro dnešní i budoucí generace a je nutné ji provést pokud možno s co nejmenšími hospodářskými ztrátami. Za tímto účelem byla při ministerstvu vnitra zřízena Ústřední komise pro vnitřní osídlení a osídlovací úřady v Praze a v Brně, zatímco v důležitých střediscích byly zřízeny oblastní úřadovny. Cílem bylo osídlovat pohraničí organizovaně

a zabránit nekalému řádění takzvaných zlatokopů. Nosek dále sdělil různé podrobnosti řízení osídlení i to, že vláda nabídla krajanům v cizině možnost vrátit se do vlasti a usídlit se v pohraničí. Na závěr řekl, že českým osídlením pohraničí bude splněn odvěký cíl minulých generací a bude vytvořena pevná a spolehlivá hradba, přes kterou se nebudou přelévat žádné vlny germanizačního náporu do naší vlasti. V dalším článku bylo uvedeno, jak osídlování pokračuje v některých oblastech, například to, že stovky rodin zemědělců z Táborska byly již usídleny na Chebsku.³⁶⁰

V roce 1946 uveřejňovaly noviny zejména podrobnosti o odsunu z konkrétních oblastí. Odsun Němců ze západních Čech byl podle Rudého Práva zahájen 24. ledna. Následující den vyšel v Rudém právu krátký článek o začátku odsunu. Podle něj již 24. ledna odjel vlak s 1200 Němci z Chodové Plané u Mariánských Lázní, další vlaky měly odjet v následujících dnech, a to zejména přes Domažlice. Vlaky se skládaly zejména z krytých nákladních vagónů. Vzhledem k tomu že byla zima, byla v nich umístěna kamna s dostatečnou zásobou uhlí. Všichni Sudetští Němci ze západních Čech měli být odsunuti do amerického okupačního pásma, uprchlíci z jiných částí říše i do ostatních pásem.³⁶¹

8. února vyšel v Rudém Právu krátký článek o odsunu Němců z Dobřan u Plzně. Místní Němci na to byli upozorněni místním rozhlasem i písemně, každá rodina zvlášť. Celkem bylo do transportu zařazeno 1030 Němců, 16 bylo lékařskou prohlídkou uznáno za neschopné transportu. Celý vlak měl 85 vagónů a byl přes kilometr dlouhý. Dobřanští Němci byli transportováni do Stříbra a odtud do amerického okupačního pásma v Německu. Ve stejný den vyšel v Rudém Právu také článek o sabotážích páchaných Němci v okolí Teplé na Karlovarsku. Podle zprávy místní okresní správní komise se místní Němci dopouštěli zhářství, přičemž zapálili čtyři domy, dále ničili elektrické vedení a telefonní kabely. Německému obyvatelstvu města byla za tyto činy uložena pokuta 100 000 Kčs a byl urychlen odsun- již 6. února byla odsunuta první skupina, celkem 1200 Němců. Podle Rudého Práva tyto skutečnosti dokazovaly, že Němci jsou nepolepšitelní a že současný požadavek jejich odsunu je plně oprávněný.³⁶²

2. března vyšel v Rudém Právu článek o schválení dekretů prezidenta republiky prozatímním Národním shromážděním. V tomto vydání vyšel také krátký projev ústředního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského na konferenci osídlovacích pracovníků ve Slovanském domě v Praze. Slánský v něm tvrdil, že myšlenka vystěhování Němců

vznikla mezi našimi (komunistickými) politiky v Moskvě a nikoliv v Londýně.³⁶³ To však podle většiny údajů, ze kterých jsem čerpal v této práci, nebyla pravda a zřejmě se jednalo o předvolební propagandu, neboť první poválečné volby (26. května) se v té době rychle blížily. Je ovšem pravda že v roce 1945 byli komunisté ze všech stran Národní fronty nejradikálnějšími zastánci odsunu a prosazovali to, aby odsun byl proveden co nejrychleji a nejdůkladněji. O tom svědčí například článek v Rudém Právu z 18. dubna 1946 nazvaný Komunisté zakročují pro odsun Němců z Prahy, kde se píše že komunisté v Ústředním národním výboru v Praze prosazují, aby byli všichni pražští Němci do konce května odsunuti, zatímco ostatní strany, zejména Národní socialisté, odsun zdržují.

Poslední novinový článek který jsem zařadil do této práce vyšel v Rudém právu 20. dubna 1946. V článku nazvaném Cesta k urychlení odsunu Němců se píše o veřejném shromáždění KSČ v Liberci, kde promluvil místopředseda vlády a předseda KSS Viliam Široký. Široký tehdy prohlásil: „Na odsun Němců se třeba dívat jako na zajištění našich hranic a odstranění páté kolony, která rozvrátila první republiku, jako na vybudování národního státu. Odsun Němců není otázkou pomsty, ale historické spravedlnosti. Každý Němec, který se odstěhuje, je posílení našeho národního a státního života a jeho trvalého zabezpečení.“³⁶⁴

9. Odsun Němců z Plzeňska a Klatovska

9.1. Plzeňsko a Klatovsko před rokem 1945

Ve své práci se zaměřím na okresy Plzeň-město, Plzeň-jih a Klatovy, podle správního rozdělení z roku 1960. V době po skončení druhé světové války bylo toto území rozděleno mezi politický okres Plzeň, který byl mnohem větší než dnešní okres Plzeň-město, zahrnoval i části okresů Plzeň-jih a Plzeň-sever, dále okres Přeštice, a okres Stříbro, který byl později rozdělen na dva samostatné okresy, Stříbro a Stod. Okres Klatovy se tehdy skládal z okresů Klatovy a Sušice a část kolem Horažďovic náležela k okresu Strakonice. Tyto politické okresy se většinou dále dělily na několik tzv. soudních okresů.

Přes Plzeňsko a Klatovsko probíhala hranice mezi českým a německým osídlením a za okupace hranice mezi Říší a Protektorátem. V Plzni bylo poměrně málo Němců, Němci však žili v okolních vesnicích jižně a západně od Plzně. Město Dobřany (něm. Wiesengrund) jižně od Plzně mělo národnostně smíšené obyvatelstvo, přičemž po Mnichovu patřilo k Říší, stejně tak i Nýřany (něm. Nürschan), přestože v nich žila většina Čechů. Převážně německá byla města Stříbro (něm. Mies) západně od Plzně a Stod (něm. Staab) i nedaleké městečko Chotěšov (něm. Chotieschau) jihozápadně od Plzně. Města Přeštice, Blovice a Nepomuk byla česká a žilo v nich jen málo Němců. Holýšov (něm. Holeischen) jižně od Stoda byl německý, zatímco Staňkov (něm. Stankau) na jih od Holýšova byl český. Horšovský Týn (něm. Bischofteinitz) dále na jih byl německý. Dále probíhala hranice směrem k Domažlicím (něm. Taus), které byly české, ale na sever od nich bylo německé osídlení a od Domažlic na východ mezi německými Všeruby (něm. Neumark) a českou Kdyní (něm. Neugedein), a dále směrem na jihovýchod podél českých měst a vesnic Janovic nad Úhlavou (něm. Janowitz), Běšín (něm. Bieschin) a Sušice (něm. Schüttenhofen) a dále na jihovýchod k Prachaticím (něm. Prachatitz), které již za okupace patřily k Říší. Hranice byla tedy dosti klikatá, proto některé silnice a železnice, například železnice i hlavní silnice Plzeň-Klatovy, procházely říšským územím.

V následujícím přehledu uvedu národnostní složení obyvatel měst na Plzeňsku a Klatovsku, a pro srovnání i dalších větších měst v Plzeňském kraji i s tím, jaké bylo národnostní složení přilehlých vesnic:

Plzeň 114 700 obyvatel (bez okolních vesnic) z toho 105 700 Čechů a 6 780 Němců, okolí smíšené, na jihu a jihozápadě převážně německé, jinak české

Dobřany 6 429 obyvatel, z toho 3 674 Čechů a 2 700 Němců, okolí smíšené

Chlumčany u Dobřan 1 452 obyvatel, z toho 1 436 Čechů a 6 Němců

Stod 3 300 obyvatel, z toho 428 Čechů a 3 300 Němců, okolí převážně německé

Chotěšov 2 855 obyvatel, z toho 715 Čechů a 2 065 Němců

Zbůch 2 229 obyvatel, z toho 1 569 Čechů a 622 Němců

Přeštice 4 074 obyvatel, z toho 4 050 Čechů a 13 Němců, okolí čistě české

Nýřany 6 043 obyvatel, z toho 4 657 Čechů a 1 351 Němců, okolí smíšené

Nepomuk 1 739 obyvatel, z toho 1 728 Čechů a 6 Němců, okolí čistě české

Blovice 2 378 obyvatel, z toho 2 355 Čechů a 18 Němců, okolí čistě české
Stříbro 5 349 obyvatel, z toho 581 Čechů a 4 655 Němců, okolí převážně německé
Klatovy 14 090 obyvatel, z toho 13 440 Čechů a 447 Němců, okolí čistě české
Nýrsko 3 230 obyvatel, z toho 286 Čechů a 2 837 Němců, okolí čistě německé
Železná Ruda 3 365 obyvatel, z toho 296 Čechů a 2 986 Němců, okolí řídké obydlené
Sušice 7 160 obyvatel, z toho 6 954 Čechů a 166 Němců, okolí převážně české
Horažďovice 3 210 obyvatel, z toho 3 130 Čechů a 44 Němců, okolí čistě české
Domažlice 9 068 obyvatel, z toho 8 685 Čechů a 292 Němců, okolí převážně české
Horšovský Týn 3 117 obyvatel, z toho 534 Čechů a 2 521 Němců, okolí smíšené
Staňkov 3 832 obyvatel, z toho 3 265 Čechů a 513 Němců, okolí smíšené
Tachov 7 075 obyvatel, z toho 450 Čechů a 6 495 Němců, okolí čistě německé
Rokycany 7 740 obyvatel, z toho 7 447 Čechů a 237 Němců, okolí čistě české

Rozdíl mezi celkovým počtem obyvatel o součtem Čechů na Němců tvořili především Židé hlásící se k židovské národnosti. Další Židé se hlásili k německé nebo české národnosti.

Z výše uvedených údajů je vidět, jak bylo určení státních hranic po Mnichovu nespravedlivé pro Čechy, když například v Dobřanech a ve Zbůchu převažovali Češi nad Němci, v Nýřanech dokonce tvořili Němci jen něco přes 22% obyvatel, a přesto se tato městečka stala součástí Říše.

Celkem žilo v tehdejší politickém okrese Stříbro, zahrnující oblast na západ a na jih od Plzně 55 000 Němců, v okrese Klatovy (bez Sušicka a Horažďovicka) 18 000 Němců a v okrese Plzeň 8 000 Němců.³⁶⁵ V okresech Přeštice a Sušice a na Horažďovicku (část okresu Strakonice) bylo Němců jen malé množství Němců, proto se o těchto okresech dále nebudu příliš zmiňovat.

Při srovnání výsledků sčítání lidu z roku 1930 se soupisem Němců za účelem odsunu z let 1945-1946 je zřejmé, že počet Němců se za tu dobu v některých městech a vesnicích zvýšil, a to i přes válečné ztráty. Tento přírůstek byl způsoben jednak tím, že někteří Češi nebo osoby smíšeného česko-německého původu se v roce 1930 přihlásili k české národnosti a za okupace k německé národnosti a dále tím, že v době války se do Protektorátu stěhovali Němci z jiných částí Říše i z ciziny, a Protektorát se na jaře roku 1945 rovněž stal cílem stovek tisíc uprchlíků ze Slezska, poté co Slezsko dobyla Rudá

armáda. V některých vesnicích v okrese Stříbro byli za války například usídlení Němci, kteří se vrátili z Rumunska do Říše. Moc dlouho zde však nežili, protože po několika málo letech se museli znovu nuceně stěhovat.

Plzeň, která už před válkou měla přes sto dvacet tisíc obyvatel, patřila k hlavním průmyslovým centrům Československa³⁶⁶. Největším podnikem ve městě byly Škodovy závody, které za války patřily k hlavním výrobcům zbraní pro wehrmacht, jen v samotné Plzni měly 45 000 dělníků. Kromě Škodovky byly v Plzni čtyři pivovary, lihovar a řada menších podniků. Kromě Plzně a Klatov nebyla v dnešním Plzeňském kraji žádná větší města, zbytek kraje tvořily vesnice a malá městečka s maximálně několika tisíci obyvateli.³⁶⁷ V Nýřanech a v okolí Stoda se těžilo černé uhlí, v Chlumčanech byla továrna na dlaždice, v Klatovech oděvní průmysl, v Sušici dřevozpracující průmysl, jinak se obyvatelé Plzeňska a Klatovska živili před válkou převážně zemědělstvím. Ještě koncem čtyřicátých let tvořili v okrese Přeštice polovinu obyvatel rolníci. Mezi Plzní a Klatovami je úrodná půda, proto zde převažovala rostlinná výroba a chov prasat a drůbeže. Na jih od Klatov, na Šumavě a v podhůří Šumavy, je půda neúrodná, proto zde byly především lesy a louky a převažovala těžba dřeva a chov krav a ovcí.

Na Plzeňsku a Klatovsku nedocházelo před rokem 1918 k tak velkým neshodám mezi Čechy a Němci, jako v Praze, v Brně, v Severních Čechách nebo na Karlovarsku. V Plzni bylo Němců jen poměrně málo, mimo Plzeň existovala vedle sebe česká a německá města a vesnice, měst ve kterých žili Češi vedle Němců, jako byly Dobřany nebo Nýřany, bylo poměrně málo a ke střetům mezi Čechy a Němci nedocházelo tolik jako ve městech se smíšeným obyvatelstvem. Podobně tomu bylo i na Šumavě. Zatímco Klatovy a okolí byly téměř čistě české, oblast okolo Nýrska a Železné Rudy byla německá a žilo tam jen velmi málo Čechů. Na Sušicku žily oba národy, Češi však jednoznačně převažovali.

Šumava si v 19. století zachovávala statut společensky i politicky konzervativní oblasti, která se držela stranou nacionálního soupeření. České obyvatelstvo Šumavy bylo podle dobových zpráv „národnostně málo uvědomělé až vlažné, snadno podléhalo germánské asimilaci a nedostatečně prosazovalo své národnostní nároky.“³⁶⁸ Na přelomu 19. a 20. století se však přesto i zde objevuje nepřátelství mezi Čechy a Němci. K dalšímu zhoršení česko-německých vztahů došlo po vzniku ČSR. V listopadu roku 1918 šumavští Němci

vyhlásili tzv. Šumavskou župu (Böhmerwaldgau) se sídlem v Českém Krumlově, a chtěli toto území připojit k Hornímu Rakousku. Tento pokus o odtržení Šumavy však již na počátku prosince potlačila nově založená Československá armáda a Šumava se stala součástí ČSR. Šumava zůstala za první republiky silně zaostalou oblastí a místní Němci z toho vinili československou vládu. Již v té době začíná úbytek obyvatelstva Šumavy, neboť lidé se odsud stěhovali do větších měst nebo odcházeli do ciziny. Ve třicátých letech se na Šumavě výrazně zvýšila nezaměstnanost a životní úroveň místních obyvatel se dále zhoršila. To vedlo spolu s dalšími důvody, jako například stěhování Čechů, především státních zaměstnanců na Šumavu a zřizování českých škol, k protičeské radikalizaci místních Němců. Proto i zde zaznamenala SdP ve volbách v roce 1935 velký úspěch a její podpora stále rostla. Celkově zde však do poloviny třicátých let byl klid a k velkým nepokojům nedocházelo. V roce 1938 však došlo k radikalizaci místních Němců a prudkému zhoršení jejich vztahů s Čechy. V září 1938 došlo na Šumavě k několika přestřelkám mezi příslušníky Sudetoněmeckého Freikorpsu a československými vojáky, policisty a celníky, při kterých zahynulo několik lidí a další byli zraněni. Po mnichovské dohodě se Šumava stala součástí Německé říše a mnoho místních Čechů bylo vyhnáno do vnitrozemí.³⁶⁹

V okolí Plzně byla situace podobná, ani tam nebyla do poloviny třicátých let národnostní situace příliš vyostřená. Pamětníci z řad místních Čechů, kteří museli po Mnichovu opustit Sudety, vzpomínají zpravidla, že do roku 1938 byla situace poměrně klidná, a to jak na Plzeňsku (v Dobřanech, v Nýřanech, ve Stříbře), tak i na Šumavě (Nýrsko, Železná Ruda). Vztahy mezi Čechy a Němci prý byly přijatelné, nebo dokonce celkem dobré. Vše se změnilo v průběhu roku 1938, v některých městech již o něco dříve, pod vlivem propagandy a agitace Sudetoněmecké strany. Konrad Henlein objížděl jednotlivá města a svými projevy dokázal poštvat místní Němce proti Čechům. Chování velké části Němců se rychle změnilo, začaly protičeské provokace, rvačky s Čechy, rozbíjení oken českých domů a podobně. V některých místech docházelo i k přestřelkám mezi Henleinovými Ordery a československými četníky. Soužití s Němci se stávalo nesnesitelným a někteří Češi utíkali do vnitrozemí už před Mnichovem. Poté, co se Sudety staly součástí Říše, začala perzekuce, zatýkání a vyhánění Čechů. Z některých měst a vesnic museli odejít jen státní zaměstnanci, jako byli četníci, poštovní úředníci,

učitelé, železničáři a podobně, z jiných měst byli vyhnáni všichni Češi. Mnohdy museli odejít tak rychle že si s sebou ani nestačili vzít svůj majetek. Někteří Češi na Plzeňsku a Klatovsku, především četníci, přišli při mnichovských událostech o život.³⁷⁰

Za války sloužilo hospodářství Plzeňska a Klatovska válečným potřebám Velkoněmecké Říše. Zásadní význam měla plzeňská Škodovka, kde se vyráběly tanky, děla a munice pro wehrmacht. Plzeňsko bylo ale také významným centrem odboje, působila zde řada komunistických i nekomunistických odbojových skupin mezi bývalými vojáky z povolání, mezi dělníky, železničáři, pošťáky, četníky i v jiných skupinách. Působily zde prakticky všechny odbojové skupiny, které za války vznikly v Protektorátu. Místní odboj se zaměřoval na sabotáže v průmyslu a na železnicích, špionáž pro spojence a vydávání ilegálních novin. Stovky odbojářů z Plzně a okolí byly za tuto činnost popraveny.³⁷¹ V české části Šumavy existovaly i menší partyzánské oddíly složené převážně z uprchlých sovětských válečných zajatců.³⁷²

Na území, které po Mnichovu připadlo Říši, byla za války zřízena řada zajateckých táborů. Například ve Zbůchu (něm. Zwug) byl zajatecký tábor při místním Dole Adolfa Hitlera (něm. Adolf-Hitler-Schacht), kde bylo nasazeno 800 francouzských a sovětských válečných zajatců. Na Šumavě byla zřízeno mnoho malých táborů s francouzskými, polskými i sovětskými válečnými zajatci, zejména pro práci v lesích.

V posledních měsících války se Plzeňsko a Klatovsko staly cílem amerického a britského letectva. Bylo provedeno několik velkých náletů na Plzeň a řada menších náletů, především na významné železniční uzly.³⁷³

V květnu 1945 byly západní Čechy osvobozeny armádou USA. První americké jednotky překročily bývalé hranice ČSR 1. května, do 6. května dorazily na demarkační čáru, kde se zastavily. Na území obývaném sudetskými Němci došlo k menším bojům, celkově však se armáda USA s větším odporem nesetkala.³⁷⁴ K bojům v posledních dnech války došlo zejména v Plzni, kde 5. května, poté co se rozšířily zprávy o povstání v Praze, došlo k protiněmeckému povstání a povstalcům se v krátké době podařilo ovládnout velkou část města, především úřední budovy, nádraží, pošty a továrny. Místní německá posádka se zpočátku pokoušela povstání potlačit a v centru města došlo k bojům při kterých Němci nasadili i tanky. Vzhledem k tomu, že se k městu rychle blížila americká

armáda, začalo velení německé posádky v Plzni vyjednávat o příměří s Revolučním národním výborem, který řídil povstání, a v noci z 5. na 6. května bylo uzavřeno příměří a Revoluční národní výbor převzal moc v Plzni a okolí. Někteří němečtí vojáci, především příslušníci waffen SS však bojovali i nadále proti povstalcům i proti armádě USA, která vstoupila do Plzně 6. května dopoledne, byli však rychle poraženi.³⁷⁵

9.2. Odsun Němců z Plzeňska a Klatovska

Na Plzeňsku a Klatovsku v roce 1945 příliš nedocházelo k tzv. „divokému odsunu“, neboť tyto oblasti sousedily s americkou okupační zónou v Německu a do konce roku 1945 tam byly umístěny posádky armády USA a americké velení nechtělo dovolit odsun předtím, než o tom rozhodnou vlády vítězných mocností. Není známo že by v této oblasti docházelo k protiněmeckým násilnostem nebo dokonce k zabíjení Němců, jako v severních Čechách nebo na Moravě. V roce 1946 probíhal odsun po železničních tratích Plzeň-Klatovy-Železná Ruda a především Plzeň-Domažlice a dále do Bavorska. Němci ze severozápadních Čech byli transportováni přes Cheb rovněž do Bavorska. Americká okupační správa v Německu důsledně dbala na dodržování sjednaných dohod o odsunu, především aby odsunutí Němci s sebou měli dostatečné vybavení, zejména teplé oděvy a prádlo, boty i přikrývky. Každý sebemenší nedostatek ve vybavení odsunovaných mohl mít za následek zdržení transportu nebo i odmítnutí jeho převzetí.³⁷⁶

Pouze výjimečně byly transporty s odsunutými Němci posílány do sovětského okupačního pásma. Jednalo se zejména o uprchlíky ze Slezska, kteří od konce války pobývali v Československu. Odsun těchto „obtížných a nežádoucích bývalých národních hostů“ jak byli nazýváni v úředních dokumentech, se podařilo uskutečnit teprve v červnu a v červenci 1946, poté co k tomu dala souhlas sovětská okupační správa v Německu. Podle směrnice Oblastní osídlovací úřadovny v Plzni ze dne 22. května 1946 (čj. 2853/35a/H46) měli být všichni slezští uprchlíci okamžitě internováni ve sběrných táborech v Plzni-Karlově, v Dobřanech a v Tachově a od 9. června měl začít jejich odsun v transportech po 1200 lidech do stanic Pirna nebo Plauen v sovětské zóně. I v případě slezských uprchlíků platily stejné předpisy ohledně vybavení transportů jako při odsunu sudetských Němců do americké zóny. Okresní národní výbory, respektive správní komise

měly zajistit, aby odsunutí Slezští Němci měli 50 kg zavazadel na osobu, včetně dvojí obuvi, dostatečného množství šatstva a prádla, plechovým nádobím apod. a také aby jim byla vyplaceno předepsané množství Říšských marek. Dále měli být vybaveni jídlem na 7 dní, měli být odvěšiveni a měla jim být zajištěna lékařská péče. Vybavení Slezských uprchlíků zavazadly nebylo snadné, protože velká část z nich neměla žádný majetek, tedy ani šaty a další výbavu, kterou měl mít každý odsunutý. Proto jim Národní výbory měly přidělit vybavení z majetku zabaveného již dříve odsunutým sudetským Němcům.³⁷⁷

Internační tábory, ve kterých byli Němci shromažďováni před odsunem, byly v Plzni, v Klatovech, ve Stříbře v Domažlicích, na Železné Rudě i jinde. Odsun zde probíhal trochu pomaleji než v jiných krajích, protože zejména na Šumavě byl velký nedostatek pracovních sil a mezi Čechy nebyl velký zájem přestěhovat se na Šumavu³⁷⁸. Proto odsun pokračoval poměrně pomalu. Ve státním okresním archivu v Klatovech se nachází velké množství žádostí různých podniků z roku 1946 o to, aby jejich němečtí zaměstnanci nebyli do odsunu zařazeni, nebo alespoň aby byl jejich odsun odložen do doby, než je bude možno nahradit českými zaměstnanci. Jednalo se o lesní dělníky, kterých bylo třeba proto, že Šumavu v letech 1945 a 1946 postihla kůrovcová kalamita, dále o rolníky a dokonce i o bankovní úředníky v městské záložně v Nýrsku. Postupně se však podařilo nahrazovat německé zaměstnance českými a odsun pomalu pokračoval. V listopadu 1947 byla podle zprávy odsunového, konfiskačního a osídlovacího oddělení ONV v Klatovech již většina německých specialistů nahrazena Čechy a řada podniků už neměla žádné německé zaměstnance.³⁷⁹

Je však nutno říci, že v plné míře nedošlo k nahrazení Němců českým obyvatelstvem a Šumava se nikdy z odsunu demograficky nevzpamatovala. Podobná situace byla i na Stodsku a v Nýřanech, neboť zde nebylo možné nahradit zkušené německé horníky, a tak byl jejich odsun neustále odkládán, až někteří nebyli odsunuti vůbec.

Národní výbory na Plzeňsku a Klatovsku, stejně jako v ostatních částech republiky, přijímaly žádosti o vrácení československého občanství. V těchto otázkách sice rozhodovalo ministerstvo vnitra, to ale vycházelo z doporučení a z dokumentů předložených okresními národními výbory, respektive okresními správními komisemi-OSK. Proto rozhodování, komu bude státní občanství vráceno a komu nikoliv, bylo především záležitostí ONV. Úředníci na ministerstvu vnitra posuzovali tyto žádosti

přísněji než úředníci na ONV, a proto ministerstvo občas zamítalo udělení občanství i v případech, kdy to ONV navrhnul, anebo odebíralo osvědčení o národní spolehlivosti vydané ONV. Podle ústavního dekretu č. 33/1945 se zachovávalo resp. vracelo státní občanství Němcům, kteří prokáží, že zůstali věrni Československé republice, nikdy se neprovinili proti českému národu a buď se činně zúčastnili boje za její osvobození, nebo trpěli pod nacistickým terorem. Někteří Němci si toto ustanovení vykládali velice široce, například jeden žadatel o vrácení státního občanství uváděl, že bojoval za osvobození československé republiky tím, že šířil mezi německým lidem, že válka je prohraná, jiný bojoval za osvobození republiky tím, že poslouchal zahraniční rozhlas, což bylo za války přísně trestáno, důvodem pro zachování občanství to však nebylo a mimo to se to nedalo zpětně dokázat. Jiný tvrdil že trpěl pod nacistickým terorem, protože jako jediný Němec, pracující ve Škodových závodech, nebyl za celou dobu okupace povýšen. Národní výbory však tento paragraf vykládaly restriktivně a drtivá většina podobných žádostí byla zamítnuta.

Pro zajímavost uvedu několik příkladů ze spisů ONV v Plzni z let 1945-1949, nacházejících se v Archivu města Plzně. Jedním z takových žadatelů byl Hans Bauer z Plzně- Černic, který se za války stal říšským občanem a v roce 1945 požádal o vrácení československého státního občanství. Vyšetřováním se zjistilo, že žadatel, který za války sloužil jako úředník v kasárnách na Slovanech, měl dva syny, kteří za války sloužili v německé armádě, po celou válku hostil ve svém bytě německé vojáky a důstojníky, zdravil zdviženou pravicí, nosil hákový kříž, vyvěšoval německé prapory a jednal tak jako nadšený Velkoněmec. Jeho syn Otto, poddůstojník německé armády, přijel roku 1944 domů na dovolenou a přivezl s sebou dva ruské vojíny z Vlasovovy armády a dělal s nimi v plzeňském okrese přednášky, ve kterých šířil protiruskou propagandu. Z těchto důvodů mu nebylo československé občanství uděleno.³⁸⁰

Podobnou žádost podal Rudolf Echtner (nar. 1892), úředník z Plzně. Ve své žádosti napsal, že československé občanství získal po převratu v roce 1918 a choval se vždy loyálně k Čechům a k Židům. Také po dobu okupace nikoho neudal, nedělal Čechům žádné potíže a nikomu z nich nevznikla škoda jeho vinou. Za druhé světové války nesloužil v armádě. Dále sliboval, že bude poctivě pracovat v nově zřízené republice. Žádost o vrácení občanství však byla zamítnuta a byl odsunut. I když v tomto případě se

zřejmě jednalo o Němce, který zůstal věrný ČSR a nikdy se neprovinil proti českému a slovenskému národu, splnění těchto podmínek samo o sobě nestačilo, podmínkou pro vrácení občanství bylo kromě výše uvedeného ještě to, že žadatel musel bojovat za osvobození republiky nebo trpět pod nacistickým terorem.

Žádosti o vrácení občanství podávali také Židé. Jednou z žadatelek byla Gertruda Holznerová (nar. 1916), která byla židovského původu i vyznání, ale před válkou se hlásila k české národnosti. V roce 1943 byla deportována do Terezína a později do koncentračních táborů Osvětim a Bergen-Belsen, válku přežila, avšak manžel, otec i matka zahynuli. Po skončení války se odstěhovala do Švédska, ale přesto v roce 1946 podala žádost o vrácení československého občanství. Jako důvod uvedla že trpěla pod nacistickým terorem. Žádost byla schválena a občanství jí bylo vráceno.³⁸¹

O vrácení občanství žádal i Robert Wagner z Plzně (nar. 1906) který byl židovského původu, ale katolické víry. Wagner byl podle svého tvrzení v červnu 1944 zatčen gestapem a vězněn na Pankráci a později v několika koncentračních táborech na Západě Německa. V roce 1945 požádal o vrácení československého státního občanství. Řízení o jeho žádosti probíhalo velice dlouho až skončilo u ministerstva vnitra. Ministerstvo vnitra mu v roce 1949 odmítlo udělit občanství, z důvodů, že neprokázal, že splňuje podmínky uvedené v § 2 ústavního dekretu č. 33/1945 Sb., bližší odůvodnění v rozhodnutí nebylo.³⁸²

Německý obchodník z Plzně Ludvík Gottscher podal žádost o vrácení státního občanství, ve které uvedl: „Byl jsem ženat 20 let s Židovkou, která před obsazením v roce 1939 ujela s její matkou do Ameriky, čímž jsem trpěl hmotně i duševně. Od roku 1940 jsem byl členem NSDAP bez jakékoliv funkce“. Ani jemu nebylo československé občanství vráceno.

Národní výbory řešily i žádosti o vrácení občanství, které podali Češi, kteří se za války přihlásili k německé národnosti. Příkladem může být Matěj Hřebec (nar. 1885) pocházející ze Švihova na Klatovsku, v té době žijící v Plzni. Hřebec byl českého původu a jeho mateřským jazykem byla čeština. Na začátku století ale odjel pracovat do Německé říše, kde se v roce 1916 oženil. Jeho žena byla říšská Němka, měli spolu syna a dceru, kteří se narodili v Německu. Po první světové válce celá rodina odjela do Československa a usadila se v Nýřanech u Plzně. Mezi manžely byla řada neshod, údajně především

z národnostních důvodů, například se nemohli dohodnout jestli dát děti do české nebo německé školy. Proto se manželé v roce 1929 rozešli a žena Matěje Hřebce i s dětmi odjela do Německa, rozvedeni však nebyli. Jeho děti byly německými občany, syn byl za války povolán do wehrmachtu a padl na frontě. Matěj Hřebec sice za války žil v Plzni, tedy v Protektorátu, přesto dostal německou státní příslušnost, podle svého tvrzení pouze z důvodu, že jeho manželka a děti byly německými občany. Na začátku války mu manželka prý poslala dopis, ve kterém mu vyhrožovala, že ho udá, za to že nadával Němcům a že ji při rodinných hádkách urážel a bil. Podle úředních údajů se za války přihlásil k německé národnosti, což on popíral a tvrdil, že mu na úřadě předložili nějakou listinu, kterou podepsal i když jí nerozuměl, protože neumí německy a navíc měl strach, že ho jeho žena udá za to, že ve dvacátých letech nadával Němcům a on bude trestně stíhán. Minimálně tvrzení o neznalosti němčiny je zjevně nesmysl, protože člověk, který žil 15 let v Německu, nemohl neumět německy. V roce 1945 podal žádost o vydání osvědčení o národní spolehlivosti, které mu MNV v Plzni udělil v roce 1946. Ministerstvo vnitra mu však později toto osvědčení zase odebralo. Matěj Hřebec tedy zůstal i nadále německým občanem, nebyl však zařazen do odsunu, neboť řízení o udělení občanství se táhlo až do roku 1949, kdy odsun dávno skončil. V roce 1953 mu bylo uděleno československé občanství na základě zákona č. 34/1953 Sb.³⁸³

Podobnou žádost podal i Kamil Hanzlovský (nar. 1891) úředník ze Škodových závodů, který byl českého původu, oba rodiče byli Češi, avšak vzal si Němku. Před okupací byl československým občanem, za okupace Říšským občanem. Ve své žádosti uvedl (citováno doslova i s chybami): „Stal jsem se automaticky německým příslušníkem, ježto jsem měl něm. výchovu a něm. manželku, u SA jsem byl přihlášen, ale vystoupil jsem v roce 1940, u Partaje (NSDAP) jsem byl rovněž přihlášen, ale nebyl jsem přijat, protože jsem vychoval dceru česky. Byl jsem členem národní jednoty pošumavské a v roce 1930 jsem se při sčítání hlásil jako Čech. Bylo my často vytýkáno, že pomáhám Čechům. Jinak jsem byl výběřčím u NSV a Winterhilfe a dále u DAF“. Žádost byla zamítnuta a byl i s manželkou odsunut.

Jiným žadatelům české národnosti bylo československé občanství vráceno. Příkladem byla Josefa Vokounová (nar. 1903 v Klatovech) dělnice, „českých rodičů, a české výchovy“, žijící v Plzni, která se za války přihlásila k německé národnosti, po válce

zažádala o vrácení československého občanství s tím, že se k německé národnosti přihlásila pod nátlakem (§ 1 odst. 4 ústavního dekretu č. 33/1945). Občanství jí bylo vráceno.

Dalším příkladem byla žádost Olgy Kepkové (nar. 1929), pomocnice v zemědělství, českých rodičů a české výchovy, za války přihlášená k německé národnosti, která žádala o československé občanství a tvrdila že se nehlásila k německé národnosti, ale že jí jako nezletilou přihlásila její matka, za což ona nemohla. Žádosti bylo vyhověno, neboť podle § 4 odst. 1 ústavního dekretu č. 33/1945 byly nezletilé děti posuzovány samostatně.

Jakub Steinhauser z Plzně- Litic (za okupace součást Říše), který byl české národnosti, žádal o osvědčení o národní spolehlivosti podle § 1 odst. 4 ústavního dekretu č. 33/1945. Osvědčení mu bylo vydáno, neboť se jednalo o „osobu české národnosti, která se k Němcům nepřihlásila“

O československé občanství nežádali jen českoslovenští Němci a Češi, kteří se přihlásili k německé národnosti, ale i cizinci. Například Vaselina Jůzová rozená Casianová z Plzně, rumunské národnosti a státní příslušnosti, která se vdala za Čecha, požádala o udělení československého státního občanství. Žádosti bylo vyhověno.³⁸⁴

Okresní národní výbory (v Plzni Jednotný národní výbor, JNV) dále rozhodovaly i o různých žádostech Němců, kteří jako antifašisté nebo jako odborníci zůstali v Československu, neboť jejich občanská práva byla omezená, například tím že dostávali nižší potravinové lístky a z jejich mzdy byla srážena zvláštní daň ve výši 20% a na řadu věcí např. uzavření manželství, přijetí do školy atd. potřebovali povolení místního národního výboru. Uvedu pro příklad různé žádosti z druhé poloviny čtyřicátých let.

Tak například Hildegarda Wiseová (nar. 1919), německé národnosti a příslušnosti, požádala o normální (tj. české) potravinové lístky. Žádosti bylo vyhověno. Podobnou žádost podala i Marie Brožová, která si za války změnila jméno na Broschová, majitelka obchodu s potravinami. Na základě oznámení od jejích sousedů se zjistilo, že si za války dala za výlohu svého obchodu ceduli s nápisem „Ovoce jen pro německé děti“ a českým dětem ovoce neprodávala. Proto byla její žádost zamítnuta.

František Kutscher (nar. 1893), české národnosti, německý státní příslušník, železničář z Plzně, podal žádost, aby mu nebylo strháváno ze mzdy 20%. Tato žádost byla zamítnuta, neboť nesplnil podmínky podle vyhlášky ministerstva vnitra č. 749 z 8. 3.

1946 (nešlo o živitele rodiny s minimálně třemi dětmi). Obdobně postupoval JNV i ve většině ostatních obdobných žádostí.³⁸⁵

I podniky musely žádat národní výbor, pokud chtěly zvýšit mzdy svým německým zaměstnancům. Tak například Západočeské cihelny, národní podnik v Plzni, podaly žádost aby mohly zvýšit německým dělníkům mzdy z 2000 Kčs na 2400 Kčs měsíčně. I tato žádost byla JNV v Plzni zamítnuta.

Manželé Karel a Marie Ulrichovi z Plzně, oba německé národnosti žádali o výplatu části jejich vázaného vkladu u spořitelny města Plzně. JNV výplatu povolil, a to ve výši 750 Kčs měsíčně.

Josef Malý, dělník z Plzně, žádal o uvolnění částky 3890 Kč, které mu byly odebrány při zajištění. Žádost byla zamítnuta protože proti žadateli bylo vedeno trestní řízení před mimořádným lidovým soudem v Plzni.

František Hák z Plzně žádal, aby bylo jeho synovi Gerhardovi (nar. 1930) povoleno nastoupit do učení v řemesle automechanickém v autodílnách v Plzni. Žádosti bylo vyhověno.

Anastázie Vodrážková z Plzně žádala pro svou setru Antonii Mocovou z Vídně a jejího nezletilého syna, aby jí mohli v Plzni navštívit a přechodně se ve městě ubytovat. Žádost byla zamítnuta a stejně tak byly zpravidla zamítány i další podobné žádosti.

Lea Steinerová (nar. 1928), německé národnosti i státní příslušnosti, povoláním dělnice v pekárně, žádala o povolení odjet vlakem do Rotavy u Kraslic za účelem navštívit svoji babičku, která tam žila. Žádosti bylo vyhověno.

Němci potřebovali povolení i když chtěli uzavřít sňatek. Tak například Arnošt Lieber a Marie Windirschová, oba německé národnosti a státní příslušnosti žádali o povolení k uzavření sňatku, což jim bylo povoleno. Stejně tak JNV v Plzni povolil uzavřít sňatek i německým státním příslušníkům Anně Muhrová a Josefu Schödlovi.³⁸⁶

Podobných žádostí se v archivech z tehdejší doby nalézají velké množství.

Okresní národní výbory řešily někdy z moci úřední také otázky státního občanství osob, o jejichž pobytu se nic nevědělo. Například ONV v Přešticích zjišťoval v roce 1947 na žádost Zemského národního výboru v Praze informace o Josefu Hořánkovi (nar. 1919) ze vsi Kbel u Přeštic. Vzhledem k tomu, že na začátku války žil v Lomnici nad Lužnicí v okrese Třeboň, kde pracoval jako dělník, byl spis zaslán tam. Podle informací

zjištěných místním Sborem národní bezpečnosti byl Josef Hořánek český odrodilec, který žádal o německou státní příslušnost a ta mu byla v roce 1940 udělena. Také se zjistilo že byl velice aktivním členem Vlajky a přesvědčoval ostatní dělníky v závodě, aby také vstoupili do Vlajky, později se stal členem NSDAP, nosil provokativně na předloktí ruky hákový kříž, urážel národní citění svých spoludělníků a dokonce udával na gestapu. Jako německý občan byl povolán do wehrmachtu, po válce se do Čech nevrátil a nebylo o něm nic známo, bylo tedy pravděpodobné, že padl na frontě.³⁸⁷

Na Plzeňsku a na Klatovsku zůstal i po roce 1947 poměrně velký počet Němců, většinou odborníků potřebných v průmyslu. Většina z nich na konci čtyřicátých a na začátku padesátých let dobrovolně odešla do Západního Německa.

Jak jsem již uvedl výše, k dobrovolnému odsunu do Německa bylo třeba úředního povolení. Uvedu několik příkladů:

Jan Wastl (nar. 1902) z Nýrska, německé národnosti, svobodný, nemajetný, povoláním obuvník, avšak před odchodem do Německa pracoval jako čeledín, se v září 1949 pokusil překročit státní hranice poblíž Sušice. Byl však zadržen pohraniční stráží a poslán do Plzně do vězení. Byl odsouzen ke 14 dnům vězení za přestupek vstupu do celního pohraničního pásma bez povolení. Po propuštění mu bylo uloženo, aby se vrátil do svého dřívějšího bydliště a přihlásil se u ONV v Klatovech k dodatečnému odsunu do Německa. V březnu 1950 podal žádost o zařazení do odsunu, ve kterém uvedl, že byl ve vazbě v Plzni za pokus o ilegální přechod státních hranic, že nemá v ČSR žádných příbuzných, naopak všichni jeho příbuzní bydlí v Německu, v Norimberku, proto žádá aby se k nim mohl připojit a byl jako osoba německé národnosti zařazen do odsunu. Konkrétně se jednalo o jeho bratra a dvě sestry, jejichž jména jsou uvedena v žádosti. Žádosti bylo vyhověno a Jan Wastl byl odsunut.³⁸⁸

Marie Routschková (nar. 1908) z Němněvic u Horšovského Týna, německé národnosti, bez státní příslušnosti, povoláním selka, podala v srpnu 1950 žádost o vystavení cestovního povolení k trvalému vystěhování do Německa, americké okupační zóny do obce Unterwössen v okrese Traunstein a jako důvod uvedla rodinné setkání (se synem). Žádosti bylo vyhověno a byla zařazena do odsunu.³⁸⁹

Dalším příkladem žádosti o dobrovolný odsun byla rodina stavebního inženýra Christofa Zimmermanna ze vsi Horní Lukavice u Přeštic. Z neznámých důvodů byl v roce 1946 odsunut pouze Zimmerman, zatímco jeho žena a syn odsunuti nebyli. V červenci 1947 poslal Christof Zimmermann z města Tahlmasingu u Norimberku žádost určenou ONV v Přešticích, aby byl povolen odsun jeho manželce Marii a jeho synu Karlovi a přiložil povolení k přistěhování od místní americké okupační správy. Žádost byla schválena a začátkem října byla Marie Zimmermannová se synem dopravena do sběrného střediska ve Stříbře a z něj později do sběrného střediska v Domažlicích. Odtud byli v polovině října odsunuti do Německa.³⁹⁰

Podobných žádostí, které byly zpravidla podávané na předtištěném tiskopise, je v archivech velké množství. K žádostem se přikládaly dvě fotografie a dvanáctikorunový kolek. Ve velké většině případů byly jako důvod k vystěhování uvedeny rodinné důvody, jako setkání s rodiči, s dětmi, s bratry a sestrami. Výjimečně byly uváděny i jiné důvody, například jeden německý sedlák v roce 1950 žádal o vystěhování z důvodů, že mu bylo zkonfiskováno hospodářství. Ve velké většině případů byly žádosti schváleny, občas však schváleny nebyly z důvodu, že žadatel byl odborník bez kterého se podnik, ve kterém pracoval, nemohl obejít. Na Plzeňsku se to týkalo především horníků v Nýřanech a okolí. Zamítnuté žádosti jsem v archivech nenašel, našel jsem pouze žádost, kterou poslal ONV ve Stodě ministerstvu vnitra v roce 1951, aby nebylo místním horníkům povolováno vystěhování do Německa, protože Němci tvořili asi 40% horníků v Nýřanech a ve Zbůchu a mnozí z nich patřili k nejzkušenějším horníkům, kteří v dolech pracovali a odchod velké části z nich by mohl narušit provoz dolů.³⁹¹

Pokyny národním výborům, jak mají v této věci postupovat, vydalo ministerstvo vnitra v důvěrném pokynu o dodatečném dílčím odsunu Němců z 29. srpna 1949 (č. 573-24/8-1949-A/6). V tomto pokynu ministerstvo vnitra oznámilo všem národním výborům, že orgány okupační správy v Německu projevíly ochotu, že v rámci dokončení odsunu Němců převezmou postupně osoby německé národnosti, které mají v Německu příbuzné a chtějí být za nimi odsunuti za účelem sloučení rodinných svazků. Pojem rodinných příslušníků nebyl přesně vymezen, proto se nejednalo jen o manžele děti či rodiče ale i všechny ostatní příbuzné (bratři, sestry apod.). Tím se naskytla příležitost odsunout velký počet osob německé národnosti, jejichž další pobyt v Československu byl nežádoucí,

zejména pak osob neproduktivních (přestárých, invalidních, nemocných apod.). Proto ministerstvo uložilo národním výborům do 1. října vyhotovit a předložit úplné seznamy všech osob, které přicházely v úvahu pro odsun. Na seznamy neměli být zapsáni Němci, kteří požádali o československé občanství, s výjimkou těch, kteří tuto žádost odvolali. Specialisté měli být zapsáni do seznamu jen v případě, že vedení závodu kde pracovali bude souhlasit s rozvázáním pracovního poměru.³⁹²

Na Plzeňsku a Klatovsku, stejně jako v ostatních oblastech Československa bylo třeba osídlit města a vesnice, ze kterých byli Němci odsunuti.

Na Plzeňsku nebyl problém s přidělením zkonfiskovaných domů a bytů, zájemců zde bylo více než volných nemovitostí, na Šumavě však byla situace jiná. Osídlování Šumavy probíhalo, jak jsem již uvedl výše, velmi pomalu a obtížně, a to hlavně ve venkovských oblastech, protože čeští rolníci většinou neměli zájem o místní neúrodnou půdu. Na Šumavu zpočátku přicházeli hlavně lidé kteří chtěli pouze rabovat opuštěný německý majetek a poté se vraceli domů do vnitrozemí. Proto se osídlovací úřady snažily sehnat lidi po celém Československu, část přicházela z Jižních Čech, hlavně z Českobudějovicka a Třeboňska, část ze Slovenska, další byli Volyňští Češi, a také desítky tisíc Slováků z Maďarska a z Rumunska. Mnoho Slováků však v následujících letech odešlo zpátky na Slovensko.³⁹³ Poměrně početnou skupinu přistěhovalců do jihočeské části Šumavy tvořilo romské obyvatelstvo.

Podle zprávy odsunového, konfiskačního a osídlovacího oddělení ONV v Klatovech z listopadu 1947 bylo z 43 katastrálních území určených k osídlení v té době osídleno 26 úplně (jednalo se o městečka a větší vesnice), 2 katastrální území byly osídleny částečně, 4 katastrální území byla přidělena státním lesům za účelem zalesnění a 11 katastrálních území bylo přiděleno pastvinářským družstvům. Jednalo se především o Velké šumavské horské pastevní družstvo se sídlem v Nýrsku, kterému bylo přiděleno 9 katastrálních území a další dvě malá pastevní družstva. Pastvinářská družstva byla zemědělská družstva zabývající se především pastvou skotu v horských oblastech, kde bylo obdělávání půdy nerentabilní. Tato družstva vznikla v roce 1946 a celkem 86 družstvům bylo přiděleno 140 000 hektarů půdy. Většina těchto družstev však byla nerentabilní a

závislá na státních dotacích, proto ministerstvo zemědělství v roce 1949 pastvinářská družstva zrušilo a jejich pozemky přidělilo nově založeným JZD a státním statkům.³⁹⁴

V okrese Klatovy se také v roce 1947 usídlilo 11 rodin Volyňských Čechů a byl očekáván příchod dalších reemigrantů. Pro tyto reemigranty byly vyhrazeny dvě malé obce.³⁹⁵

Odsunem německého obyvatelstva a v důsledku osídlení vznikla na Šumavě pestrá národnostní struktura. Dalším typickým rysem byl mladší věkový průměr obyvatel, protože do bývalých Sudet se stěhovali především mladí lidé. Odsun znamenal pro Šumavu radikální historický přelom, naprosto radikálně se změnila struktura obyvatelstva a v důsledku toho mnohde i ráz a tvářnost krajiny. Vytvořily se nové zvyky, tradice a předpoklady pro rozvoj regionu.³⁹⁶

Ani v následujících letech a desetiletích se Šumava nestala místem, kam by se lidé stěhovali, neboť zde bylo málo práce. Šumava se tedy nikdy populačně nevzpamatovala z odsunu. Dokonce i ve městech, jako jsou Železná Ruda nebo Nýrsko, je méně obyvatel než tam bylo před válkou, v některých vesnicích žije jen pětina či dokonce desetina předválečného počtu obyvatel a desítky vesnic zmizely úplně, některé kvůli odsunu, jiné kvůli zřízení vojenského výcvikového prostoru Dobrá voda začátkem padesátých let. Vylidnění Šumavy nejsou pouze následky odsunu, počet obyvatel Šumavy se podle výsledků sčítání lidu snižoval i před válkou a venkovského obyvatelstva ubylo po válce v celém Československu kvůli stěhování obyvatel z vesnic do měst. Nikde však není úbytek tak velký jako na Šumavě. Například v Železné Rudě (něm. Markt Eisenstein) a okolí bylo před válkou pět tisíc obyvatel a dnes jen něco přes dva tisíce, v Nýrsku (něm. Neuern) a okolí se počet obyvatel snížil z 5700 na 5100, v Kašperských horách (něm. Bergreichenstein) u Sušice bylo před válkou přes 3300 obyvatel a dnes jen 1600, ve vsi Čachrov na silnici z Klatov do Železné Rudy a v okolních dnes vylidněných vesnicích zůstalo z původních tří tisíc obyvatel jen něco přes pět set. Ve vsi Prášily (něm. Stubenbach) nedaleko Železné Rudy a okolních dnes zaniklých vesnicích žilo na začátku 20. století šest tisíc obyvatel, ve třicátých letech ještě 3500 a dnes jich zbylo jen 130³⁹⁷. Největší z těchto zaniklých vesnic Stodůlky (něm. Stadeln) měla dva tisíce obyvatel a dnes již vůbec neexistuje. Opuštěné domy na Šumavě byly zbourány během demoličních akcí v padesátých letech, rozebrány na stavební materiál nebo zničeny armádou při

vojenských cvičeních a dnes již většinou ani není v terénu poznat, kde se opuštěné vesnice nacházely. Velké množství polí a luk na Šumavě zarostlo lesy a tento proces dále pokračuje, protože obdělávané půdy je na Šumavě stále méně. Šumava tedy z celých bývalých Sudet dopadla nejhůře. Na druhou stranu kvůli tomu je na Šumavě zachovalá příroda a Šumava se stala vyhledávaným cílem turistů.

Na Plzeňsku nebyl s osídlením velký problém, problémem bylo pouze nahrazení kvalifikovaných odborníků, zejména horníků. Proto okresní národní výbor ve Stodě, jak jsem již výše uvedl, nechtěl povolit vystěhování německým horníkům a jejich rodinám. I z tohoto důvodu zůstalo na Stodsku poměrně velké množství Němců. Podle archivních dokumentů zbylo v roce 1953 v tehdejší okrese Stod, který zahrnoval i město Holýšov) a přilehlé vesnice ještě 1216 Němců.³⁹⁸

9.3. Německá menšina na Plzeňsku a Klatovsku po roce 1953

I na Plzeňsku a Klatovsku zůstaly po odsunu zbytky Němců, a to malé množství tzv. antifašistů a o něco více odborníků, kteří se zde rozhodli zůstat, nebo jim úřady zakázaly opuštění republiky. Tito Němci, pokud dosud nezískali československé státní občanství, ho dostali na základě zákona č. 34/1953 Sb. Provedení zákona, které znamenalo vydání občanských průkazů a osvědčení o státním občanství, měly na starosti národní výbory.

V hlášení o provádění zákona č. 34/1953 Sb. , které MNV v Plzni poslal dne 13. srpna 1954 Krajskému národnímu výboru v Plzni, se uvádí, že téměř všechny osoby německé národnosti žijící v Plzni si opatřily československé občanské průkazy. 14 Němců však o osvědčení o státním občanství nepožádalo. Jako důvody uvedli, že jsou Němci, že nikdy nebudou mít rádi Čechy, že žádají o vystěhování do Německa, jiní žádají vrátit svoje domy a ostatní majetek, polnosti a hospodářství a odmítají sloužit jako vojáci v Československé armádě³⁹⁹. Němečtí občané tedy zůstali v Plzni i poté, je však vidět že to byly zcela výjimečné případy. Většina místních národních výborů podala hlášení, že v jejich obvodu žádní Němci nežijí.

Mezi Němci, kteří zůstali na Plzeňsku a Klatovsku po roce 1953, převažovali horníci a dělníci, a samozřejmě také mnoho důchodců. Ženy početně převažovaly nad muži, což bylo způsobeno válečnými ztrátami i tím, že zde zůstaly některé Němky provdané za Čechy.

Od té doby se Němci na Plzeňsku a Klatovsku vystěhovali do Německa, nebo byli postupně asimilováni. Podle sčítání lidu z roku 2001 žilo v okrese Plzeň-město, který zahrnuje pouze město Plzeň, 298 obyvatel německé národnosti (0,18% celkového počtu obyvatel), v okrese Plzeň –jih 337 Němců (0,5%), v okrese Plzeň-sever žilo 537 Němců (0,74%) v okrese Klatovy 227 Němců (0,26%), v okrese Tachov, který byl celý součástí Sudet, zůstalo jen 320 Němců (0,62%) v celém Plzeňském kraji, který kromě zmíněných okresů zahrnuje ještě okresy Rokycany a Domažlice, žilo 2040 Němců, tedy 0,37% obyvatel. V Plzni žije 170 mužů a jen 128 žen německé národnosti, v ostatních okresech je počet mužů a žen vyrovnaný.⁴⁰⁰ Mnohem vyšší je počet Němců v Karlovarském kraji, kde žilo v roce 2001 8925 Němců (2,95%), největší podíl německé populace ze všech okresů v republice má okres Sokolov, kde žilo 4349 Němců, což je 4,65% obyvatel.³³⁹

Přesné údaje ze sčítání lidu v roce 2011 dosud nebyly zpracovány a zveřejněny. Počty Němců budou dnes o trochu nižší než byly před deseti lety.

Z uvedených údajů je vidět, že úbytek Němců po skončení odsunu pokračoval i na Plzeňsku a Klatovsku. Přesná čísla není možné uvést, protože hranice okresů se v pozdější době měnily a navíc nelze zapomínat ani na stěhování obyvatel v rámci republiky. I tak je zajímavé, že v okrese Plzeň-Jih zbylo jen něco přes 300 Němců, přičemž v roce 1953 jich bylo 1200 jen na Stodsku, a malé množství dalších bylo v tehdejších okresech Přeštice a v soudním okrese Blovice (část politického okresu Plzeň).

10. Závěr

Od konce druhé světové války již uplynulo 67 let. Přesto jsou válečné a poválečné události stále aktuální a jsou předmětem zájmu veřejnosti, médií a politické reprezentace v České republice i v Německu. V omezeném rozsahu této práce jsem se nemohl zabývat událostmi souvisejícími s dekrety prezidenta republiky v celém jejich rozsahu, zaměřil

jsem se tedy hlavně na dekret č. 33/1945, o některých dekrettech jsem se zmínil jen stručně, o jiných vůbec.

V rozporu s představou veřejnosti, že tzv. Benešovy dekrety se týkaly odsunu sudetských Němců, dekret č. 33/1945 Sb. ani žádný jiný dekret nerozhodl o odsunu. O odsunu rozhodla postupimská konference a dekrety pouze stanovily podrobnosti. S trochou nadsázky lze říci, že dekrety č. 12, 33 a 108 z roku 1945 byly jen prováděcí předpisy k postupimské dohodě. I konfiskace německého majetku byla v souladu s rozhodnutím vítězných mocností, podle kterého měl být majetek Němců v Polsku a Československu použit na úhradu německých reparací těmto zemím. Zpochybňování „Benešových dekretů“ ze strany německých a rakouských politiků, sudetoněmeckého Landsmanschaftu a médií tedy není jen zpochybňování československého právního řádu, ale i zpochybňování výsledků druhé světové války a poválečného uspořádání Evropy. Je třeba si uvědomit, že Německo nikdy nezaplatilo Československu ani Polsku válečné reparace za obrovské škody způsobené válkou a okupací a že majetek Němců v těchto zemích představoval náhradu těchto škod. Přímé škody vzniklé Československu v důsledku války a okupace vzniklé v důsledku německé okupace byly pro účely reparací vyčísleny na 11 583 500 000 USD, spolu s nepřímými škodami, spočívajícími ve ztrátě pracovních sil na nucených pracích v Říši, pracovní síle vynaložené pro Říši, ztráty v důsledku snížené pracovní schopnosti, ztráty v důsledku invalidity a v pohledávkách vůči Říši a jejím podnikům ve svém činily ve svém úhrnu 19 471 600 000 amerických dolarů, tj. 307 miliard Korun. Československo obdrželo v rámci válečných reparací od Mezispojeneckého reparačního úřadu v Bruselu a vrácením zabaveného československého majetku (především zlata) jen 91 300 000 USD, což činí necelého 0,5% požadované částky válečných reparací.⁴⁰¹ Některé odhady jsou ještě vyšší, např. v Mladé Frontě ze dne 29.3.1946 byly jen přímé škody způsobené okupací odhadnuty na 347 miliard Kčs.⁴⁰² Na úhradu ostatních škod byl použit majetek sudetských Němců, přičemž Beneš už za války předpokládal, že je odškodní budoucí německá vláda. To se také stalo. Všem vyhnancům byla přiznána podle spolkového zákona z roku 1952 a dalších zákonů náhrada škod vyhnání a války, přičemž do roku 1987 jim bylo vyplaceno 132,7 miliard DM.⁴⁰³ Snahy některých Sudetských Němců po vstupu ČR do EU získat odškodnění tedy nemají žádný právní základ.

O tom, jestli odsun byl spravedlivý, nemá smysl uvažovat, neboť taková úvaha musí být nutně vždy subjektivní a nelze dojít k řešení, se kterým by souhlasili všichni Češi i Němci. V každém případě však odsun byl nutný, protože soužití Čechů a několika milionů Němců v jednom státě již nebylo možné.

Za první republiky nepřátelství mezi Čechy a Němci stále narůstalo, jak jsem již uvedl. Během dvaceti let existence první republiky se česko-německé vztahy zhoršily natolik, že soužití v jednom státu bylo téměř nemožné, což vedlo k rozbití Československa. To tvrdili již v roce 1938 představitelé Sudetoněmecké strany a stejně tak i lord Runciman. Během sedmi následujících let se vztahy dále zhoršily a vzájemná nenávisť výrazně vzrostla. Proto byla možnost vzájemného soužití zcela vyloučena. Velká většina sudetských Němců již v roce 1938 dala svou jednoznačnou podporou Sudetoněmecké strany jasně najevo, že nechtějí dále žít v Československu. Po sedmi letech, kdy byly občany Velkoněmecké říše, se jejich názory jistě nijak nezměnily ve prospěch Československa. Svůj postoj k Československému státu dala řada Němců najevo členstvím ve Werwolfu nebo jeho podporou. V roce 1945 navíc většina Čechů poté, co zažili německou okupaci, nechtěla žít ve společném státě s Němci, odsun nebyl výmyslem politiků ale vyjadřoval názor většiny národa, proto se později v letech 1946-1948 politické strany hádaly, která s myšlenkou odsunu přišla jako první, ve snaze získat tím podporu voličů. Po válce již nebyl možný návrat k předválečným poměrům, a pokud by v zemi zůstala třímilionová menšina nepřátelská k československému státu a mnohdy i k českému národu, bylo by nemožné vybudovat stabilní státní zřízení a najít trvalý způsob soužití německé menšiny s většinovou českou populací.

Problém německé menšiny v Československu bylo možné vyřešit jen dvěma způsoby. Jednou možností bylo, aby se Československo trvale vzdalo pohraničí ve prospěch Německa, druhou možností byl odsun převážné části německé menšiny. Buďto se státní hranice musely upravit podle etnického složení obyvatelstva, nebo se etnické složení obyvatelstva muselo upravit podle hranic. Vzhledem k tomu, že Velkoněmecká říše prohrála válku a Československo bylo na straně vítězných mocností, se uskutečnila druhá možnost.

O tom, že odsun bylo nejlepší možné řešení, svědčí i to, že velká část Němců, která mohla v Československu zůstat, stejně v následujících desetiletích dobrovolně emigrovala do Západního Německa.

To, že odsun byl nutný, však neznamená, že byly nutné násilnosti, ke kterým při odsunu docházelo. Vraždění v době divokého odsunu je neomluvitelné, stejně tak i to, že většina viníků nebyla nikdy potrestána, neboť po únoru 1948 nebyla vůle tyto násilnosti vyšetřovat a trestat. Na druhou stranu počet obětí odsunu ve srovnání s jinými masovými přesuny obyvatelstva, ke kterým docházelo ve čtyřicátých letech v jiných zemích, nebyl zase tak vysoký.

Před druhou světovou válkou žily německé menšiny ve velké části Evropy a v důsledku války zanikly nebo byly výrazně zmenšeny. V Polsku bylo soužití Poláků a Němců zřejmě ještě obtížnější než soužití Čechů a Němců a nacistický teror během druhé světové války byl mnohem horší než v Protektorátu. Proto ani tam nebylo jiné řešení než odsun. V Maďarsku byla německá menšina poměrně malá a její vztahy s maďarským obyvatelstvem neprovázely tak velké problémy. Odsun Němců z Maďarska byl proveden z vůle velmocí, nikoliv kvůli nemožnosti soužití s Maďary, ani tam však nebyl odsun Němců proveden proti vůli maďarského obyvatelstva a většina Maďarů s tím souhlasila. Německé menšiny v Rumunsku, v Jugoslávii, Bulharsku a Itálii se z velké části přesunuly do Německa již během války. Obyvatelstvo Východního Pruska, které po válce připadlo SSSR, uprchlo koncem války před postupující Rudou armádou. Nejhůře dopadli Němci žijící před válkou v SSSR, zejména v Povolží, kteří byli již na začátku války deportováni na Sibiř a do Sovětské střední Asie. Jejich potomkům bylo teprve na začátku 90. let umožněno odejít do Německa.

Odsun způsobil Československu hospodářské problémy, ale ty se poměrně rychle podařilo překonat. Díky poměrně vysoké porodnosti v poválečných letech dosáhl počet obyvatel Československa do konce šedesátých let předválečné úrovně. Některé pohraniční horské oblasti však zůstaly neobydlené a mnohé vesnice a i některá malá města zanikly. V některých oblastech přetrvávají následky odsunu dodnes, celkově se však české země vyrovnaly s odsunem téměř třetiny obyvatel překvapivě snadno.

V Německu a Rakousku měli odsunutí sudetští Němci zpočátku řadu problémů, v důsledku zničení většiny německých měst nálety byl kritický nedostatek bytů a

přistěhovanci museli žít ve velmi špatných podmínkách, často několik rodin v jednom bytě, nebo bydleli v primitivních podmínkách v utečeneckých táborech. Navíc byl v poválečném Německu velký nedostatek potravin a přiděly stačily jen na holé přežití.⁴⁰⁴ Sudetští Němci se také setkávali s nepřátelstvím části říšských Němců, kteří je vinili z rozpoutání války, kvůli které o všechno přišli. Stejně tak i Němci odsunutí z Polska, z Maďarska a dalších zemí se setkávali s nepřátelstvím starousedlíků. Místní obyvatelé se nechtěli s přistěhovanci o nic dělit. Často se stávalo že spojenecká okupační správa musela ubytovat odsunuté Němce v domech proti vůli jejich vlastníků pod ochranou amerických nebo britských vojsk.⁴⁰⁵ Jejich ekonomická situace byla zpočátku velmi špatná, ale postupně, v padesátých letech se začala zlepšovat.

Problémem nebyl jen nedostatek bytů a potravin, odsunutí se setkávali s nepřátelstvím a s pohrdáním i z jiných důvodů, především s rasovými předsudky, neboť se většinou nejednalo o čistokrevné Němce, ale mnozí z nich, zejména Němci odsunutí z Polska, měli slovanské předky a často také slovanská jména. Kromě toho se lišili i jazykem, protože mluvili odlišným nářečím, což byl hlavně problém u přistěhovalců z Pobaltí a z Balkánu, kteří ani neznali spisovnou němčinu. Rozdíly mezi přistěhovanci a původními obyvateli byly také v kultuře, zvycích a tradicích. Část německé veřejnosti přijímala přistěhovalce jen s velkou nechtí a považovali příchod přistěhovalců z Pruska, ze Sudet nebo z Balkánu za velké neštěstí pro jejich města či vesnice. Integrace přistěhovalců do německé společnosti tedy probíhala pomalu, až do šedesátých let, v některých případech i déle. Přistěhovanci žili často v oddělených čtvrtích a s ostatními obyvateli, kde žili, se příliš nestýkali. Smíšená manželství mezi starousedlíky a přistěhovanci byla ve čtyřicátých a padesátých letech poměrně vzácná. Přistěhovanci nebyli také dlouhou dobu přijímáni do různých spolků, ať už se jednalo o sportovní kluby nebo hasičské, střelecké, šermířské nebo dokonce zahrádkářské spolky, proto si zakládali vlastní spolky. Mnozí odsunutí se tak zpočátku cítili jako cizinci ve vlastní zemi.⁴⁰⁶ V Rakousku byla situace podobná jako v Západním Německu. V Německé demokratické republice se vláda snažila integrovat přistěhovalce do společnosti i proti jejich vůli, proto se snažila potlačit všechny lidové tradice a vzpomínky na ztracená území a zakazovala vyhnanecké spolky, jaké fungovaly v západním Německu. I přesto tam ve skutečnosti integrace probíhala pomalu

a ekonomická situace přistěhovalců byla vzhledem k hospodářským problémům Německé demokratické republiky často ještě horší než na západě.

Postupně se však postavení odsunutých zlepšilo, a to jak ekonomicky, tak i jejich společenskou integrací a stali se z nich rovnoprávní příslušníci německé společnosti. Na konci šedesátých let už prakticky nebyly mezi přistěhovalci a starousedlíky žádné rozdíly. Čtrnáct milionů Němců odsunutých nebo uprchlých z Polska, Československa a Maďarska i jiných zemí pomohlo Německu vyrovnat mnohamilionové válečné ztráty. Přistěhovalci byli známí svou pracovitostí, neboť se snažili opět získat majetek a společenské postavení, které ztratili odsunem. Podle výroku jednoho německého historika: „Odsunutí nezůstali v roli postižených, sami přiložili ruku k dílu a svou ochotou být výkonní i přizpůsobiví, svou pracovní a brzy i kupní silou zcela rozhodujícím způsobem přispěli k hospodářskému zázraku Západního Německa“⁴⁰⁷

Příchod přistěhovalců, kteří tvořili téměř pětinu z celkového počtu obyvatel, zásadně změnil strukturu německé společnosti. Příchodem odsunutých se tvář západního a středního Německa změnila v míře do té doby nevídané. Zásadně přispěli k deprovincionalizaci, sekularizaci a urbanizaci Německa a působili jako důležitý faktor jeho modernizace.³⁴⁵ Sudetští Němci i ostatní Němci odsunutí do Západního a Východního Německa i do Rakouska byli tedy nakonec úspěšně integrováni. Přesto odsunutí Němci a jejich potomci dodnes nezapomněli a odsun je nadále předmětem třenic mezi Českou republikou a Německem, ačkoliv lze říci, že tyto problémy jsou menší než dříve.

Odsun jednou provždy vyřešil staleté neshody a konflikty mezi Čechy a Němci a dnes jsou vzájemné vztahy lepší než kdykoliv v minulosti.

11. Statistické údaje:

Počet německého obyvatelstva v září 1939:

Československo celkem: 3 544 000

z toho:

Sudetoněmecká území:	3 012 000
Ostatní Čechy a Morava:	259 000
Těšínsko:	67 000
Hlučínsko:	52 000
Slovensko:	130 000
Podkarpatská Rus:	24 000

Německá východní území celkem 9 955 000

z toho:

Východní Prusko:	2 473 000
Pomořansko:	1 884 000
Východní Braniborsko:	642 000
Slezsko:	4 576 000
Svobodné město Gdaňsk:	380 000

Ostatní státy před druhou světovou válkou

Polsko celkem:	1 200 000
Litva, Lotyšsko a Estonsko, celkem:	250 000
Maďarsko celkem:	600 000
Rumunsko celkem:	782 000
Jugoslávie celkem:	536 000 ^{III}

Počet Němců v Českých zemích (Čechy a Morava bez Slovenska) podle sčítání lidu a úředních odhadů:

1880:	2,943 milionu (35,8% obyvatel)
1890:	3,085 milionu (35,6% obyvatel)
1900:	3,29 milionu (35,1% obyvatel)
1910:	3,487 milionu (34,3% obyvatel) ^{IV}
1921:	3,061 milionu (30,6 % obyvatel)
1930:	3,15 milionu (29,5 % obyvatel) ^V

^{III} všechny údaje převzaty z knihy: Andree Kosserta, *Chladná vlast*, str. 24-25

^{IV} 1880-1910 převzato z článku Gabriely Šamanové: *Národnost ve sčítání lidu v českých zemích*

1939:	3,33 milionu, ^{VI} podle německých zdrojů 3,39 milionu ^{VII} (33% obyvatel)
1950:	160 000 (1,8% obyvatel)
1961:	134 000 (1,4% obyvatel)
1970:	80 000 (0,8% obyvatel)
1980:	58 000 (0,6% obyvatel)
1991:	48 000 (0,5% obyvatel)
2001:	39 000 (0,4% obyvatel) ^{VIII}

Před rokem 1880 se národnost občanů statisticky nezjišťovala. Údaje jsou značně nepřesné, neboť mnoho lidí smíšeného původu se hlásilo střídavě k české nebo německé národnosti, podle toho co bylo politicky výhodnější, proto lze předpokládat, že ve sčítáních před rokem 1918 a v době okupace byl počet Němců nadhodnocen, ve sčítáních po druhé světové válce naopak podhodnocen. Údaje z doby Rakouska Uherska jsou zkreslené ve prospěch Němců i tím, že se národnost určovala podle tzv. obcovací řeči (die Umgangssprache), nikoliv podle mateřské řeči, proto se mnoho Čechů v pohraničí hlásilo k německé národnosti, a dále tím, že se k německé národnosti hlásili Židé, protože židovská národnost nebyla oficiálně uznána. Procentuální úbytek Němců před druhou světovou válkou mohl být způsobem nižší porodností, před rokem 1918 také vyšší emigrací, a to zejména do Vídně a vyššími ztrátami za první světové války.

Výsledky sčítání lidu z roku 2011 nebyly v době psaní této práce ještě zcela zveřejněny. Není pochyb že počet občanů ČR hlásících se k německé národnosti je menší než před deseti lety. Na druhou stranu v České republice žije mnoho německých občanů, kteří zde většinou pracují, podle údajů ministerstva vnitra se v květnu 2011 nacházelo na území České republiky přes 15 000 Němců.⁴⁰⁸

Poznámky k tabulce:

12. SEZNAM POZNÁMEK

^I *Dalimilova Kronika*, kapitola 46

^V 1921 a 1930 převzato z tabulky Obyvatelstvo podle národnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1921 – 2001, vydané Českým statistickým úřadem

^{VI} převzato z knihy Jaroslava Kučery *Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva*, str. 18

^{VII} převzato z knihy z knihy Andree Kosserta *Chladná vlast*, str. 24

^{VIII} 1950-2001 převzato z tabulky Obyvatelstvo podle národnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1921 – 2001, vydané Českým statistickým úřadem

- ² *Historie města Kutné Hory*, dostupné z: <http://www.kutnahora.cz/index.php?sec=2&cid=89> (cit. 12.1.2012)
- ³ KASTNER, Quido, *Osídlování českého pohraničí od května 1945*, dostupné na http://www.senftenberg.cz/articles/081102_Osidlovani_ceskeho_pohranici/Kastner-Osidlovani_ceskeho_pohranici_od_květina_1945-www-soc-cas-cz.pdf, (cit. 10.2. 2012)
- ⁴ TOMS, Jaroslav, *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území české republiky od 12. stol. do roku 1947*, 1. vydání, Plzeň, Západočeská univerzita, 2002, str. 7-8.
- ⁵ Stále tajemná černá smrt , dostupné na: <http://veda-technika.blogspot.cz/2008/02/stale-tajemna-cerna-smrt-pravdopodobn.html> (cit. 10.6.2012)
- ⁶ TOMS, Jaroslav, *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území české republiky od 12. stol. do roku 1947*, 1. vydání, Plzeň, Západočeská univerzita, 2002, str. 11-13
- ⁷ tamtéž, str. 14-15
- ⁸ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 152
- ⁹ TOMS, Jaroslav, *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území české republiky od 12. stol. do roku 1947*, 1. vydání, Plzeň, Západočeská univerzita, 2002, str. 23-27
- ¹⁰ tamtéž str. 152
- ¹¹ KASTNER, Quido, *Osídlování českého pohraničí od května 1945*, dostupné na http://www.senftenberg.cz/articles/081102_Osidlovani_ceskeho_pohranici/Kastner-Osidlovani_ceskeho_pohranici_od_květina_1945-www-soc-cas-cz.pdf, (cit. 10.2. 2012)
- ¹² TOMS, Jaroslav, *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území české republiky od 12. stol. do roku 1947*, 1. vydání, Plzeň, Západočeská univerzita, 2002, str. 29-30
- ¹³ tamtéž str. 35
- ¹⁴ *Statistický lexikon obcí v Zemi České*, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha, vydán ministerstvem vnitra, 1934
- ¹⁵ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 233
- ¹⁶ KOSATÍK, Pavel, *Hrabě Badeni vydává jazyková nařízení (5. 4. 1897)*, dostupné na: <http://www.cs-magazin.com/2005-09/view.php?article=articles/cs050933.htm> (cit. 20. 1. 2012)
- ¹⁷ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 30-31, v jiných pramenech se můžeme setkat s trochu odlišnými názvy provincií, u provincie Böhmerwaldgau se někdy uvádí jako sídelní město Prachatice.
- ¹⁸ tamtéž str. 32-37
- ¹⁹ EIBLICHT, Rolf-Josef, *Der polnische und tschechische Imperialismus*, dostupné z: <http://www.mies-pilsen.de/imperial.htm> (cit. 21. 1. 2012)
- ²⁰ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 57-59
- ²¹ Seznam ministrů na stánkách vlády ČR: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/default.htm>, (cit. 10. 2. 2012)
- ²² KALOUSEK, *České státní právo*. 2. vydání, Praha : 1892, heslo inkolát, viz: ABZ slovník cizích slov, dostupný na <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/inkolat> (cit. 15. 1. 2012)
- ²³ MALÝ, Karel, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání, Praha : Linde, 2005 214-215
- ²⁴ Pillersdorfsche Verfassung, Allerhöchstes Patent vom 25. April 1848, Verfassungs-Urkunde des österreichischen Kaiserstaates, dostupné z: <http://www.rechtsgeschichte.jku.at/Lehrveranstaltungen/Allgemeines/Lernbehelfe/WS/03.Aufgekl.%20Absolutismu-s-Fruehkonstitutionalismus/pillersdorfsche%20Verfassung.pdf> (cit. 11. 2. 2012)
- ²⁵ Ústava rakouské říše (Stadionova) ze dne 4. března 1849, dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/stadion.htm> (cit. 11. 2. 2012)
- ²⁶ Kaiserliches Patent vom 31. December 1851 (R.G.Bl. 2/1852) wirksam für den ganzen Umfang des Reiches, dostupný z: <http://www.verfassungen.de/at/silvesterpatent51.htm> (cit. 11. 2. 2012)
- ²⁷ Kaiserliches Patent vom 26. Februar 1861 dostupný z: <http://www.verfassungen.de/at/februarpatent61.htm> (cit. 11. 11. 2011)
- ²⁸ Staatsgrundgesetz vom 21. Dezember 1867 (R.G.Bl. 142/1867), über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder, dostupné z: <http://www.verfassungen.de/at/stgg67-2.htm> (cit. 11. 11. 2011)
- ²⁹ ČERNÝ, Jan, VALÁŠEK, Miloš, *České státní občanství : Ucelený výklad právních předpisů upravujících státní občanství České republiky v návaznosti na státní občanství ČSR, ČSSR a ČSFR*. 1. vydání, Praha : Linde, 1996, str. 41

- ³⁰ zákon č. 61/1918 dostupný na:
http://www.portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_l=61/1918&PC_8411_ps=10#10821 (cit. 11.2.2011)
- ³¹ KURNIK, Peter, *Österreichisches Staatsbürgerschaftsrecht „Von der Heimatrolle zur Staatsbürgerschaftsevidenz“*, dostupný na:
http://www.ris.at/company/standesbeamte/download/Staatsb%C3%BCrgerschaftsrecht_50_Jahre_Peter_Kurnik.pdf
(cit. 20.1. 2011)
- ³² ČERNÝ, Jan, VALÁŠEK, Miloš, *České státní občanství : Ucelený výklad právních předpisů upravujících státní občanství České republiky v návaznosti na státní občanství ČSR, ČSSR a ČSFR*. 1. vydání, Praha : Linde, 1996, str. 41
- ³³ VERNER, Vladimír, *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*, 1. vydání, Praha : 1947, str. 24-48
- ³⁴ tamtéž str. 33
- ³⁵ tamtéž str. 107-119
- ³⁶ tamtéž str. 58-73
- ³⁷ tamtéž str. 74-83
- ³⁸ tamtéž str. 90-96
- ³⁹ tamtéž str. 121
- ⁴⁰ ČERNÝ, Jan, VALÁŠEK, Miloš, *České státní občanství : Ucelený výklad právních předpisů upravujících státní občanství České republiky v návaznosti na státní občanství ČSR, ČSSR a ČSFR*. 1. vydání, Praha : Linde, 1996, str. 46-68
- ⁴¹ Ústava ČSR, č. 121/1920 Sb., dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/121-20.htm>. (cit. 9. 11. 2011)
- ⁴² SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 54-55
- ⁴³ tamtéž str. 56-57
- ⁴⁴ *Šumava, příroda, historie, život*, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha: Baset, 2003, str. 387
- ⁴⁵ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 54-55, str. 80-83
- ⁴⁶ tamtéž str. 32-37
- ⁴⁷ tamtéž str. 92-93
- ⁴⁸ tamtéž str. 94-95
- ⁴⁹ tamtéž str. 96-99
- ⁵⁰ tamtéž str. 100
- ⁵¹ tamtéž str. 102-103
- ⁵² *K mnichovské dohodě*, autor neuveden, dostupný na: <http://zasvobodu-plz.cz/kniha/md/mnichdoh.html> (cit. 1.2.2012)
- ⁵³ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 103-107
- ⁵⁴ viz: Mnichovská dohoda, in PAVLÍČEK, Václav, DEJMEK, Jindřich, WEIGL, Jiří, *Benešovy dekrety, sborník textů*. 1. vydání. Praha : Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, str. 47-50. Text mnichovské dohody dostupný také z: <http://klempera.tripod.com/mnichov.htm> (cit. 4. 10. 2011)
- ⁵⁵ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 134
- ⁵⁶ tamtéž str. 115-116
- ⁵⁷ tamtéž str. 116
- ⁵⁸ GRÖGER, Franz, *Češi ze Sudet ve Wehrmachtu*, 10. 07. 2007, dostupný z: <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>, (cit. 14.1.2012)
- ⁵⁹ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 107-108
- ⁶⁰ ONUFER, Andrej, *Viedenská arbitráž pripravila Slovensko o dôstojnosť*, (2. 11. 2008), článek dostupný z: <http://aktualne.centrum.sk/domov/politika/clanek.phtml?id=1167709>
- ⁶¹ KREJČÍ Oskar, *Boj o Trianon*, článek dostupný z: <http://blisty.cz/art/53174.html> (cit. 22. 12. 2011)
- ⁶² Ústava ČSR, č. 121/1920 Sb., dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/121-20.htm>. (cit. 9. 11. 2011)
- ⁶³ Statistik des Deutschen Reiches, Band 552, Heft 1, 1939
- ⁶⁴ Gesetz über die Wiedervereinigung der sudetendeutschen Gebiete mit dem Deutschen Reich vom 21. November 1938, (Reichsgesetzblatt 1938 I S. 1641), dostupné z: <http://www.verfassungen.de/de/de33-45/sudetenland-vereinigung38.htm> (cit. 14. 1. 2012)

- ⁶⁵ Smlouva mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce podepsaná v Berlíně dne 20. listopadu 1938 uveřejněná pod č. 300 Sb. z. a n, citováno z: VERNER, Vladimír, *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*, 1. vydání, Praha : 1947, str. 227-232
- ⁶⁶ GRÖGER, Franz, *Češi ze Sudet ve Wehrmachtu*, 10. 07. 2007, dostupný z: <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>, (cit. 14.1.2012)
- ⁶⁷ tamtéž
- ⁶⁸ Smlouva mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce podepsaná v Berlíně dne 20. listopadu 1938 uveřejněná pod č. 300 Sb. z. a n
- ⁶⁹ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 134
- ⁷⁰ Kolektiv autorů: *Rozumět dějinám. Vývoj-česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*, Praha, 2002, str. 110
- ⁷¹ GRÖGER, Franz, *Češi ze Sudet ve Wehrmachtu*, 10. 07. 2007, dostupný z: <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>, (cit. 14.1.2012)
- ⁷² KASTNER, Quido, *Osídlování českého pohraničí od května 1945*, dostupné na http://www.senftenberg.cz/articles/081102_Osidlovani_ceskeho_pohranici/Kastner-Osidlovani_ceskeho_pohranici_od_května_1945-www-soc-cas-cz.pdf, (cit. 10.2. 2012)
- ⁷³ VERNER, Vladimír, *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*, 1. vydání, Praha : 1947, str. 229 – 230.
- ⁷⁴ Reichsbürgergesetz, dostupné z: <http://klempera.tripod.com/ngesetz1.htm> (cit. 22. 12. 2011)
- ⁷⁵ GRÖGER, Franz, *Češi ze Sudet ve Wehrmachtu*, 10. 07. 2007, dostupný z: <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>, (cit. 14.1.2012)
- ⁷⁶ Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz. Vom 22. Juli 1913, dostupný z: <http://www.documentarchiv.de/ksr/1913/reichs-staatsangehoerigkeitsgesetz.html> (cit. 22. 12. 2011)
- ⁷⁷ GRÖGER, Franz, *Češi ze Sudet ve Wehrmachtu*, 10. 07. 2007, dostupný z: <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>, (cit. 14.1.2012)
- ⁷⁸ viz. archiv NSDAP ve státním okresním archivu Plzeň-Jih v Blovicích.
- ⁷⁹ GRÖGER, Franz, *Češi ze Sudet ve Wehrmachtu*, 10. 07. 2007, dostupný z: <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>, (cit. 14.1.2012)
- ⁸⁰ zpráva z 27. schůze Prozatímního národního shromáždění 31. 1. 1946, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/027schuz/s027002.htm> (cit. 1. 2. 2012)
- ⁸¹ Nařízení o německých Volkslistách ze dne 4. 3. 1941, citováno z: VERNER, Vladimír, *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*, str. 240-241, 1. vydání, Praha : 1947
- ⁸² GRÖGER, Franz, *Češi ze Sudet ve Wehrmachtu*, 10. 07. 2007, dostupný z: <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>, (cit. 14.1.2012)
- ⁸³ Návrh poslanců Andreja Hlinku, Karola Sidora, dra Martina Sokola a dra Jozefa Tisu na vydání ústavního zákona o autonomii Slovenskej krajiny, dostupný z: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t1429_00.htm (cit. 12. 11. 2011)
- ⁸⁴ Ústavní zákon o autonomii Podkarpatské Rusi, dostupný na: http://www.vakobobri.cz/lachtan/328_1938.pdf (cit. 12. 11. 2011)
- ⁸⁵ Usnesení poslaneckej snemovne o vládnom návrhu ústavného zákona (tlač 1437) o zmene ústavy republiky Česko-Slovenskej a o mimoriadnej moci nariaďovacej, dostupný z: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/se/tisky/t0749_00.htm (cit. 7. 11. 2011), pozn. zákon byl publikován jen ve slovenském jazyce
- ⁸⁶ MALÝ, Karel, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání, Praha : Linde, 2005, str. 462
- ⁸⁷ KREJČÍ Oskar, *Boj o Trianon*, článek dostupný z: <http://blisty.cz/art/53174.html> (cit. 22. 12. 2011)
- ⁸⁸ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 139-141
- ⁸⁹ PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: 1/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 193-194
- ⁹⁰ Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava č. 75/1939 Sb. In PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: 1/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002 str. 51-54
- ⁹¹ Vládní nařízení ze dne 11. ledna 1940 č. 19 Sb. o protektorátní příslušnosti, citováno z: VERNER, Vladimír, *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*, 1. vydání, Praha : 1947 str. 265-267
- ⁹² Nařízení o odzúnní státní příslušnosti Protektorátu Čechy a Morava ze dne 3. října 1939 (Říšský zák. I. str. 1997, Věstník nařízení Reichsprotektora in Böhmen und Mähren čís. 8/1939) citováno z: VERNER, Vladimír, *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*, 1. vydání, Praha : 1947, str. 268-269

- ⁹³ MALÝ, Karel, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání, Praha : Linde, 2005, str. 477-478
- ⁹⁴ tamtéž str. 475-478
- ⁹⁵ BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 73-74
- ⁹⁶ tamtéž str. 75-76
- ⁹⁷ tamtéž str. 76
- ⁹⁸ tamtéž str. 87
- ⁹⁹ tamtéž str. 80-83
- ¹⁰⁰ tamtéž str. 123-138
- ¹⁰¹ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945*. 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 21
- ¹⁰² BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 111
- ¹⁰³ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945*. 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 24-26
- ¹⁰⁴ BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 150-154
- ¹⁰⁵ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 169-170
- ¹⁰⁶ BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 154-157
- ¹⁰⁷ PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: I/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 194-195
- ¹⁰⁸ BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 157-162
- ¹⁰⁹ tamtéž str. 163-164
- ¹¹⁰ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945*. 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 42-43
- ¹¹¹ BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 171
- ¹¹² KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945*. 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 38-40
- ¹¹³ tamtéž str. 45
- ¹¹⁴ BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 216
- ¹¹⁵ tamtéž str. 219-221
- ¹¹⁶ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945*. 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 44
- ¹¹⁷ BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 224
- ¹¹⁸ KLUSÁKOVÁ-SVOBODOVÁ, Zoe, *Životopis Ludvíka Svobody*, dostupné z: <http://www.ludviksvoboda.cz/index.php?page=zivotopis2.htm>, (cit. 13. 11. 2011)
- ¹¹⁹ tamtéž
- ¹²⁰ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 128
- ¹²¹ BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 266-269
- ¹²² KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945*. 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 46
- ¹²³ PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: I/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 189-190
- ¹²⁴ tamtéž str. 194-204
- ¹²⁵ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 173
- ¹²⁶ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945*. 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 28-29
- ¹²⁷ tamtéž str. 32

- ¹²⁸ KOHOUT, Luboš, *Specifika Československého a polského protinacistického odboje*, 2006, dostupné z : <http://www.ksl.wz.cz/Specifika%20odboje.htm>, (cit. 15. 1. 2012)
- ¹²⁹ tamtéž
- ¹³⁰ GRŇA, Josef, *Sedm roků na domácí frontě*. 1. vydání, Brno : Blok, 1968, str. 31
- ¹³¹ tamtéž str. 41-42
- ¹³² KOHOUT, Luboš, *Specifika Československého a polského protinacistického odboje*, 2006, dostupné z : <http://www.ksl.wz.cz/Specifika%20odboje.htm>, (cit. 15. 1. 2012)
- ¹³³ GRŇA, Josef, *Sedm roků na domácí frontě*. 1. vydání, Brno : Blok, 1968, str. 69-72
- ¹³⁴ tamtéž str. 73-81
- ¹³⁵ tamtéž str. 42-43
- ¹³⁶ BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947, str. 216
- ¹³⁷ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 183
- ¹³⁸ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945*. 1. vydání, Praha : Linde, 2002 str. 262
- ¹³⁹ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 23
- ¹⁴⁰ Hejl, F., KOLEJKA, J. *Řešení národnostní otázky v Československu v letech 1944-1945. Obnovení samostatné republiky jako státu Čechů a Slováků*, 1975. Citováno z: STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 23
- ¹⁴¹ Šindelka, J., *Řešení problematiky národnostních menšin v Československu v letech 1945-1948*, Citováno z: STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 23
- ¹⁴² FALTYS, A., *Kořeny a zdroje*, Citováno z: STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 23
- ¹⁴³ VINTER, Jan, *Reinhard Heydrich Ekonomický manipulátor*, 27. 5. 2006 <http://www.mesec.cz/clanky/reinhard-heydrich-ekonomicky-manipulator/>(cit. 15. 1. 2012)
- ¹⁴⁴ tamtéž
- ¹⁴⁵ tamtéž
- ¹⁴⁶ ŠOLC, Jiří. *Přijďeme za svítání: diverze v neregulérní válce československého odboje v letech 1939-1945*. 1. vydání, Praha : Naše vojsko, 2005, str. 51
- ¹⁴⁷ tamtéž str. 52
- ¹⁴⁸ KOHOUT, Luboš, *Specifika Československého a polského protinacistického odboje*, 2006, dostupné z : <http://www.ksl.wz.cz/Specifika%20odboje.htm>, (cit. 15. 1. 2012)
- ¹⁴⁹ tamtéž
- ¹⁵⁰ ŠOLC, Jiří. *Přijďeme za svítání: diverze v neregulérní válce československého odboje v letech 1939-1945*. 1. vydání, Praha : Naše vojsko, 2005, str. 25-26
- ¹⁵¹ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 137-138
- ¹⁵² tamtéž str. 140
- ¹⁵³ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004 str. 276-282
- ¹⁵⁴ GRŇA, Josef, *Sedm roků na domácí frontě*. 1. vydání, Brno : Blok, 1968, str. 167-177)
- ¹⁵⁵ tamtéž str. 187
- ¹⁵⁶ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 260
- ¹⁵⁷ GEBHARD, Jan; ŠIMOVČEK, Ján. *Partyzáni v Československu, 1941-1945*. 1. vydání. Praha : Pravda, 1984, str. 405-474
- ¹⁵⁸ tamtéž str. 482-502
- ¹⁵⁹ Usnesenie poslaneckej snemovne o vládnom návrhu ústavného zákona (tlač 1437) o zmene ústavy republiky Česko-Slovenskej a o mimoriadnej moci nariadovacej, dostupný z : http://www.psp.cz/eknih/1935ns/se/tisky/t0749_00.htm (cit. 7. 1. 2012)
- ¹⁶⁰ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 181
- ¹⁶¹ PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: 1/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 198
- ¹⁶² tamtéž str. 201-202
- ¹⁶³ tamtéž str. 183

-
- ¹⁶⁴ tamtéž str. 201
- ¹⁶⁵ tamtéž str. 202
- ¹⁶⁶ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945* . 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 333-334
- ¹⁶⁷ viz. Nález Ústavního soudu České republiky 5/1995 Sb., dostupný z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/na1995.html>, (cit. 4. 1. 2012)
- ¹⁶⁸ PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: I/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 204-205
- ¹⁶⁹ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945* . 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 405-406
- ¹⁷⁰ tamtéž str. 403-405
- ¹⁷¹ PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: I/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 205-207
- ¹⁷² tamtéž str. 209-210
- ¹⁷³ KUKLÍK, Jan, *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*, in *Němci a Maďaři v dekretech prezidenta republiky*, 1. vydání, Brno, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003, str. 47
- ¹⁷⁴ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945* . 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 169-178
- ¹⁷⁵ tamtéž str. 194
- ¹⁷⁶ tamtéž str. 251
- ¹⁷⁷ Benešovy dekrety, díl I. a II. 1. vydání, Praha : nakladatelství Adonai, 2002
- ¹⁷⁸ PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: I/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 204-205, str. 87
- ¹⁷⁹ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 12
- ¹⁸⁰ tamtéž str. 21
- ¹⁸¹ tamtéž str. 22-23
- ¹⁸² tamtéž str. 33-34
- ¹⁸³ tamtéž str. 36-38
- ¹⁸⁴ tamtéž str. 96-97
- ¹⁸⁵ tamtéž str. 82-83
- ¹⁸⁶ tamtéž str. 73
- ¹⁸⁷ tamtéž str. 88-89
- ¹⁸⁸ tamtéž str. 42
- ¹⁸⁹ PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: I/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 232
- ¹⁹⁰ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 88-89
- ¹⁹¹ tamtéž str. 151
- ¹⁹² tamtéž str. 60
- ¹⁹³ PAVLÍČEK, Václav, *Otázka legality a legitimacy odsunu*, dostupné z: <http://www.ksl.wz.cz/Odsun2.htm> (cit. 20.1.2012)
- ¹⁹⁴ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 58-59
- ¹⁹⁵ tamtéž str. 86-87
- ¹⁹⁶ tamtéž str. 113
- ¹⁹⁷ tamtéž str. 103
- ¹⁹⁸ tamtéž str. 178
- ¹⁹⁹ tamtéž str. 120
- ²⁰⁰ tamtéž str. 121-122
- ²⁰¹ tamtéž str. 128
- ²⁰² tamtéž str. 133-134
- ²⁰³ tamtéž str. 139
- ²⁰⁴ tamtéž str. 157
- ²⁰⁵ tamtéž str. 177
- ²⁰⁶ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 33-34
- ²⁰⁷ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 175

- ²⁰⁸ tamtéž str. 181-182
- ²⁰⁹ tamtéž str. 199
- ²¹⁰ MACKENZIE, C., *Dr. Beneš*, Praha 1947, Citováno z: STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 38
- ²¹¹ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 36-43
- ²¹² BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 259-260
- ²¹³ tamtéž str. 263-265
- ²¹⁴ Die Sudetendeutsche Landsmannschaft, *Missachtung ihres Selbstbestimmungsrechtes - Die Tragik der Sudetendeutschen*, dostupné na: http://www.sudeten.de/cms/?Historie:1919_-_1945#Opfer (cit. 20. 11. 2011)
- ²¹⁵ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 420
- ²¹⁶ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 44-45
- ²¹⁷ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 266
- ²¹⁸ tamtéž, str. 270-274
- ²¹⁹ tamtéž str. 366
- ²²⁰ Záznam postupimské konference in ŠNEJDÁREK, Antonín, *Druhá světová válka v dokumentech a fotografiích*. 1. vydání, Praha : Nakladatelství Svoboda, 1968, str. 349-470
- ²²¹ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 355-364
- ²²² KOSSERT, Andreas, *Chladná vlast, historie odsunutých Němců po roce 1945*, 1. vydání, Brno: Host, 2011, str. 35
- ²²³ tamtéž str. 364-365
- ²²⁴ ZPRÁVA O TŘÍSTRANNÉ KONFERENCI V BERLÍNĚ Vydána 2. srpna 1945 v Postupimi, dostupné na: <http://klempera.tripod.com/postupim.htm> (cit. 1. 12. 2011)
- ²²⁵ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 366
- ²²⁶ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945* . 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 278
- ²²⁷ zpráva z 27. schůze prozatímního Národního shromáždění 31. 1. 1946, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/027schuz/s027002.htm> (cit. 10. 2. 2012)
- ²²⁸ tamtéž
- ²²⁹ zpráva Hlavní správy lidového komisariátu vnitra pro záležitosti zajatců a internovaných (Главное управление по делам военнопленных и интернированных НКВД) o počtu, národnostním a hodnostním složení válečných zajatců v táborech GUPVI během Velké vlastenecké války, citováno z. GRÖGER, Franz, *Češi ze Sudet ve Wehrmachtu*, 10. 07. 2007, dostupný z: <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>, (cit. 14. 1. 2012)
- ²³⁰ tamtéž
- ²³¹ MARŠÁLEK, Zdenko, *Němec v české armádě,, problematika statistického podchycení „československých Němců“ v zahraničním odboji v letech 2. světové války*, citováno ze sborníku: *I oni byli proti*, str. 162-163
- ²³² tamtéž, str. 154-160
- ²³³ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 148-149
- ²³⁴ Projev ministra vnitra Václava Noska 14. 4. 1946 v Roudnici nad Labem, RUDÉ PRÁVO, pátek 17. dubna 1946
- ²³⁵ KUKLÍK, Jan, a kolektiv, *Dějiny československého práva 1945-1989*, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2011, str. 70
- ²³⁶ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 198-199
- ²³⁷ KOVAŘÍK, David, *Němečtí antifašisté v českých zemích v roce 1945*, cit. ze sborníku: *I oni byli proti*, str. 169
- ²³⁸ zpráva z 27. schůze prozatímního Národního shromáždění 31. 1. 1946, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/027schuz/s027002.htm> (cit. 10. 2. 2012)
- ²³⁹ tamtéž
- ²⁴⁰ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 321-322
- ²⁴¹ *Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce*, sestavili Josef Šebestík a František Lukeš, vydalo Ministerstvo vnitra, Praha 1946, str. 18-19

- ²⁴² tamtéž, str. 59
- ²⁴³ tamtéž, str. 20
- ²⁴⁴ RUDÉ PRÁVO, čtvrtek 12. července 1946, citováno z: STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 323
- ²⁴⁵ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 323-331
- ²⁴⁶ zpráva z 27. schůze prozatímního Národního shromáždění 31. 1. 1946, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/027schuz/s027002.htm> (cit. 10. 2. 2012)
- ²⁴⁷ FRAJDL, Jiří, *Protektorát Čechy a Morava 1939-1945*. 1. vydání, Moravská Třebová : Diatext, 1993, str. 5
- ²⁴⁸ zpráva z 27. schůze Prozatímního národního shromáždění 31. 1. 1946, dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/027schuz/s027002.htm> (cit. 1. 2. 2012)
- ²⁴⁹ HANZLÍK, František, Miliardové restituce možná i na základě falešných razítek národních výborů, dostupné na: <http://blisty.cz/art/14632.html> (cit. 13.2.2012)
- ²⁵⁰ Smlouva mezi Deutsches Reichem a Slovenskou republikou o úpravě státní příslušnosti příslušníků národních skupin obou států (slov. zák. č. 71/1940), citováno z : VERNER, Vladimír, *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*, 1. vydání, Praha : 1947, str. 263-264
- ²⁵¹ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 101
- ²⁵² KUKLÍK, Jan, a kolektiv, *Dějiny československého práva 1945-1989*, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2011, str. 70
- ²⁵³ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 159
- ²⁵⁴ KOČKA, PALEČKOVÁ, *Výklad k dekretu presidenta republiky o národní správě*. 1. vydání, Praha : Práce, 1945, str. 23
- ²⁵⁵ tamtéž. str. 37-43
- ²⁵⁶ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945* . 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 307-312
- ²⁵⁷ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 151
- ²⁵⁸ tamtéž str. 315-320
- ²⁵⁹ *Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce*, sestavili Josef Šebestík a František Lukeš, vydalo Ministerstvo vnitra, Praha 1946, str. 41-42
- ²⁶⁰ tamtéž str. 372-378
- ²⁶¹ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti v Praze o odsunu Němců z 2. dubna 1946 č. 21.888/46-IV/1, dostupná např. v státním okresním archivu v Klatovech.
- ²⁶² KUKLÍK, Jan, Dekrety prezidenta republiky 1940-1945, in KUKLÍK, Jan, MIKULE, Vladimír, JECH, Karel, *Němci a Maďari v dekretch prezidenta republiky*, 1. vydání, Brno, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003, str. 72
- ²⁶³ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 331-332
- ²⁶⁴ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 223
- ²⁶⁵ Todesmarsch nach Pohrlitz, autor neuveden, dostupné na: <http://www.wintersonnenwende.com/scriptorium/deutsch/archiv/weissbuch/dasd06.html> (cit. 25. 11. 2011)
- ²⁶⁶ NĚMEČEK, Jan, *Cesta k dekretům a k odsunu Němců*, dostupné z: <http://www.zasvobodu.cz/clanek.php?c=138>, (cit. 17.1.2011)
- ²⁶⁷ tamtéž
- ²⁶⁸ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 231
- ²⁶⁹ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945* . 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 270
- ²⁷⁰ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 219
- ²⁷¹ Jan Němeček, *Cesta k dekretům a k odsunu Němců*, dostupné z: <http://www.zasvobodu.cz/clanek.php?c=138>, (cit. 17.1.2011)
- ²⁷² STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 96
- ²⁷³ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 333

- ²⁷⁴ KOSSERT, Andreas, *Chladná vlast, historie odsunutých Němců po roce 1945*, 1. vydání, Brno: Host, 2011, str. 37
- ²⁷⁵ KUČERA, Jaroslav, *Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva : Problémy jejich přesného vyčíslení*, 1. vydání, Praha : Federální ministerstvo zahraničních věcí, 1992, str. 35-36
- ²⁷⁶ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 96
- ²⁷⁷ KOVAŘÍK, David, *Vysídlení Němců z okresu Jindřichův Hradec 1945-1947*, in Jihočeský sborník historický 74/2005, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2005, str. 219-220
- ²⁷⁸ tamtéž str. 223-228
- ²⁷⁹ tamtéž str. 230-232
- ²⁸⁰ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945* . 1. vydání, Praha : Linde, 2002 str. 272
- ²⁸¹ PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: I/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 278
- ²⁸² WOLLRAB, Adalbert, *Heimatkreis Saaz VERSÖHNUNG DURCH WAHRHEIT*, dostupné na: http://www.heimatkreis-saaz.de/Postelberg_2002/body_postelberg_2002.html, (cit. 17. 1. 2012)
- ²⁸³ *Slyšme i druhou stranu, Dokumenty k vyhnání Němců z českých zemí*, kolektiv autorů, České Budějovice, Infocentrum Šumava, 1991, str. 101-116
- ²⁸⁴ KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945* . 1. vydání, Praha : Linde, 2002, str. 273
- ²⁸⁵ Die Vertreibung der Sudetendeutschen, dostupné na: <http://www.sudeten-by.de/heimatpflege/Vertreibung.htm> (cit. 21. 11. 2011)
- ²⁸⁶ KUČERA, Jaroslav, *Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva : Problémy jejich přesného vyčíslení*, 1. vydání, Praha : Federální ministerstvo zahraničních věcí, 1992, str. 27-28
- ²⁸⁷ Die Sudetendeutsche Landsmannschaft, *Missachtung ihres Selbstbestimmungsrechtes - Die Tragik der Sudetendeutschen*, dostupné na: http://www.sudeten.de/cms/?Historie:1919_-_1945#Opfer (cit. 20. 11. 2011)
- ²⁸⁸ Sudetendeutsche (autor neuveden), dostupné na: <http://www.aufenthaltstitel.de/stichwort/sudetendeutsche.html> (cit. 20. 11. 2011)
- ²⁸⁹ EIBLICHT, Rolf-Josef, *Der polnische und tschechische Imperialismus*, dostupné z: <http://www.mies-pilsen.de/imperial.htm> (cit. 21.11.2011)
- ²⁹⁰ BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002, str. 335
- ²⁹¹ KUČERA, Jaroslav, *Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva : Problémy jejich přesného vyčíslení*, 1. vydání, Praha : Federální ministerstvo zahraničních věcí, 1992, str. 24-25
- ²⁹² PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: I/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, str. 278-279
- ²⁹³ NĚMEČEK, Jan, *Cesta k dekretům a k odsunu Němců*, dostupné z: <http://www.zasvobodu.cz/clanek.php?c=138>, (cit. 17.1.2011)
- ²⁹⁴ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 109
- ²⁹⁵ tamtéž str. 114-115
- ²⁹⁶ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 232
- ²⁹⁷ tamtéž, str. 230-231
- ²⁹⁸ Jan Němeček, *Cesta k dekretům a k odsunu Němců*, dostupné z: <http://www.zasvobodu.cz/clanek.php?c=138>, (cit. 17.1.2011)
- ²⁹⁹ KOSSERT, Andreas, *Chladná vlast, historie odsunutých Němců po roce 1945*, 1. vydání, Brno: Host, 2011, str. 24
- ³⁰⁰ KUČERA, Jaroslav, *Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva : Problémy jejich přesného vyčíslení*, 1. vydání, Praha : Federální ministerstvo zahraničních věcí, 1992, str. 21
- ³⁰¹ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 204-210
- ³⁰² Oběžník ministerstva vnitra č. B-300/1990 z 31. prosince 1945, citováno z: STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 112
- ³⁰³ SPIRIT, Michal, Tzv. *Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004, str. 231-232
- ³⁰⁴ KUKLÍK, Jan, a kolektiv, *Dějiny československého práva 1945-1989*, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2011, str. 71
- ³⁰⁵ Směrnice Ministerstva vnitra č. j. B-300/1990, z 31,12,1945, dostupná v státním okresním archivu v Blovicích

- ³⁰⁶ *Slyšme i druhou stranu, Dokumenty k vyhnání Němců z českých zemí*, kolektiv autorů, České Budějovice, Infocentrum Šumava, 1991, str. 137-140
- ³⁰⁷ vyhláška ZNV č. 2322/35b/Hr, dostupná v státním okresním archivu v Blovicích
- ³⁰⁸ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 280-289
- ³⁰⁹ KOVAŘÍK, David, *Němečtí antifašisté v českých zemích v roce 1945*, cit. ze sborníku: I oni byli proti, str. 173
- ³¹⁰ tamtéž str.152-155
- ³¹¹ vládní usnesení ze dne 15. února 1946 o vystěhování Němců-antifašistů z Československé Republiky do Ruského a amerického pásma v Německu. Dostupné v státním okresním archivu v Blovicích.
- ³¹² STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 283-289
- ³¹³ KOČOVÁ-LOZOVIUKOVÁ, Kateřina, *Němečtí antifašisté na Liberecku*, citováno ze sborníku *I oni byli proti...* str. 317
- ³¹⁴ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 228-234
- ³¹⁵ tamtéž str. 366
- ³¹⁶ KASTNER, Quido, *Osídlování českého pohraničí od května 1945*, dostupné na http://www.senftenberg.cz/articles/081102_Osidlovani_ceskeho_pohranici/Kastner-Osidlovani_ceskeho_pohranici_od_kvetna_1945-www-soc-cas-cz.pdf, (cit. 10.2. 2012)
- ³¹⁷ KOVAŘÍK, David, *Proměny českého pohraničí v letech 1958-1960, Demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945*, 1. vydání, Brno, 2006, str. 19-23
- ³¹⁸ tamtéž str. 37-45
- ³¹⁹ tamtéž str. 51-60
- ³²⁰ Spirit na str. 232 uvádí 204.000, podle údajů Landsmanschaftu zůstalo v ČSR 235.000 Němců: Die Sudetendeutsche Landsmannschaft, *Missachtung ihres Selbstbestimmungsrechtes - Die Tragik der Sudetendeutschen*, dostupné na: http://www.sudeten.de/cms/?Historie:1919_-_1945#Opfer (cit. 20. 11. 2011)
- ³²¹ Český statistický úřad, *Obyvatelstvo podle národnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1921 – 2001*, dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E05E7/\\$File/4032080117.xls](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E05E7/$File/4032080117.xls) (cit. 21. 1. 2012)
- ³²² STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 253
- ³²³ tamtéž str. 252
- ³²⁴ *Slyšme i druhou stranu, Dokumenty k vyhnání Němců z českých zemí*, kolektiv autorů, České Budějovice, Infocentrum Šumava, 1991, str. 179-181
- ³²⁵ viz. materiály ve státních oblastním archivu Plzeň-Jih v Blovicích
- ³²⁶ VON ARBURG, Adrian, *Zwischen Vertreibung und Integration Tschechische Deutschenpolitik 1947 – 1953*,
- ³²⁷ ERDÉLYIOVÁ, Veronika, *Situace maďarské menšiny, výměna obyvatelstva a reslovakizace*, dostupné na: <http://kabinetslovakistiky.wz.cz/handouts/madmensina.doc> (cit. 20. 1. 2011)
- ³²⁸ tamtéž
- ³²⁹ SME.sk, Na pripojenie Jaroviec, Rusoviec a Čunova sa zabúda, článok z 11. 10. 2007 dostupný z: <http://www.sme.sk/c/3530599/na-pripojenie-jaroviec-rusoviec-a-cunova-sa-zabuda.html>
- ³³⁰ ERDÉLYIOVÁ, Veronika, *Situace maďarské menšiny, výměna obyvatelstva a reslovakizace*, dostupné na: <http://kabinetslovakistiky.wz.cz/handouts/madmensina.doc> (cit. 20. 1. 2011)
- ³³¹ STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991, str. 222
- ³³² DZURJANIN, Zdenko, *Situácia v Československu po skončení druhej svetovej vojny*, článok dostupný z: <http://dzurjanin.blog.sme.sk/c/48143/Situacia-v-Ceskoslovensku-po-skonceni-druhej-svetovej-vojny-1.html> (cit. 22. 1. 2011)
- ³³³ *ČESKOSLOVENSKO PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE OBDOBÍ 1945 – 1948* článok dostupný z: <http://labajovci.xalda.eu/index.php?docs&file=75> (cit. m22.1.2011)
- ³³⁴ ERDÉLYIOVÁ, Veronika, *Situace maďarské menšiny, výměna obyvatelstva a reslovakizace*, dostupné na: <http://kabinetslovakistiky.wz.cz/handouts/madmensina.doc> (cit. 20. 1. 2011)
- ³³⁵ MOŠKO, Daniel, *Sčítanie obyvatelstva 2011 – kam kráčajú maďari a rómovia?* článok dostupný z: <http://danielmosko.blog.sme.sk/c/252745/Scitanie-obyvatelstva-2011-kam-kracaju-madari-a-romovia.html> (cit. 29. 1. 2011)
- ³³⁶ KUKLÍK, Jan, a kolektiv, *Dějiny československého práva 1945-1989*, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2011, str.325
- ³³⁷ oběžník Ministerstva vnitra z 31. března 1950, č. 216/3-27/3-1950-II/2, dostupný např v archivu města Plzně.
- ³³⁸ KUKLÍK, Jan, a kolektiv, *Dějiny československého práva 1945-1989*, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2011, str.325

- ³³⁹ Zpráva výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona, jímž některé osoby nabývají československého státního občanství (tisk 712) ze dne 24. 4. 1953, zkráceno, dostupné na: http://nemci.euweb.cz/probl_2.htm (Cit. 20. 10. 2011)
- ³⁴⁰ tamtéž
- ³⁴¹ KUKLÍK, Jan, a kolektiv, *Dějiny československého práva 1945-1989*, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2011, str. 325
- ³⁴² Fakta, fakta, fakta o německém občanství na území Sudet a Protektorátu, dostupné na : http://nemci.euweb.cz/probl_2.htm (cit. 20. 10. 2011)
- ¹ NĚMEČEK, Jan, *Cesta k dekretům a k odsunu Němců*, dostupné z: <http://www.zasvobodu.cz/clanek.php?c=138>, (cit. 17.1.2012)
- ¹ KUČERA, Ondřej, Sudetoněmecký Landsmansaft- historie, struktura, cíle, dostupný na: <http://glosy.info/texty/sudetonemecky-landsmansaft-historie-struktura-cile/> (cit. 17.1.2012)
- ³⁴³ Fakta, fakta, fakta o německém občanství na území Sudet a Protektorátu, dostupné na: http://nemci.euweb.cz/probl_2.htm (cit. 20. 10. 2011)
- ³⁴⁴ ŠRÁMEK, Pavel, *Přepadení kasáren v Brně-Židenicích aneb tzv. Židenický puč*, dostupný z: <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/studie/2.htm> (cit. 17.1.2012)
- ³⁴⁵ Český statistický úřad, *Obyvatelstvo podle národnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1921 – 2001*, dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E05E7/\\$File/4032080117.xls](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E05E7/$File/4032080117.xls) (cit. 21. 11. 2011)
- ³⁴⁶ Český statistický úřad, *Německá národnost na území ČR*, http://www2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nemecka_narodnost (cit. 21. 11. 2011)
- ³⁴⁷ tamtéž
- ³⁴⁸ tamtéž
- ³⁴⁹ *Werwolf*, autor neuveden, dostupný na: <http://www.acwsaloon.cz/hotove/w/werwolf/werwolf.htm> (cit. 20. 1. 2012)
- ³⁵⁰ Šůstek, Václav, *Historie zrady, Vyškovský německý jazykový ostrůvek*, dostupné na: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/historie-zrady-vyskovsky-nemecky-jazykovy-ostruvek-1918-1946-IV.html> (cit. 10.2.2012)
- ³⁵¹ RUDÉ PRÁVO, čtvrtek 2. srpna 1945
- ³⁵² RUDÉ PRÁVO, pátek 3. srpna 1945
- ³⁵³ MLADÁ FRONTA, čtvrtek 2. srpna 1945
- ³⁵⁴ RUDÉ PRÁVO, sobota 4. srpna 1945
- ³⁵⁵ RUDÉ PRÁVO, neděle 5. srpna 1945
- ³⁵⁶ MLADÁ FRONTA, 4. a 5. srpna 1945
- ³⁵⁷ MLADÁ FRONTA, úterý 7. srpna 1945
- ³⁵⁸ MLADÁ FRONTA, neděle 9. září 1945
- ³⁵⁹ RUDÉ PRÁVO, neděle 16. září 1945
- ³⁶⁰ RUDÉ PRÁVO, sobota 22. září 1945
- ³⁶¹ RUDÉ PRÁVO, pátek 25. ledna 1946
- ³⁶² RUDÉ PRÁVO, pátek 8. února 1946
- ³⁶³ RUDÉ PRÁVO, sobota 2. března 1946
- ³⁶⁴ RUDÉ PRÁVO, sobota 20. dubna 1946
- ³⁶⁵ Statistický lexikon obcí v Zemi České, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha, vydán ministerstvem vnitra, 1934
- ³⁶⁶ Počet obyvatel a domů podle výsledků sčítání od roku 1869, dostupný na: <http://www.czso.cz/sldb/sldb10.nsf/index> (cit. 18.1.2012)
- ³⁶⁷ tamtéž
- ³⁶⁸ *Šumava, příroda, historie, život*, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha: Baset, 2003, str. 383
- ³⁶⁹ tamtéž, str. 384-386
- ³⁷⁰ *Vyhnaní Čechů z pohraničí- ze vzpomínek hraničářů*, různé autoři, části I.-IV., dostupné na: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/vyhnnani-cechu-1938-ze-vzpominek-hranicararu-1.html>, <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/ze-vzpominek-hranicararu-2.html>, <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/vyhnnani-cechu-z-pohranici-3.html>, <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/vyhnnani-cechu-z-pohranici-4.html> (cit. 4.3.2012)
- ³⁷¹ *Odbojové organizace na Plzeňsku*, autor neuveden, <http://zasvobodu-plz.cz/kniha/odbojorg/zelez.html> (cit. 21.1.2012)
- ³⁷² *Šumava, příroda, historie, život*, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha: Baset, 2003, str. 390
- ³⁷³ tamtéž, str. 390-391
- ³⁷⁴ tamtéž, str. 391-392
- ³⁷⁵ *Plzeňské povstání 5. května 1945*, autor neuveden, dostupný na: <http://zasvobodu-plz.cz/kniha/plzpov/pmpov.html> (cit. 20.1.2012)

- ³⁷⁶ *Šumava, příroda, historie, život*, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha: Baset, 2003, str. 393-394
- ³⁷⁷ viz dokumenty ONV v Klatovech z roku 1950 ve Státní oblastním archivu v Klatovech
- ³⁷⁸ tamtéž, str. 393-394
- ³⁷⁹ viz dokumenty ONV v Klatovech z roku 1947 ve Státní oblastním archivu v Klatovech
- ³⁸⁰ viz dokumenty JNV v Plzni o odsunu Němců z let 1945-1949 v archivu města Plzně
- ³⁸¹ tamtéž
- ³⁸² tamtéž
- ³⁸³ tamtéž
- ³⁸⁴ tamtéž
- ³⁸⁵ viz dokumenty JNV v Plzni, komise pro právo a spravedlnost z let 1946-1950 v Archivu města Plzně
- ³⁸⁶ tamtéž
- ³⁸⁷ viz dokumenty ONV v Přešticích ve Státním oblastním archivu Plzeň-jih v Blovicích
- ³⁸⁸ viz dokumenty ONV v Klatovech z roku 1950 ve Státní oblastním archivu v Klatovech
- ³⁸⁹ viz dokumenty ONV ve Stodě z roku 1950 ve Státním oblastním archivu Plzeň-jih v Blovicích
- ³⁹⁰ viz dokumenty ONV v Přešticích z roku 1947 ve Státním oblastním archivu Plzeň-jih v Blovicích
- ³⁹¹ viz dokumenty ONV ve Stodě z roku 1951 ve Státním oblastním archivu Plzeň-jih v Blovicích
- ³⁹² viz dokumenty ONV v Klatovech z roku 1950 ve Státní oblastním archivu v Klatovech
- ³⁹³ *Šumava, příroda, historie, život*, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha: Baset, 2003, str. 395
- ³⁹⁴ KOVAŘÍK, David, *Proměny českého pohraničí v letech 1958-1960, Demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945*, 1. vydání, Brno, 2006, str. 23
- ³⁹⁵ viz dokumenty ONV v Klatovech z roku 1947 ve Státní oblastním archivu v Klatovech
- ³⁹⁶ tamtéž, str. 396
- ³⁹⁷ Počet obyvatel a domů podle výsledků sčítání od roku 1869, dostupný na:
<http://www.czso.cz/sldb/sldb10.nsf/index> (cit. 18.1.2012)
- ³⁹⁸ viz materiály ONV Stod z let 1949-1954 ve státním okresním archivu Plzeň-jih v Blovicích.
- ³⁹⁹ Hlášení MNV v Plzni o provádění zákona č. 34/1953 Sb., ze dne 13. srpna 1954, č. 216-3-13.8.1954, dostupné v archivu města Plzně
- ⁴⁰⁰ *Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001 - základní informace o okresech a krajích*, Praha, Český statistický úřad, 2003
- ⁴⁰¹ tamtéž
- ⁴⁰² MLADÁ FRONTA, 26. března 1946
- ⁴⁰³ KOSSERT, Andreas, *Chladná vlast, historie odsunutých Němců po roce 1945*, 1. vydání, Brno: Host, 2011, str. 56-64
- ⁴⁰⁴ tamtéž, str. 140-160
- ⁴⁰⁵ tamtéž, str. 155-160
- ⁴⁰⁶ tamtéž, str. 15
- ⁴⁰⁷ tamtéž, str. 16
- ⁴⁰⁸ Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství - k 31. 5. 2011, Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR, dostupný na: [http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/engt/DA004ECD2A/\\$File/c01f01.pdf](http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/engt/DA004ECD2A/$File/c01f01.pdf) (cit. 26.2.2012)

13. ZUSAMENFASSUNG DER DOKTORARBEIT

Diese Doktorarbeit handelt von Dekreten des Präsidenten der Republik („Beneš-Dekrete“), von der Entwicklung der tschechoslowakischen Staatsbürgerschaft in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts, vor allem von dem Verlust der Staatsbürgerschaft der Sudetendeutschen und von der Vertreibung der Sudetendeutschen aus der Tschechoslowakischen Republik, vor allem aus dem heutigen Landkreisen Pilsen und Klattau.

Der erste Teil ist von den Tschechisch-deutschen Beziehungen vom 10. Jahrhundert bis 1930. In dem zweiten Kapitel habe ich die Entwicklung der Staatsbürgerschaft in den Ländern der Böhmisches Krone und im Kaisertum Österreich beschrieben. Die zweite Hälfte ist von der tschechoslowakischen Staatsbürgerschaft von der Entstehung der Tschechoslowakischen Republik im Jahre 1918 bis Münchner Abkommen im Jahre 1938. Im dritten Kapitel habe ich den Untergang der Tschechoslowakischen Republik und die Entstehung des Protektorats Böhmen und Mähren, weiter die Änderungen der Staatsbürgerschaft in den Folgen dieser historischen Ereignisse beschrieben, kurz auch etwas von der Staatsbürgerschaft des Deutschen Reiches in dieser Zeit. Der vierte Teil handelt von dem Volkswiderstand gegen die deutsche Okupation, vor allem von der Londoner Exilregierung und den Dekreten des Präsidenten der Republik („Beneš-Dekrete“) und von dem Vertreibungsplan der Sudetendeutschen. Der fünfte Teil handelt von der Abänderung der Tschechoslowakischen Staatsbürgerschaft der Deutschen bei uns und Ungarn in der Slowakei aufgrund des Dekrets des Präsidenten der Republik Nummer 33 aus dem Jahre 1945, und von der Postdamer Konferenz. Der sechste Teil handelt von der Aussiedlung der Deutschen aus der Tschechoslowakei und von der freiwilligen Emigration der übrigen Tschechischen Deutschen in folgenden Jahren. Der siebte Teil ist von der Deutschen Minderheit in der Tschechoslowakei nach dem Jahre 1948 und von der Verleihung der Tschechoslowakischen Staatsbürgerschaft der Tschechischen Deutschen, die in der Tschechoslowakischen Republik aufgrund des Verfassungsgesetzes Nummer 34 aus dem Jahre 1953 bleiben wollten.

Der achte Kapitel handelt von der Beschreibung der Vertreibung der Sudetendeutschen in der Tschechoslowakischen Presse in den Jahren 1945-1946. Im neunten Kapitel

beschreibe ich die Vertreibung der Deutschen aus Pilsen, Klattau und Umgebung und auch das Schicksal der zufälligen ausgewählten konkreten Personen aus diesem Gebiet.

Im Nachwort schreibe ich von den Gründen und Folgen der Vertreibung der Deutschen aus der Tschechoslowakei.

Am Ende sind die Zitationen, die Liste der benutzten Literatur und die Liste der benutzten Rechtsvorschriften.

14. RESUMÉ OF THE RIGOROUS THESIS

DECREES OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC IN RELATION TO DEPORTATION OF SUDETEN GERMANS FROM PLZEN AND KLATOVY AREA

This Rigorous Thesis is focused on the Decrees of the President Edvard Beneš issued in 1945 in relation to the deportation of Sudeten Germans, especially Germans living in Plzen, Klatovy and surrounding areas.

This Thesis briefly describes the history of Czech-German relationships from the eldest times till the middle of the twentieth century, further then the legal form of the citizenship from 1945 and historical events which in their result led to deportation of German Citizens from Czechoslovakia. It is followed by description of establishment and activity of Czechoslovakian exile government in London during the Second World War and origination of Decrees of the President of the Republic same as development of opinions to the solution of Czech-German coexistence of Czechoslovakian politicians and resistance organizations during the Second World War. The Thesis also mentions the contents of the Constitutional Decree No.33/1945 on Modification of Czechoslovak Citizenship of persons of German and Hungarian ethnicity and several Decrees relating to legal status of Sudeten Germans. The Thesis describes deportation of Sudeten Germans from Czechoslovakia and finally history of Czech-German relationships in the area of Plzen and Klatovy, at present Plzen City, Plzen South and Klatovy and deportation of Sudeten Germans from this area.

15. POUŽITÁ LITERATURA

KNIHY

- BENEŠ, Edvard, *Paměti, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vydání, Praha : Orbis, 1947
- Benešovy dekrety*, díl I. a II., 1. vydání, Praha : nakladatelství Adonai, 2002
- BRANDES, Detlef, *Cesta k vyhnání 1938-1945 : Plány a rozhodnutí o „transferu Němců z Československa a z Polska*. Přeložil Petr Dvořáček. 1. vydání v českém jazyce, Praha : Prostor, 2002
- ČERNÝ, Jan; VALÁŠEK, Miloš, *České státní občanství : Ucelený výklad právních předpisů upravujících státní občanství České republiky v návaznosti na státní občanství ČSR, ČSSR a ČSFR*. 1. vydání, Praha : Linde, 1996
- GEBHARD, Jan; ŠIMOVICEK, Ján. *Partyzáni v Československu, 1941-1945*. 1. vydání. Praha : Pravda, 1984, str. 405-474
- GRŇA, Josef, *Sedm roků na domácí frontě*. 1. vydání, Brno : Blok, 1968
- FRAJDL, Jiří, *Protektorát Čechy a Morava 1939-1945*. 1. vydání, Moravská Třebová : Diatext, 1993
- Jihočeský sborník historický* 74/2005, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1. vydání, 2005
- KOČKA; PALEČKOVÁ, *Výklad k dekretu presidenta republiky o národní správě*. 1. vydání, Praha : Práce, 1945
- KOSSERT, Andreas, *Chladná vlast, historie odsunutých Němců po roce 1945*, 1. vydání, Brno: Host, 2011
- KOVARÍK, David, *Proměny českého pohraničí v letech 1958-1960, Demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945*, 1. vydání, Brno, 2006,
- KUČERA, Jaroslav, *Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva : Problémy jejich přesného vyčíslení*, 1. vydání, Praha : Federální ministerstvo zahraničních věcí, 1992
- KUKLÍK, Jan, a kolektiv, *Dějiny československého práva 1945-1989*, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2011
- KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů" : dekrety presidenta republiky 1940-1945* . 1. vydání, Praha : Linde, 2002
- KUKLÍK, Jan, MIKULE, Vladimír, JECH, Karel, *Němci a Maďari v dekretch prezidenta republiky*, 1. vydání, Brno, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2003
- I oni byli proti, Sborník z mezinárodní historické konference ve dnech 13-15. listopadu 2006 v Ústí nad Labem v rámci projektu „Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení 2. světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu (kolektiv autorů)*, 1. vydání, Muzeum města Ústí nad Labem ve spolupráci s nakladatelstvím Albis international Kristiny Kaiserové v Ústí nad Labem, 2006
- MALÝ, Karel, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání, Praha : Linde, 2005
- PAVLÍČEK, Václav; DEJMEK, Jindřich; WEIGL, Jiří, *Benešovy dekrety, sborník textů*. 1. vydání. Praha : Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002
- PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky: 1/ Český stát a Němci*. 1. vydání. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2002, ISBN 80-246-0489-2
- Přehled předpisů o Němcích a osobách považovaných za Němce*, sestavili Josef Šebestík a František Lukeš, vydalo Ministerstvo vnitra, Praha 1946
- Rozumět dějinám. Vývoj-česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*, Kolektiv autorů: Praha, 2002
- Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001 - základní informace o okresech a krajích*, Praha, Český statistický úřad, 2003
- Slyšme i druhou stranu, Dokumenty k vyhnání Němců z českých zemí*, kolektiv autorů, České Budějovice, Infocentrum Šumava, 1991
- SPIRIT, Michal, *Tzv. Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vydání. Praha : Oeconomica, 2004
- ŠOLC, Jiří, *Přijďme za svítání: diverze v neregulérní válce československého odboje v letech 1939-1945*. 1. vydání, Praha : Naše vojsko, 2005
- ŠNEJDÁREK, Antonín, *Druhá světová válka v dokumentech a fotografiích*. 1. vydání, Praha : Nakladatelství Svoboda, 1968
- STANĚK, Tomáš, *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, 1. vydání, Praha: Academia, Naše vojsko, 1991,
- Statistický lexikon obcí v Zemi České*, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha, vydán ministerstvem vnitra, 1934
- Šumava, příroda, historie, život*, kolektiv autorů, 1. vydání, Praha: Baset, 2003
- VERNER, Vladimír, *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*, 1. vydání, Praha : 1947

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- Československo po druhé světové válce období 1945 – 1948 článek dostupný na: <http://labajovci.xalda.eu/index.php?docs&file=75> (cit. 22.1.2011)
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Německá národnost na území ČR*, dostupné na: http://www2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/nemecka_narodnost (cit. 21. 11. 2011)
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Obyvatelstvo podle národnosti podle výsledků sčítání lidu v letech 1921 – 2001*, dostupné na: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E05E7/\\$File/4032080117.xls](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E05E7/$File/4032080117.xls) (cit. 21. 11. 2011)
- Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství - k 31. 5. 2011*, Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR, dostupný na: [http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/eng/DA004ECD2A/\\$File/c01t01.pdf](http://czso.cz/csu/cizinci.nsf/eng/DA004ECD2A/$File/c01t01.pdf) (cit. 26.2.2012)
- EIBLICHT, Rolf-Josef, *Der polnische und tschechische Imperialismus*, dostupné na: <http://www.mies-pilsen.de/imperial.htm> (cit. 20.10.2011)
- ERDÉLYIOVÁ, Veronika, *Situace maďarské menšiny, výměna obyvatelstva a reslovakizace*, dostupné na: <http://kabinetslovakistiky.wz.cz/handouts/madmensina.doc> (cit. 20. 1. 2011)
- Fakta, fakta, fakta o německém občanství na území Sudet a Protektorátu*, dostupné na: http://nemci.euweb.cz/probl_2.htm (cit. 20. 10. 2011)
- GRÖGER, Franz, *Češi ze Sudet ve Wehrmachtu*, 10. 07. 2007, dostupný z: <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>, (cit. 14.1.2012)
- Kaiserliches Patent vom 31. December 1851 (R.G.Bl. 2/1852) wirksam für den ganzen Umfang des Reiches*, dostupný na: <http://www.verfassungen.de/at/silvesterpatent51.htm> (cit. 11. 11. 2011)
- Kaiserliches Patent vom 26. Februar 1861* dostupný na: <http://www.verfassungen.de/at/februarpatent61.htm> (cit. 11. 11. 2011)
- KALOUSEK, *České státní právo*. 2. vydání, Praha : 1892, heslo inkolát, viz: ABZ slovník cizích slov, dostupný na <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/inkolat> (cit. 15. 10. 2011)
- KASTNER, Quido, Osídlování českého pohraničí od května 1945, dostupné na http://www.senftenberg.cz/articles/081102_Osidlovani_ceskeho_pohranici/Kastner-Osidlovani_ceskeho_pohranici_od_kvetna_1945-www-soc-cas-cz.pdf, (cit. 10.2. 2012)
- KLUSÁKOVÁ-SVOBODOVÁ, Zoe, *Životopis Ludvíka Svobody*, dostupný na: <http://www.ludviksvoboda.cz/index.php?page=zivotopis2.htm>, (cit. 13. 11. 2011)
- K mnichovské dohodě*, autor neuveden, dostupný na: <http://zasvobodu-plz.cz/kniha/md/mnichdoh.html> (cit. 1.2.2012)
- KOHOUT, Luboš, *Specifika Československého a polského protinacistického odboje*, 2006, dostupné na : <http://www.ksl.wz.cz/Specifika%20odboje.htm>, (cit. 15. 10. 2011)
- KOSATÍK, Pavel, *Hrabě Badeni vydává jazyková nařízení (5. 4. 1897)*, dostupné na: <http://www.cs-magazin.com/2005-09/view.php?article=articles/cs050933.htm> (cit. 20. 1. 2011)
- KREJČÍ Oskar, *Boj o Trianon*, článek dostupný na: <http://blisty.cz/art/53174.html> (cit. 22. 1. 2011)
- KURNIK, Peter, *Österreichisches Staatsbürgerschaftsrecht „Von der Heimatrolle zur Staatsbürgerschaftsevidenz“*, dostupný na: http://www.ris.at/company/standesbeamte/download/Staatsbu%3%BCrgerschaftsrecht_50_Jahre_Peter_Kurnik.pdf (cit. 20.1. 2011)
- MOŠKO, Daniel, *Sčítanie obyvateľstva 2011 – kam kráčajú maďari a rómovia?* článek dostupný na: <http://danielmosko.blog.sme.sk/c/252745/Scitanie-obyvateľstva-2011-kam-kracaju-madari-a-romovia.html> (cit. 29. 1. 2011)
- Nález Ústavního soudu České republiky 5/1995 Sb.*, dostupný na: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/na1995.html>, (cit. 4. 10. 2011)
- Návrh poslanců Andreja Hlinku, Karola Sidora, dra Martina Sokola a dra Jozefa Tisu na vydanie ústavného zákona o autonomii Slovenskej krajiny*, dostupný na: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t1429_00.htm (cit. 12. 11. 2011)
- Ústavní zákon o autonomii Podkarpatské Rusi č. 328/1938 Sb. z. a n.*, dostupný na: http://www.vakobobri.cz/lachtan/328_1938.pdf (cit. 12. 11. 2011)
- NĚMEČEK, Jan, *Cesta k dekretům a k odsunu Němců*, dostupné z: <http://www.zasvobodu.cz/clanek.php?c=138>, (cit. 17.1.2011)
- Odbojové organizace na Plzeňsku*, autor neuveden, <http://zasvobodu-plz.cz/kniha/odbojorg/zelez.html> (cit. 21.1.2012)
- ONUFER, Andrej, *Viedenská arbitráž připravila Slovensko o důstojnost'*, (2. 11. 2008), článek dostupný na: <http://aktualne.centrum.sk/domov/politika/clanek.phtml?id=1167709>
- PAVLÍČEK, Václav, *Otázka legality a legitimacy odsunu*, dostupné z: <http://www.ksl.wz.cz/Odsun2.htm> (cit. 20.11.2011)

Pillersdorfsche Verfassung, Allerhöchstes Patent vom 25. April 1848, Verfassungs-Urkunde des österreichischen Kaiserstaates, dostupné na:
<http://www.rechtsgeschichte.jku.at/Lehrveranstaltungen/Allgemeines/Lernbehelfe/WS/03.Aufgekl.%20Absolutismus-Fruehkonstitutionalismus/pillersdorfsche%20Verfassung.pdf> (cit. 11. 11. 2011)

Plzeňské povstání 5. května 1945, autor neuveden, dostupný na:
<http://zasvobodu-plz.cz/kniha/plzpov/pmpov.html> (cit. 20.1.2012)

Reichsbürgergesetz, dostupné z: <http://klempera.tripod.com/ngesetz1.htm> (cit. 22. 1. 2011)

Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz. Vom 22. Juli 1913, dostupný z:
<http://www.documentarchiv.de/ksr/1913/reichs-staatsangehoerigkeitsgesetz.html> (cit. 22. 1. 2011)

Seznam ministrů na státních vládách ČR: dostupný na: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/default.htm>, (cit. 10. 10. 2011)

SME.sk, *Na pripojenie Jaroviec, Rusoviec a Čunova sa zabúda*, článok z 11. 10. 2007 dostupný na:
<http://www.sme.sk/c/3530599/na-pripojenie-jaroviec-rusoviec-a-cunova-sa-zabuda.html> (cit. 9.1.2011)

Smlouva mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce podepsaná v Berlíně dne 20. listopadu 1938 uveřejněná pod č. 300 Sb. z. a n

Staatsgrundgesetz vom 21. Dezember 1867 (R.G.Bl. 142/1867), *über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder*, dostupné na: <http://www.verfassungen.de/at/stgg67-2.htm> (cit. 11. 11. 2011)

DIE SUDETENDEUTSCHE LANDSMANNSCHAFT, *Missachtung ihres Selbstbestimmungsrechtes - Die Tragik der Sudetendeutschen*, dostupné na: http://www.sudeten.de/cms/?Historie:1919_-_1945#Opfer (cit. 20. 11. 2011)

Sudetendeutsche (autor neuveden), dostupné na: <http://www.aufenthaltstitel.de/stichwort/sudetendeutsche.html> (cit. 20. 11. 2011)

ŠAMANOVA, Gabriela, *Národnost ve sčítání lidu v českých zemích*, dostupné na:
http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100023s_Samanova-narodnost.pdf (cit. 26.2.2012)

ŠŮSTEK, Václav, *Historie zrady, Vyškovský německý jazykový ostrůvek*, dostupné na:
<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/historie-zrady-vyskovsky-nemecky-jazykovy-ostrovek-1918-1946-IV.html> (cit. 10.2.2012)

Todesmarsch nach Pohrlitz, autor neuveden, dostupné na:
<http://www.wintersonnenwende.com/scriptorium/deutsch/archiv/weissbuch/dasd06.html> (cit. 25. 11. 2011)

Usnesenie poslaneckej snemovne o vládnom návrhu ústavného zákona (tlač 1437) o zmene ústavy republiky Česko-Slovenskej a o mimoriadnej moci nariadení, dostupné na:
http://www.psp.cz/eknih/1935ns/se/tisky/t0749_00.htm (cit. 7. 11. 2011), pozn. zákon byl publikován jen ve slovenském jazyce

Ústava ČSR, č. 121/1920 Sb., dostupná na: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/121-20.htm> (cit. 9. 11. 2011)

Ústava Rakouské říše (Stadionova) ze dne 4. března 1849, dostupná na: <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/stadion.htm> (cit. 11. 11. 2011)

Die Vertreibung der Sudetendeutschen, dostupné na: <http://www.sudeten-by.de/heimatpflege/Vertreibung.htm> (cit. 21. 11. 2011)

VINTER, Jan, *Reinhard Heydrich Ekonomický manipulátor*, 27. 5. 2006 článek dostupný na:
<http://www.mesec.cz/clanky/reinhard-heydrich-ekonomicky-manipulator> (cit. 21.11.2011)

Vyhnaní Čechů z pohraničí- ze vzpomínek hraničářů, části I.-IV., dostupné na:
<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/vyhnanici-cechu-1938-ze-vzpominek-hranicar-1.html>
<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/ze-vzpominek-hranicar-2.html>,
<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/vyhnanici-cechu-z-pohranici-3.html>,
<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/vyhnanici-cechu-z-pohranici-4.html> (cit. 4.3.2012)

Werwolf, autor neuveden, dostupný na: <http://www.acwsaloon.cz/hotove/w/werwolf/werwolf.htm> (cit.20.1.2012)

Zpráva o třístranné konferenci v Berlíně Vydána 2. srpna 1945 v Postupimi, dostupné na:
<http://klempera.tripod.com/postupim.htm> (cit. 1. 12. 2011)

Zpráva výboru ústavně-právního k vládnímu návrhu zákona, jímž některé osoby nabývají československého státního občanství (tisk 712) ze dne 24. 4. 1953, dostupné na: http://nemci.euweb.cz/probl_2.htm (Cit. 20. 10. 2011)

zpráva z 27. schůze prozatímního Národního shromáždění 31. 1. 1946, dostupné na:
<http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/027schuz/s027002.htm> (cit. 10. 10. 2011)

16. POUŽITÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY

Seřazeno chronologicky:

Právní předpisy rakouské:

Všeobecný zákoník občanský pro německé dědičné země Rakouské Monarchie (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie) č. 946/1811
Pillersdorfova ústava, nejvyšší patent ze dne 25.4. 1848, Ústavní listina Rakouského císařství (Pillersdorfsche Verfassung, Allerhöchstes Patent vom 25. April 1848, Verfassungs-Urkunde des österreichischen Kaiserstaates),
Císařský patent, Říšská ústava pro císařství Rakouské ze dne 4. března 1849, tzv. „Stadionova ústava“
(Kaiserliches Patent: Reichsverfassung für das Kaiserthum Österreich)
Císařský patent z 31. prosince 1851 platný pro celé území říše (Kaiserliches Patent vom 31. December 1851 (R.G.Bl. 2/1852) wirksam für den ganzen Umfang des Reiches), tzv. „Silvestrovský patent“
Císařský patent z 26. 2. 1861 (Kaiserliches Patent vom 26. Februar 1861), tzv. „Schmerlingova ústava“
Zákon č. 105/1863 ř. z. o právu domovském, (Das Heimatrechtsgesetz, RGBl. Nr. 105/1863)
Základní zákon státu z 21. prosince 1867 o všeobecných právech státních občanů pro království a země zastoupené v říšské radě, (Staatsgrundgesetz vom 21. Dezember 1867 (R.G.Bl. 142/1867), über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder), tzv. „prosinčová ústava“

Právní předpisy německé:

Zákon o říšském a státním občanství z 22.7. 1913 (Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz vom 22. Juli 1913)
Zákon o říšském občanství (Reichsbürgergesetz, Reichsgesetzblatt 1935, Seite 1146),
Zákon o znovusjednocení sudetských území s Německou Říší (Gesetz über die Wiedervereinigung der sudetendeutschen Gebiete mit dem Deutschen Reich vom 21. November 1938, Reichsgesetzblatt 1938 I S. 1641)
Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava č. 75/1939 Sb. (Erlaß des Führers und Reichskanzlers über das Protektorat Böhmen und Mähren vom 16. März 1939)
Nařízení o německých Volkslistách z 4. 3. 1941, (Verordnung über die Deutsche Volksliste und die deutsche Staatsangehörigkeit in den eingegliederten Ostgebieten vom 4. März 1941 (RGBl I, S.118)

Právní předpisy československé a protektorátní

Zákon č. 11/1918 o zřízení samostatného státu československého
Zákon č. 61/1918 Sb. z. a n., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly
Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového
Zákon č. 81/1920 Sb. z. a n. (přídělový zákon)
Ústava ČSR, č. 121/1920 Sb. z. a n.,
Zákon č. 122/1920 Sb. z. a n., jímž se stanoví zásady jazykového práva v Republice československé
Ústavní zákon o nabyvání a pozbývání státního občanství a práva domovského v Republice Československé č. 236/1920 Sb. z. a n.,
Ústavní zákon č. 299/1938 Sb. z. a n. o autonomii Slovenskej krajiny
Ústavní zákon o autonomii Podkarpatské Rusi č. 328/1938 Sb. z. a n.
Ústavní zákon č. 330/1938 Sb. o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Československé a o mimořádné moci nařizovací
Nařízení o oduznání státní příslušnosti Protektorátu Čechy a Morava ze dne 3. října 1939 (Říšský zák. I. str. 1997, Věstník nařízení Reichsprotektora in Böhmen und Mähren čís. 8/1939)
Vládní nařízení ze dne 11. ledna 1940 č. 19 Sb. o protektorátní příslušnosti,
Ústavní dekret č. 1/1940 Úř. věst. čsl., o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé republiky
Ústavní dekret č. 2/1940 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné, republikován vyhláškou č. 20/1945 Sb.
Vládní nařízení ze dne 17. července 1942 o zaměstnávání Židů, č. 260/1942
Ústavní dekret č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, republikován vyhláškou č. 30/1945 Sb.
Dekret presidenta o neplatnosti některých majetkově - právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, č. 5/1945 Sb.
Dekret presidenta o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů, č. 6/1945
Dekret presidenta o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, č. 12/1945 Sb.

Dekret presidenta o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, č. 16/1945 Sb.

Dekret presidenta o Národním soudu č. 17/1945 Sb.

Dekret presidenta o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, č. 28/1945 Sb.

Ústavní dekret presidenta o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, č. 33/1945 Sb.

Ústavní dekret presidenta o přípravě provedení smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945, č. 60/1945 Sb.

Dekret presidenta o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství, č. 71/1945 Sb.

Dekret presidenta o zatímní úpravě soudnictví v zemích České a Moravskoslezské, č. 79/1945 Sb.

Dekret presidenta o všeobecné pracovní povinnosti, č. 88/1945 Sb.

Dekret presidenta o obnovení československé měny, č. 91/1945 Sb.

Dekret presidenta o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, č. 100/1945 Sb.

Dekret presidenta o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, č. 101/1945 Sb.

Dekret presidenta o znárodnění akciových bank, č. 102/1945 Sb.

Dekret presidenta o znárodnění soukromých pojišťoven, č. 103/1945 Sb.

Dekret presidenta o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, č. 108/1945 Sb.

Dekret presidenta o zrušení německé university v Praze, č. 122/1945 Sb.

Dekret presidenta o zrušení německých vysokých škol technických v Praze a v Brně, č. 123/1945 Sb.

Ústavní zákon č. 57/1946 Sb. ze dne 28. března 1946, kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety presidenta republiky

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti v Praze o odsunu Němců z 2. dubna 1946 č. 21.888/46-IV/1

Zákon č. 115/1946 Sb. o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků

Zákon o zrušení domovského práva č. 174/1948 Sb.

Zákon č. 33/1953, jímž některé osoby nabývají československého státního občanství

Mezinárodní smlouvy:

Versailleská smlouva (mezi Československem a Německem) z 28. června 1919 č. 217/1921 Sb. z. a n.,

Saint-Germainská smlouva (mezi Československem a Rakouskem) z 10. září 1919, č. 507/1921 Sb. z. a n.

Smlouva mezi republikou Československou a republikou Rakouskou o státním občanství a ochraně menšin z 7. června 1920, č. 107/1921 Sb. z. a n. (Brněnská smlouva)

Trianonská smlouva (mezi Československem a Maďarskem) z 4. června 1920 č. 102/1922 Sb. z. a n.,

Smlouva o státním občanství mezi republikou Československou a říší Německou č. 308/1922 Sb. z. a n.

Smlouva mezi republikou Československou a republikou Polskou o otázkách právních a finančních č. 56/1926 Sb. z. a n.

Smlouva mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce podepsaná v Berlíně dne 20. listopadu 1938, č. 300/1938 Sb. z. a n.

Smlouva mezi Deutsches Reichem a Slovenskou republikou o úpravě státní příslušnosti příslušníků národních skupin obou států, slov. zák. č. 71/1940

ABSTRAKT RIGORÓZNÍ PRÁCE

Dekrety prezidenta republiky ve vztahu k odsunu sudetských Němců z Plzeňska a Klatovska

Tato rigorózní práce je zaměřena na dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše v letech 1940-1945 ve vztahu k odsunu sudetských Němců, především Němců z Plzně, Klatov a okolí.

Rigorózní práce krátce popisuje dějiny česko-německých vztahů od nejstarších dob do poloviny dvacátého století, dále vývoj československého státního občanství od vzniku Československa do roku 1953, zejména jeho změny v roce 1945. Práce dále popisuje vznik a činnost československé exilové vlády v Londýně za druhé světové války a vznik dekretů prezidenta republiky a plány československých politiků i domácího odboje na řešení německé otázky v Československu v průběhu války a po jejím skončení. Práce se zaměřuje na výklad ústavního dekretu č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské a několika dalších dekretů týkajících se sudetských Němců. Dále je popsán samotný průběh odsunu i dějiny německé menšiny, která zůstala v Československu po odsunu. Další část práce popisuje jak o těchto historických událostech psal dobový tisk, konkrétně Rudé právo a Mladá fronta. Velká část práce je věnována dějinám česko-německých vztahů na Plzeňsku a Klatovsku, zejména v okresech Plzeň-město, Plzeň-jih a Klatovy a odsunu Němců z této oblasti včetně osudů náhodně vybraných konkrétních osob.

KLÍČOVÁ SLOVA

DEKRETY PREZIDENTA REPUBLIKY - DECREES OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC

ODSUN SUDETSKÝCH NĚMCŮ Z PLZEŇSKA A KLATOVSKA - DEPORTATION OF SUDETEN GERMANS FROM PLZEN AND KLATOVY AREA

DĚJINY ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ- HISTORY OF CZECH-GERMAN RELATIONSHIPS

ČESKOSLOVENSKÉ OBČANSTVÍ – CZECHOSLOVAK CITIZENSHIP